

**Fraseologismien kääntäminen lasten- ja nuortenkirjallisuudessa:
aineistona Erich Kästnerin kirjat *Emil und die Detektive*,
Das fliegende Klassenzimmer ja *Das doppelte Lottchen*
sekä niiden suomennokset**

Riitta Parkkinen
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Monikielisen viestinnän
ja kääntämisen koulutusohjelma, B-työkielenä saksa
Pro gradu-tutkielma
Lokakuu 2013

Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Monikielisen viestinnän ja kääntämisen koulutusohjelma
B-työkieli saksa

PARKKINEN, RIITTA: Fraseologismien kääntäminen lasten- ja nuortenkirjallisuudessa
aineistona Erich Kästnerin *Emil und die Detektive*, *Das fliegende
Klassenzimmer* ja *Das doppelte Lottchen* sekä niiden suomennokset

Pro gradu –tutkielma 54 sivua + liitteet 13 sivua + saksankielinen tiivistelmä 12 sivua
Lokakuu 2013

Tämän tutkimuksen aiheena on fraseologismien kääntäminen lasten- ja nuortenkirjallisuudessa. Tutkimuksen aineistona toimivat Erich Kästnerin kirjat *Emil und die Detektive*, *Das fliegende Klassenzimmer* ja *Das doppelte Lottchen* sekä niiden suomennokset. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten eri kääntäjät ovat käytännössä kääntäneet erilaisia fraseologismeja sekä pohtia mahdollisia syitä käytettyihin käännösratkaisuihin. Tutkimuksen ensisijainen tavoite ei ole arvottaa käännösratkaisuja, mutta käännösratkaisujen onnistumista kommentoidaan työssä siinä määrin kuin se on tutkimuksen kannalta tarpeellista.

Tutkimuksen aineistoon on käytetty kolmannes jokaisesta saksankielisestä teoksesta ja samat kohdat teosten suomennoksista. Tutkimukseen otettu osuus on valittu niin, että tutkimukseen otetaan vain kokonaisia lukuja. Näin samojen kohtien löytäminen suomennoksista on tehty helpommaksi. Tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota myös suomennoksissa esiintyviin fraseologismeihin, jotka esiintyvät kohdissa, joissa ei ole fraseologismeja saksankielisissä alkuteoksissa.

Sekä saksankielisistä alkuteksteissä että suomennoksissa oli hyvin monenlaisia fraseologismeja. Yhteistä kuitenkin kaikille suomennoksille oli, että niissä oli vähemmän fraseologismeja kuin alkukielisissä teoksissa. Lisäksi kaikille suomennoksille oli yhteistä, että yleisin tapa kääntää saksankielisiä fraseologismeja oli käyttää suomenkielistä fraseologismia. Muuten kääntäjien välillä oli merkittäviä eroja erilaisten käännösmenetelmien käytössä. Kaikissa suomennoksissa oli myös jonkin verran käännösvirheitä, mutta niiden määrä ja silmiinpistävyys vaihtelivat suuresti suomennoksesta toiseen. Virheiden syyksi voidaan arvella esimerkiksi suomentajan riittämätöntä fraseologismien tuntemusta, liian tiukkoja kääntämisaikatauluja tai rajallisia mahdollisuuksia hakea tietoa. Suomennoksissa oli havaittavissa esimerkiksi kiroilemista ilmaisevien fraseologismien pehmentämistä. *Das doppelte Lottchenin* suomennoksessa oli havaittavissa myös vahvaa tekstin tiivistämistä, joka väistämättä vaikuttaa myös fraseologismien kääntämiseen.

Tutkimus osoitti, että eri suomentajilla on erilainen tyyli kääntää lasten- ja nuortenkirjoja, mikä näkyy myös fraseologismien kääntämisessä. Toisaalta tulokset osoittivat myös sen, että kääntämiseen vaikuttavat muutkin tekijät kuin alkuteksti ja kääntäjän kielitaito. Esimerkiksi tekstien lyhentämiseen ja kiroilemista ilmaisevien fraseologismien pehmentämiseen on voinut vaikuttaa myös kustantaja.

Avainsanat: fraseologismien kääntäminen, kaunokirjallinen kääntäminen, lasten- ja nuortenkirjallisuus, lasten- ja nuortenkirjallisuuden kääntäminen

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Fraseologia	3
2.1 Fraseologismit ja idiomaattisuus	3
2.2 Fraseologismien vakiintuneisuus	4
2.3 Fraseologismien luokittelua	5
3. Fraseologismien kääntäminen	8
3.1 Fraseologismit käännösongelmana	8
3.2 Kontrastiivinen lähtökohta	9
3.3 Käännöstieteellinen lähtökohta	11
4. Lasten- ja nuortenkirjallisuus	13
4.1 Lasten- ja nuortenkirjallisuuden kääntäminen	14
4.2 Fraseologismit lasten- ja nuortenkirjallisuudessa	16
5. Tutkimusaineiston ja -metodin esittely	18
5.1 Tutkimusaineisto	18
5.2 Tutkimusmetodi	19
6. Aineiston analyysi	24
6.1 <i>Emil und die Detektive/Pojat salapoliiseina</i>	24
6.2 <i>Das fliegende Klassenzimmer/Lentävä luokka</i>	31
6.3 <i>Das doppelte Lottchen</i>	38
6.4 <i>Analyysin yhteenveto</i>	45
7. Lopuksi	48
8. Lähdeluettelo	50
 Liite: Kirjakohtaiset taulukot fraseologismeista ja käytetyistä käännösratkaisuista	 55
 Deutschsprachige Kurzfassung	

1. Johdanto

Lasten- ja nuortenkirjallisuus on jäänyt monessa suhteessa taka-alalle kirjallisuuden tutkimuksessa. Eritoten lasten- ja nuortenkirjallisuuden kieltä on tutkittu hyvin vähän. Tämä johtuu todennäköisesti lasten- ja nuortenkirjallisuuden vähäisestä arvostuksesta. Vielä 1900-luvun alkupuolella oli yleistä, että lastenkirjojen kirjoittajat käyttivät nimimerkkejä. Lasten- tai nuortenkirjailija ei ole vielä koskaan saanut Nobelin kirjallisuuspalkintoa, ja lasten- ja nuortenkirjoille on muutenkin omat palkintonsa, jotka saavat vähemmän huomiota kuin aikuisten vastaavat palkinnot. Oireellista on sekin, että maailmalla monissa yliopistoissa lasten- ja nuortenkirjallisuutta ei opiskella ja tutkita kirjallisuuden laitoksella vaan esimerkiksi psykologian tai kasvatustieteen laitoksella. (Oittinen 2000, 68.) Lasten- ja nuortenkirjallisuuden muita kirjallisuuden lajeja vähäisempi arvostus voi olla syy siihen, miksi lasten- ja nuortenkirjallisuuden kääntämistä on tutkittu melko vähän. Suomen kaltaisessa maassa, jossa hyvin suuri osa varsinkin lasten- ja nuortenkirjallisuudesta on käännettyä, olisi kuitenkin hyvä kiinnittää paljon enemmän huomiota lasten- ja nuortenkirjallisuuden kääntämiseen.

Fraseologismien kääntämistä koskevat tutkimukset, joissa saksa oli joko lähtö- tai tulokielenä on tehty 1970-luvulta lähtien (Liimatainen 2012, 298). Fraseologismien kääntäminen ei ole kuitenkaan koskaan päässyt keskeiseen asemaan käännöstieteellisessä tutkimuksessa (mts. 311). Erilaiset multimediaaliset tekstit, kuten elokuvien ja TV-ohjelmien tekstitykset ja sarjakuvat, ovat harvoin olleet tutkimusaineistona fraseologismien kääntämisen tutkimuksessa, kun taas niiden kääntämistä kirjallisuudessa on tutkittu suhteellisen paljon (mts. 310–311). Tutkitut teokset ovat kuitenkin olleet lähinnä aikuisille suunnattua kirjallisuutta.

Näiden tietojen valossa ei ole ihme, ettei fraseologismien käyttöä tai kääntämistä lasten- ja nuortenkirjallisuudessa ole tutkittu juuri ollenkaan. Ulrike Richter-Vapaatalo (2007) on tutkinut fraseologismien käyttöä Erich Kästnerin lasten- ja nuortenkirjoissa ja verrannut niitä Kästnerin kirjoittamiin aikuisille suunnattuihin kirjoihin sekä muiden saksaksi kirjoittavien lasten- ja nuortenkirjailijoiden kirjoihin. Richter-Vapaatalon (2007, 231) mukaan Kästner käyttää lasten- ja nuortenkirjoissaan huomattavasti enemmän fraseologismeja kuin aikuisille kirjoittamissaan kirjoissaan. Kästnerin kirjoille on myös tyypillistä, että paljon huumoria sisältävissä kirjoissa on enemmän fraseologismeja kuin vakavammissa, moraalisen sanoman sisältävissä teoksissa, olipa

kyse sitten lasten- ja nuortenkirjoista tai aikuisille suunnatuista kirjoista. Kästnerin lasten- ja nuortenkirjoissa on myös muihin kirjailijoihin verrattuna hyvin paljon fraseologismeja. Kästnerin kirjoissa fraseologismeja on myös usein muokattu aina tilanteen mukaan. (Richter-Vapaatalo 2007, 297.)

Koska sekä fraseologismien kääntämiseen että lasten- ja nuortenkirjallisuuden kieleen liittyvää tutkimusta on verrattain vähän, haluan omalla työlläni täydentää molempia tutkimuksen aloja. Tutkimusaineistonani käytän Erich Kästnerin teoksia osin siksi, että ne ovat tunnettuja ja arvostettuja teoksia, sekä siksi, että ne ovat kuuluisia runsaasta ja monipuolisesta fraseologismien käytöstä. Tässä tutkimuksessa aineistonani toimivat Erich Kästnerin kirjat *Emil und die Detektive* (Kästner 2006), *Das fliegende Klassenzimmer* (Kästner 1980a) ja *Das doppelte Lottchen* (Kästner 1980b) sekä niiden suomennokset. Tutkimuksessani aion selvittää, miten saksankielisesti fraseologismit on ilmaistu suomennoksissa. Tutkimuksessani otan huomioon myös fraseologismit, jotka kääntäjät ovat lisänneet käännökseensä. Lisäksi aion pohtia mahdollisia syitä sille, miksi kääntäjät ovat päätyneet kyseisiin käännösratkaisuihin. Tutkimuksen ensisijainen tavoite ei ole arvottaa eri käännösratkaisuja, mutta puutun käännösratkaisujen oikeellisuuteen siinä määrin, kuin se on työni kannalta tarpeellista.

Kappaleissa 2 ja 3 esittelen työni keskeiset fraseologiaa ja fraseologismien kääntämistä koskevat termit. Kappaleissa 3 ja 4 esittelen myös erilaisia teorioita, joita on luotu fraseologismien kääntämisestä sekä lasten- ja nuortenkirjallisuudesta ja lasten- ja nuortenkirjallisuuden kääntämisestä. Kappaleessa 4 esittelen myös lasten- ja nuortenkirjallisuuden ja sen kääntämisen historiaa.

Kappaleessa 5 esittelen tarkemmin aineistoni ja tutkimusmetodini sekä tutkimuskysymyksen. Kappaleessa 6 esittelen analyysin tulokset yksi kirja ja käännös kerrallaan. Tällä tavalla haluan tuoda paremmin esille kunkin kirjan tarinaa ja erikoisominaisuuksia sekä kunkin kääntäjän tyyliä. Kappaleessa 7 esittelen yhteenvedon tutkimuksestani.

2. Fraseologia

2.1 Fraseologismit ja idiomaattisuus

Kun tutkitaan yksittäisen kielen sanastoa, voidaan tutkia paitsi sanojen muodostamista, lainaamista ja merkitysten muuttumista myös sanayhdistelmiä, jotka ovat niin vakiintuneita, että niitä voidaan pitää osana kielen sanastoa (Fleischer 1997, 1). Tällaisia sanayhdistelmiä sanotaan fraseologismeiksi ja niitä tutkivaa tieteenalaa fraseologiaksi. Fraseologismien osia sanotaan komponenteiksi. Fraseologismin vastakäsite on vapaa sanayhdistelmä (Burger 2007, 11–12.)

Fraseologia on varsin nuori tieteenala ja eri tutkijat ovat käyttäneet hyvin erilaisia termejä kuvatessaan fraseologisia ilmiöitä. Termi fraseologismi ja fraseologinen sanayhdistelmä ovat kuitenkin laajimmin hyväksytyjä termejä ja niiden merkitys kattaa laajimmin erilaiset fraseologismit. (Burger, Buhofer & Sialm 1982, 2.) Siksi käytän tutkimuksessani termiä fraseologismi.

Kun puhutaan fraseologismeista laajassa merkityksessä, tarkoitetaan kaikkia sanayhdistelmiä, jotka koostuvat useammasta kuin yhdestä sanasta ja jotka ovat niin vakiintuneita, että kielenpuhujat tunnistavat sanayhdistelmän samalla tavalla kuin yksittäisen sanan. Fraseologismilta voidaan myös vaatia idiomaattisuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että fraseologismin kirjaimellinen merkitys on eri kuin sen fraseologinen merkitys. Tällöin puhutaan fraseologismeista suppeassa merkityksessä. (Burger 2007, 14–15.)

Fraseologismin idiomaattisuus hyvin on suhteellinen käsite. Fraseologismin merkitys voi olla sama kuin sen komponenttien kirjaimellinen merkitys, jolloin se on ei-idomaattinen. Jos fraseologismin fraseologinen merkitys on täysin erilainen kuin se komponenttien kirjaimellinen merkitys, fraseologismi on idiomaattinen eli idiomi. Joissain fraseologismeissa osa komponenteista on saanut fraseologisen merkityksen ja osa on niissä kirjaimellisessa merkityksessään. Tällaisia fraseologismeja sanotaan osittain idiomaattisiksi. (Burger 2007, 31–32.) Esimerkiksi ei-idomaattisesta fraseologismista käy kollokaatio *laittaa ruokaa*. Täysin idiomaattinen fraseologismi on esimerkiksi *antaa rukkaset* ja osittain idiomaattinen fraseologismi esimerkiksi *luvata kuu taivaalta*.

Fleischer (1997, 33–34) huomauttaa, että idiomaattisuuden määrittämistä vaukeuttaa sekin, että fraseologismien komponenteilla voi olla fraseologismin ulkopuolellakin hyvin monia merkityksiä. Esimerkiksi hän ottaa ilmauksen *blinde Passagier*. Sanaa *blind* käytetään tässä yhteydessä merkityksessä *illegitim, ohne Berechtigung* (laiton, oikeudeton), mitä merkitystä sillä ei muissa yhteyksissä ole. Sanaa *blind* voidaan kuitenkin muissa yhteyksissä käyttää myös merkityksissä *unsichtbar* (näkymätön) tai *vorgetäuscht* (teeskennelty). Näin ollen voidaan kysyä, voisiko noita merkityksiä soveltaa liputtomaan matkustajaan. (Mp.)

2.2 Fraseologismien vakiintuneisuus

Fraseologismit erottaa vapaista sanayhdistelmistä niiden vakiintuneisuus. Vapaiden sanayhdistelmien muodostamista rajoittavat vain tavalliset kieliopilliset ja semanttiset säännöt, joista yleensä kieliopilliset säännöt ovat tärkeämpiä. Fraseologismit taas saattavat hyvinkin rikkoa tavallisia kieliopillisia sääntöjä, yleensä siksi, että ne ovat vakiintuneet johonkin vanhentuneeseen muotoon. (Burger 2007, 20.)

Fraseologismien vakiintuneisuus ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen käsite. Periaattessa vakiintuneisuus tarkoittaa sitä, että fraseologismin komponentteja ei voida vaihtaa toisiksi sanoiksi ilman, että fraseologismin merkitys muuttuu olennaisesti. Usein fraseologismin komponenttien on myös oltava tietyssä järjestyksessä ja joskus fraseologismiin kuuluvat verbit voivat olla vain tietyssä muodossa. (Burger ym. 1982, 2–3.)

Toisaalta joitakin fraseologismeja voidaan joskus muokata hyvinkin paljon. Joissain tapauksissa joku fraseologismien komponentti tai jotkin fraseologismin komponentit voivat esiintyä fraseologismissa sekä yksikössä että monikossa tai fraseologismin komponentteja voidaan korvata tietyillä saman sanaluokan sanoilla. Fraseologismista voi olla pitkiä ja lyhyitä muotoja tai komponentit voivat vaihtaa paikkaa. (Burger 2007, 25–27.) Fraseologismeja voidaan muokata myös tavalla, jota ei lasketa variaatioksi. Sekä puheessa että kirjoituksessa fraseologismeja voidaan muokata tavalla, joka ei kuulu fraseologismien tavanomaiseen variointiin. Muokatut fraseologismit voivat kuitenkin olla omassa kontekstissaan täysin järkeviä ja ymmärrettäviä. (Burger ym. 1982, 68–69.)

2.3 Fraseologismien luokittelua

Fraseologismeille on hyvin vaikeaa luoda yleispätevää luokittelua. Tämä johtuu osittain siitä, että fraseologismien vakiintuneisuus on niin vaihtelevaa. Fraseologismit ovat keskenään myös hyvin erilaisia ja niitä voidaan luokitella monien ominaisuuksien, esimerkiksi semanttisten tai syntaktisten ominaisuuksien, mukaan. (Burger ym. 1982, 20–21.) Fraseologismeille on luotu monia erilaisia luokitteluja. Luokitteluyritysten ansioksi voidaan nähdä se, että ne ovat osoittaneet, kuinka dynaamisesta ja joustavasta systeemistä fraseologismeissa on kyse. (Fleischer 1997, 111.)

Burger (2007, 36) jakaa fraseologismit semanttisten ominaisuuksien mukaan kolmeen seuraavasti:

- a) referentiaaliset fraseologismit (referentielle Phraseologismen), jotka viittaavat reaallimaailman asioihin ja ilmiöihin, esim. *Schwartzes Brett; jmdn. übers Ohr hauen; Morgenstund hat Gold im Mund*
- b) rakenteelliset fraseologismit (strukturelle Phraseologismen), jotka osoittavat kielipiillisiä suhteita, esim. *im Bezug auf; sowohl–als auch*
- c) kommunikatiiviset fraseologismit (kommunikative Phraseologismen), joita käytetään kommunikatiivisten tilanteiden aloittamisesta, määrittämisestä, toteutuksesta ja päätettäessä esim. *Guten Morgen; ich meine*

Referentiaaliset fraseologismit jaetaan vielä nominatiivisiin ja propositionaalisiin fraseologismeihin. Nominatiiviset fraseologismit ovat yhden tai useamman lauseenjäsenen veroisia, kun taas propositionaaliset fraseologismit ovat kokonaisen lauseen tai jopa kokonaisen tekstin veroisia. (Burger 2007, 37.)

Burger (2007, 42–45) esittelee myös tavan jakaa fraseologismit niiden syntaktisten ominaisuuksien mukaan. Tässä jaottelussa rakenteellisia fraseologismeja kutsutaan prepositionaalisiksi tai konjunktioivisiksi fraseologismeiksi. Jos fraseologismia voidaan käyttää predikatiivina tai attribuuttina, se on adjektiivinen fraseologismi, tai kun sitä voidaan käyttää adverbina, se on adverbiaalinen fraseologismi. Subjektista tai objektista käyvät fraseologismit ovat nominaalisia

fraseologismeja ja kaikki verbin sisältävät fraseologismit ovat verbaalisia fraseologismeja. (Burger 2007, 44.)

Wotjak (2005, 372–373) jakaa luokittelee fraseologismit hyvin eri tavalla. Hän jakaa fraseologismit kahteen pääryhmään: lauseensisäisiin fraseologismeihin ja lauseen- tai tekstinveroiisiin fraseologismeihin. Lauseensisäiset fraseologismit hän jakaa edelleen seuraaviin ryhmiin:

- 1) kollokaatiot (Kollokationen), jotka ovat ei-idiomaattisia sanayhdistelmiä ja joiden komponentit esiintyvät usein yhdessä, esim. *das Feld bestellen; den Tisch abräumen; schallende Ohrfeige*
- 2) funktioverbirakenteet (Funktionsverbgefüge), jotka ovat ei-idiomaattisia, verbistä ja substantiivista koostuvia predikaatti-ilmaisuja, esim. *unter Beweis stellen; Verwendung finden*
- 3) konjunktionaaliset ja prepositionaaliset rakenteet (konjunktionale und präpositionale grammatische Relatoren), jotka ovat ei-idiomaattisia, rakenteellisia fraseologismeja, esim. *weder...noch; ohne dass; mit Hilfe*
- 4) keskustelukiteymät (gesprächsspezifische Formel), jotka ovat ei-idiomaattisia, tilanteesta riippumattomia sanayhdistelmiä, joilla ohjataan keskustelua ja varmistetaan asian ymmärtäminen, esim. *im wahrsten Sinne des Wortes; ehrlich gesagt; wenn man so will*
- 5) sanaidiomit tai fraseololekseemit (Wortidiome/Phraseolexeme), jotka ovat täysin tai osittain idiomaattisia ilmauksia, joilla nimetään asioita, tapahtumia tai asiantiloja, esim. *das Ei des Kolumbus; einen Streit von Zaun brechen*

Lauseen- ja tekstinveroiset fraseologismit jaetaan seuraavalla tavalla (Wotjak 2005, 373):

- 6) sananlaskut (Sprichwörter), jotka ovat täysin, osittain tai ei-idiomaattisia, tiettyyn muotoon vakiintuneita sanayhdistelmiä, joita voidaan käyttää hyvin monenlaisissa

tilanteissa, esim. *Es ist nicht alles Gold, was glänzt; Lügen haben kurze Beine; Irren ist menschlich.*

7) rutiini-ilmaisut (Routineformel), jotka ovat täysin, osittain tai ei-idiomaattisia, potentiaalisesti tilannesidonnaisia, itsenäisiä ilmaisuja, esim. *Hals- und Beinbruch!; Abwarten und Tee trinken; Lass dir's schmecken!*

8) muodolliset tekstit (formelhafte Texte), jotka ovat muodollisia ilmauksia tekstien tasolla, esim. kuolinilmoitukset, onnentoivotukset, ruokareseptit, itsenäisyysjulistukset

3. Fraseologismien kääntäminen

3.1 Fraseologismit käännösongelmana

Fraseologismien kääntämistä koskevat tutkimukset, joissa saksaa on tutkittu joko lähde- tai tulokielenä, on tehty 1970-luvulta lähtien (Liimatainen 2012, 298). Tutkimuksen alkuvaiheessa fraseologismien kääntämistä ei juurikaan käsitelty yleisluontoisissa käännöstieteen teoksissa. Kiinnostus fraseologismien kääntämistä kohtaan on sittemmin kasvanut, mutta ne eivät ole koskaan päässeet keskeiseen asemaan käännöstieteellisessä tutkimuksessa, vaan niitä ovat tutkineet lähinnä muut kuin käännöstieteilijät. (Mts. 309–311.)

Fiedler (2008, 119) esittelee Labno-Faleçkaan (1995, 260–261)¹ viitaten fraseologismin kääntämisen neljä vaihetta. Ensimmäinen niistä on fraseologismin tunnistaminen fraseologismiksi. Seuraavassa vaiheessa analysoidaan fraseologismin merkitys ja tyyli. Kolmannessa vaiheessa fraseologismi muotoillaan kohdekieliseksi parafrasiksi ja viimeisessä vaiheessa parafraasi muutetaan alkukielistä fraseologismia vastaavaksi tulokieliseksi fraseologismiksi, jos sellainen on olemassa. (Fiedler 2008, 119)

Koller (2007, 607–609) kirjoittaa artikkelissaan fraseologisesta lisäarvosta, jota fraseologismit voivat tekstille antaa. Fraseologista lisäarvoa käytetään hyväksi etenkin kirjallisuudessa, poliittisissa teksteissä ja mainosteksteissä. Fraseologismeilla voi olla konnotatiivista, tekstuaalista tai pragmaattis-retorista lisäarvoa. Konnotatiivisella lisäarvolla viitataan siihen, että käyttämällä esimerkiksi puhekielelle tyypillisiä fraseologismeja saadaan tekstiin puhutun kielen tuntua. Tiettyjä fraseologismeja käyttämällä teksti voidaan myös liittää tiettyyn seutuun. Tektuaalinen lisäarvo viittaa fraseologismien semanttis-syntaktisten ominaisuuksien hyväksikäyttöön ja erilaisiin sanaleikkeihin. Pragmaattis-retorinen arvo viittaa siihen, että fraseologismien avulla voidaan arvottaa erilaisia tilanteita ja tapahtumia. Fraseologismit voivat myös viitata niin sanottuihin fraseologisiin maailmankuviin, jotka ovat kieli- ja kulttuurikohtaisia. Jokainen mainituista lisäarvoista voi tuottaa kääntäjälle ongelmia, jos alkukieliselle fraseologismille ei ole täydellistä vastinetta kohdekielessä. (Mp.)

---

¹ Labno-Faleçka, Ewa 1995. *Phraseologie und Übersetzen*. Frankfurt am Main, Lang. (Fiedler 2008, 133).

Dobrovol'skijn ja Piiraisen (2009, 163) mukaan fraseologismien kääntämiseen liittyvät vaikeudet johtuvat harvoin siitä, että fraseologismeissa olisi viittauksia kansalliseen kulttuuriin. Ongelmat liittyvät yleensä fraseologismien merkitysten moninaisuuteen. Tästä syystä sama fraseologismi joudutaan usein kääntämään eri yhteyksissä eri tavalla. (Mp.)

Koller (2007, 605–607) esittelee artikkelissaan kaksi lähtökohtaa fraseologismien kääntämisen tutkimiselle: kontrastiivisen ja käännöstieteellisen lähtökohdan. Käyn seuraavaksi läpi kyseiset lähtökohdat.

3.2 Kontrastiivinen lähtökohta

Kun tutkimuksella on kontrastiivinen lähtökohta, siinä vertaillaan eri kielisiä fraseologismeja sekä niiden semanttisia, sanastollisia, syntaktisia ja tyylillisiä ominaisuuksia. Fraseologismit voivat vastata toisiaan hyvin eri tavoin ja eri määrissä. Koller (2007, 605–606) määrittelee vastaavuuden eri asteet seuraavasti:

- a) Täydellinen ekvivalenssi (totale Äquivalenz), jolloin fraseologismien merkitys on sama, ne ovat sanastolliselta koostumukseltaan ja syntaktiselta rakenteeltaan samanlaisia ja niiden konnotatiiviset erot ovat korkeintaan minimaalisia.
- b) Substituutioekvivalenssi (Substitutions-Äquivalenz), jolloin fraseologismien merkitys on sama ja konnotatiiviset erot ovat pieniä tai olemattomia, mutta niiden sanastollisessa koostumuksessa on eroja.
- c) Osittainen ekvivalenssi (partielle Äquivalenz), jolloin fraseologismien merkitys on sama, mutta niissä on sanastollisia, syntaktisia tai konnotatiivisia eroja.
- d) Nollaekvivalenssi (Null-Äquivalenz), jolloin lähdekieliselle fraseologismille ei ole kohdekielistä vastinetta.

Täydellinen ekvivalenssi vallitsee esimerkiksi saksalaisen fraseologismin *jmds. rechte Hand sein* ja suomalaisen fraseologismin *olla jkn. oikea käsi* välillä (Korhonen 2001, 208). Substituutioekvivalenssista käy esimerkiksi saksankielinen fraseologismi *jmds. Kopf fordern* ja suomalainen fraseologismi *vaatia jonkun päätä vadille* (Mts., 243) ja osittaisesta ekvivalenssista fraseologismit *die Flinte in Korn werfen* ja *heittää kirveensä kaivoon* (Mts., 153).

Korhonen (2004, 580–581) käyttää vastaavuuden sijasta termejä konvergenssi ja divergenssi. Täydellinen konvergenssi tarkoittaa täydellistä fraseologismien välistä vastaavuutta niin semanttisesti, sanastollisesti, syntaktisesti, tyyllillisesti kuin pragmaattisestikin, kuten saksankielinen fraseologismi *das schwarze Schaf sein* ja englanninkielinen fraseologismi *be the black sheep*. Täydellinen divergenssi tarkoittaa, että fraseologismien kielelliset kuvat ovat täysin erilaisia, kuten saksankielinen fraseologismi *aus dem Regen in die Traufe kommen* ja englanninkielinen fraseologismi *jump out of the frying pan into the fire*. Täydellisen divergenssin ollessa kyseessä fraseologismit eroavat toisistaan usein myös syntaktisen rakenteen, tyylin ja merkityksen suhteen. Sekä konvergenssi että divergenssi voivat olla myös osittaista. (Mp.)

Toisinaan kääntäjille tuottavat vaikeuksia fraseologismit, jotka ovat rakenteeltaan ja sanastoltaan ainakin jokseenkin samanlaisia, mutta joiden merkitys on osittain tai täysin eri. Ilmiöstä käytetään termiä petolliset ystävät (*faux amis; falscher Freunde*). (Korhonen 2004, 581; Koller 2007, 606.)

Dobrovol'skij ja Piirainen (2009, 148–149) nostavat esille petolliset ystävät -ilmiön lisäksi kieltenväliset kvasisynonyymit ja asymmetrisen polysemian. Kieltenväliset kvasisynonyymit viittaavat erikielisiin fraseologismeihin, joilla on samanlaiset tai lähes samanlaiset kuvalliset komponentit ja joiden leksikaalinen merkitys on sama, mutta niillä on hyvin hienoja merkityksellisiä eroja, joiden takia niitä ei aina voida käyttää samoissa yhteyksissä. Tästä syystä kyseisiä fraseologismeja ei voida aina käyttää toistensa vastineina. Asymmetrinen polysemia taas viittaa tapauksiin, joissa alkukielinen fraseologismi on merkitykseltään laajempi tai sitä voidaan käyttää useammissa tilanteissa kuin tulokielistä vastinetta. (Mp.)

3.3 Käännöstieteellinen lähtökohta

Toinen Kollerin (2007, 606–607) esittelemä fraseologismien tutkimuksen lähtökohta on käännöstieteellinen lähtökohta. Tällöin tutkitaan, miten kääntäjät ovat käytännössä kääntäneet fraseologismeja erilaisissa teksteissä. Tällaisten tutkimusten kannalta ovat kiinnostavia niin fraseologismit, joille on kohdekielessä täydellisen ekvivalentti vastine, kuin fraseologismit, joille on kohdekielessä osittain ekvivalentteja vastineita tai joille ei ole kohdekielessä vastineita ollenkaan. Tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia ovat myös käännösvirheet, jotka voivat johtua käännöksen kiireellisyydestä tai kääntäjän riittämättömästä fraseologisesta kompetenssista. (Mp.) Tällöin kääntäjä ei siis tunne alku- ja/tai tulokielen fraseologismeja riittävän hyvin.

Fiedler (2008) on tutkinut J. D. Salingerin romaanin ”The Catcher in the Rye” saksankielisiä käännöksiä. Artikkelissaan hän esittelee neljä tapaa kääntää fraseologismeja kaunokirjallisuudessa. Käännöksessä voidaan käyttää fraseologismia, joka on alkukielisen fraseologismin kanssa muodollisesti ja rakenteellisesti hyvin samanlainen tai fraseologismi voidaan kääntää ei-fraseologisesti yhdellä sanalla tai vapaalla sanayhdistelmällä. Fraseologismi voidaan kääntää myös tulokielisellä fraseologismilla, joka ei kaikilta osin vastaa alkukielistä fraseologismia tai se voidaan jättää käännöksestä kokonaan pois. (Mts. 130.)

Korhonen (1995) on tutkinut fraseologismeja saksalaisissa kaunokirjallisissa teoksissa ja niiden suomennoksissa. Hänen mukaansa onnistuneita käännöksiä on eniten silloin, kun saksalaiselle fraseologismille on suomen kielessä täydellisen ekvivalentti vastine. Täydellinen ekvivalenssi on kuitenkin saksankielisten ja suomenkielisten fraseologismien välillä harvinaista, joten käännöksissä käytetään yleensä osittain ekvivalentteja vastineita. Tällöin tulokielen fraseologismi voi erota alkukielen fraseologismista monella tasolla, esimerkiksi syntaktisesti tai semanttisesti. (Mts. 357–378.)

Jos fraseologismille ei ole suomen kielessä vastinetta, käytetään käännöksessä yleensä ei-fraseologista ilmaisua. Tällöin alkukielinen fraseologismi voidaan kääntää yhdellä sanalla tai vapaalla sanayhdistelmällä tai sen merkitys voidaan selittää toisin sanoin. (Korhonen 1995, 361.)

Korhosen (1995) mukaan fraseologismien käännösratkaisut voivat olla monella tapaa virheellisiä. Käännöksissä on voitu käyttää fraseologismeja, jotka eivät sovi tekstiin tyylinsä vuoksi. Jos fraseologismille ei ole suomen kielessä vastinetta, se voidaan joskus kääntää komponentti komponenttilta, jolloin lopputulos voi olla hyvin vaikea ymmärtää. Fraseologismeja saatetaan kääntää ei-fraseologisesti, vaikka niille olisi suomen kielessä sopiva fraseologinen vastine. Suomennoksissa oli myös selkeitä käännösvirheitä. (Mts. 369–375.)

Liimatainen (2009) on puolestaan tutkinut rutiini-ilmaisujen kääntämistä kaunokirjallisuudessa. Hän esittelee erilaisia luokkia, johon rutiini-ilmaisut voidaan jakaa niiden kommunikatiivisen funktion perusteella. Tällaisia luokkia ovat esimerkiksi kohteliaasuuskäyttäytymiseen liittyvät ilmaisut, emotiiviset ilmaisut, kiroilua ilmaisevat fraseologismit, keskustelukiteymät sekä erilaiset rutiininomaiset pyynnöt ja tiedustelut. (Mts., 265–266.)

Liimataisen (2009, 266) mukaan rutiini-ilmaisut ovat tärkeitä kaunokirjallisuudessa, koska niillä kuvataan tilanteita ja niiden luonnetta, henkilöiden luonnetta, ikää ja sosiaalista asemaa sekä kirjan henkilöiden välisiä suhteita. Rutiini-ilmaisujen käyttö on kuitenkin hyvin kieli- ja kulttuurisidonnaista aivan kuten niihin liittyvät käyttötilanteetkin, ja siksi niiden kääntäminen on monesti hankalaa (Mts. 268). Esimerkiksi saksankielisille toivotuksille *Hals- und Beinbruch* ja *Toi, toi, toi* ei ole suomen kielessä suoraa vastinetta, joka vastaisi niitä sekä niin sanastollisilta, syntaktisilta, semanttisilta ja pragmaattisilta ominaisuuksiltaan, joten niitä suomennettaessa on sovellettava erilaisia suomenkielisiä toivotuksia aina sen mukaan, mikä kyseiseen tilanteeseen sopii. (Liimatainen 2010, 174–175). Saksaan päin käännettäessä ongelmia voivat aiheuttaa sellaiset suomenkieliset toivotukset kuin *Hyvät löylyt* tai *Hyvää juhannusta*, joille ei ole saksan kielessä vastineita (mts. 178). Emotiivisia ilmaisuja käännettäessä ongelmaksi voivat muodostua emotiivisten muotojen moninaisuus sekä yksilölliset ja alueelliset erot niiden käytössä (Liimatainen 2011, 131).

4. Lasten- ja nuortenkirjallisuus

Lastenkirjallisuuden alku on ajoitettu usealla eri tavalla. Aiemman näkemyksen mukaan lastenkirjallisuutta alettiin kirjoittaa 1700-luvulla, mutta nykyään katsotaan, että lastenkirjallisuutta tehtiin jo keskiajalla. (Huhtala & Juntunen 2004, 9.) Joidenkin mielestä kaikkia ennen 1700-lukua tehtyjä kirjoja voidaan pitää myös lastenkirjoina, koska lapsuutta ei pidetty erityisenä elämänvaiheena ennen 1700-lukua (Hunt 1994, 27).

Varhaisimmat lastenkirjat olivat aapisia, käytösoppaita, Raamatun lukemisoppaita, suurmiesten ja hurskaitten lasten elämäkertoja sekä faabeleita. Niiden tarkoitus oli kasvattaa lapsista siivoja aikuisia. Varhainen lastenkirjallisuus oli muutenkin usein hyvin uskonnollista ja tiukasti kasvattavaa. (Huhtala & Juntunen 2004, 9–10.) Saduista tuli yleinen lastenkirjallisuuden muoto romantiikan aikana 1800-luvulla (mts.18). Tytöille ja pojille erikseen suunnattuja nuortenromaaneja alettiin tehdä 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Poikakirjoissa korostettiin pojan rohkeutta, urhoollisuutta ja miehisyyttä, kun taas tyttökirjoissa haluttiin sosiaalistaa sankarittaret keskiluokkaiseen perhe-elämään. (Mts. 54.)

Huntin (1994, 4–5) mukaan lastenkirjallisuus on hyvin hankalasti määriteltävä käsite. Lastenkirjallisuus määritellään usein lapsille tarkoitetuksi tai lasten lukemaksi kirjallisuudeksi, mutta tämä määritelmä on ongelmallinen. Huntin (mts. 4) mukaan kirjailijan tai kustantajan tarkoituseriä ei voida pitää luotettavana perusteena määritelmälle. Toisaalta lapset saattavat niin halutessaan lukea kirjoja, joita ei ole tarkoitettu heille. On myös olemassa lastenkirjoja, joita aikuiset arvostavat enemmän kuin lapset, joita ei ole alun perin tarkoitettu lapsille tai jotka palvelevat lapsia ja aikuisia eri tavoin. (Mts. 4–5.) Huntin (1994, 5) mukaan jo käsite lapsi on vaikeasti määriteltävissä. Käsitys lapsesta vaihtelee kulttuurista, ajasta ja jopa perheestä toiseen. Huntin (mp.) mukaan ehkä paras tapa määritellä lapsi on puhua ihmisestä, joka on monella määriteltävissä olevalla tavalla henkisesti ja ruumiillisesti kypsyvätön. Kirjallisuudentutkimuksen kannalta lapsi takooitaa hänen mukaansa ennen kaikkea kehittyvää lukijaa (mp.).

Myös käsite nuortenkirjallisuus on varsin vaikeasti määriteltävä. Rättyän (2003, 172) mukaan nuortenromaanin voidaan ”suppeasti määritellä nuoren päähenkilön identiteettikysymyksiä käsitteleväksi romaaniksi, jossa nuoren ikää ei tarvitse määritellä”. Nuortenromaanin ytimenä

pidetäänkin usein identiteettikriisiä ja etsintää. Nuortenromaanin lisäksi nuortenkirjallisuuteen kuuluvat myös nuortenlyriikka, -novellit ja -näytelmät. (Rättyä, 171–173.)

Käsitteet lapsi ja nuori ovat varsin liukuvia ja vaikeasti määriteltäviä, lasten- ja nuortenkirjallisuudesta puhumattakaan. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden välistä rajaa liudentaa sekin, että yhä nuoremmat lapset lukevat nuortenkirjoja (Huhtala & Juntunen 2004, 145). Käytänkin tutkimuksessani termiä lasten- ja nuortenkirjallisuus, koska kaikki tutkimukseeni kuuluvat kirjat sopivat kiistattomimmin kyseiseen käsitteeseen.

4.1 Lasten- ja nuortenkirjallisuuden kääntäminen

Suomenkielistä lapsille ja nuorille suunnattua kirjallisuutta oli hyvin niukasti ennen 1800-luvun puoltaväliä, jonka jälkeen se alkoi hiljalleen lisääntyä. 1800-luvun loppupuoliskolla julkaistuista lasten- ja nuortenkirjoista ja lehdistä 80 prosenttia oli käännettyjä. Nuorisolle suunnatun kirjallisuuden lisääntyminen ja kehitys johtuivat valistusaatteesta ja siitä, että kansan sivistäminen haluttiin aloittaa nuorisosta. Hyvin monet 1800-luvulla käännettyt kirjat on suomennettu ruotsin kielisistä käännöksistä, koska kielitaitoisista kääntäjistä oli pulaa. (Kuivasmäki 2007, 280.) Käännetty lapsille ja nuorille suunnatut kirjat olivat aluksi useimmiten alunperin saksankielisiä, mutta 1870-luvulla alettiin kääntää paljon etenkin alunperin englanninkielistä kirjallisuutta. Monet kirjallisuuden klassikot ilmestyivät suomeksi ensin nuorisomukaelmina. (Kuivasmäki 1999, 313.)

Monia suosittuja lastenkirjoja on käännetty jopa kymmenille eri kielille. Silti lastenkirjallisuuden tutkijoiden keskuudessa ei ole yksimielisyyttä siitä, mitä kääntäminen on, millainen on hyvä käännös tai eroaako lastenkirjallisuuden kääntäminen aikuisille suunnatun kirjallisuuden kääntämisestä. (Nikolajeva 2006, 277.) Nikolajevan (2006, 278) mukaan lapsille ja aikuisille suunnatun kirjallisuuden kääntäminen eroaa usein siinä, että aikuisten voidaan olettaa tuntevan vieraan kulttuurin ilmiöitä tai ainakin ymmärtävän, että esimerkiksi nimet ja tavat voivat poiketa totutusta, jos kirja on kirjoitettu eri maassa. Lapset eivät tunne samassa määrin vieraiden maiden kulttuureja ja suhtautuvat usein torjuvammin vieraisiin elementteihin tekstissä. (Nikolajeva 2006, 278)

Lastenkirjallisuutta käännettäessä kääntäjällä on usein enemmän vapauksia manipuloida tekstiä kuin aikuisille suunnattua kirjallisuutta käännettäessä. Käännöksiä voidaan muuttaa, lyhentää tai laajentaa ja niihin voidaan tehdä lisäyksiä tai niistä voidaan jättää osia pois. Muokkausten periaatteena on yleensä se, että teksti on lapselle soveliaista ja oikealla tavalla opettavaista, sekä se, että kirjan juoni, hahmot ja kieli vastaavat yhteiskunnan käsitystä siitä, mitä lapsi kykenee ymmärtämään. (Shavit 2006, 26.) Käännettyä lasten- ja nuortenkirjallisuutta ei yleensä edes mielletä käännöksiksi samalla tavalla kuin aikuisille suunnattua käännöskirjallisuutta, mikä johtuu juuri siitä, että lastenkirjoja käännetään yleensä hyvin näkymättömästi ja pitkälle kotouttaen. Jos käännösten tarkoitus on kuitenkin laajentaa lasten ja nuorten maailmankuvaa ja lisätä heidän suvaitsevaisuuttaan, näkymätön kääntäminen ei ole tarkoituksenmukaista. (House 2004, 684–685.)

Lasten- ja nuortenkirjallisuuden kääntämiseen vaikuttavat monet tekijät. Oittinen (2000, 41–43) korostaa kääntäjän lapsikuvaa tärkeänä käännökseen vaikuttavana tekijänä. Lapsikuvaan vaikuttavat esimerkiksi omat kokemukset ja lapsuudenmuistot. Toisaalta lapsikuva riippuu myös yhteiskunnasta. Esimerkiksi vielä 1800-luvulla lapsia pidettiin vähemmän arvokkaina kuin aikuisia, koska he eivät pystyneet tekemään yhtä paljon työtä kuin aikuiset. (Mp.) House (2004, 688) taas ottaa tutkimuksessaan huomioon kolme eri tasoa, jotka vaikuttavat käännökseen: 1) kielen taso, jossa lähtö- ja tulokielen järjestelmät kohtaavat, 2) yhteiskunnallinen taso, jossa lähtö- ja tulokulttuurit ja niiden erilaiset normit kohtaavat sekä 3) yksilön taso, jossa vaikuttavat kääntäjän oma ideologia ja omat käsitykset.

Klingberg (1986, 11–12) käsittelee tutkimuksessaan lasten- ja nuortenkirjallisuuden kääntämistä ja siihen liittyvää adaptaatiota eli kohdetekstin kirjoittamista niin, että se on kohdekieliselle lukijalle helpommin lähestyttävä tai mielenkiintoisempi. Kohdetekstissä saatetaan esimerkiksi selittää joitain kohdekulttuurille vieraita asioita, korvata niitä kohdekulttuurille tutummilla vastaavilla asioilla tai jättää joitain kohtia kokonaan pois (Klingberg 1986, 18). Klingbergin (1986, 17) mukaan kulttuurista manipulaatiota pitäisi käyttää vain, kun se on täysin välttämätöntä tekstin ymmärrettävyyden kannalta. Adaptaatiossa pitäisi suosia selittämistä, koska esimerkiksi kulttuurillisten viittausten poisjättäminen tai korvaaminen viittauksilla kohdekielen kulttuuriin ovat hänen mielestään alkutekstin loukkaamista (mts. 18–19). Erityisen negatiivisesti Klingberg (1986, 62) suhtautuu sellaisiin poisjättöihin, jossa käännöksestä jätetään pois kohtia, jotka ovat tabuja kohdekulttuurissa tai joita kääntäjä tai kustantaja ei katso sopivaksi lapsille, eli tekstin sensuroimiseen (*purification*).

Hänen mielestään kirjat pitäisi kääntää kokonaan tai jättää kääntämättä, jos ne sisältävät lapsille sopimattomia kohtia. (Mp.) Monet muutkin tutkijat ovat pitävät adaptaation välttämistä tärkeänä. Stolt (2006, 82–83) painottaa, että adaptaatiota olisi käytettävä vain silloin, kun se on välttämätöntä, ja silloinkin mahdollisimman vähän ja helläkäteisesti yhteistyössä kirjailijan kanssa. Tätä hän pitää kunnioituksena, paitsi kirjailijaa ja kirjaa kohtaan, myös lapsilukijoita kohtaan.

Oittinen (2000, 85) kritisoi Klingbergiä liiasta keskittymisestä yksittäisiin sanoihin ja tekstikohtiin. Hänen mielestään adaptaatio ilmiönä ei ole ollenkaan niin yksiselitteinen kuin Klingberg antaa ymmärtää (Oittinen 2000, 91). Alkuperäinen tekstikään ei ole muuttumaton, vaan se herättää erilaisia reaktioita eri lukijoissa aina, kun sitä luetaan. Myös kääntäjä on lukija, jolla on tekstistä omat kokemuksensa ja tulkintansa, jotka hän jakaa käännöksen lukijoiden kanssa. (Mts. 15–17.) Oittisen (2000, 84) mielestä kääntäjä osoittaa uskollisuutta alkutekstin kirjoittajalle, kun hän ottaa kääntäessään huomioon kohdekieliset lukijat ja sovittaa käännöksen kohdekieleen ja kulttuuriin sopivaksi.

On sinänsä ymmärrettävää, että monet tutkijat suhtautuvat adaptaatioon ja tekstin manipuloimiseen käännettäessä hyvin negatiivisesti. Kirjallisuushistoria tuntee paljon esimerkkejä siitä, kuinka käännettyjä tekstejä on adaptoitu tulokielen kulttuuriin sopivaksi ja samalla muutettu tekstiä vain huonommaksi. On kuitenkin liian yksioikoista tuomita kaikkia adaptaatio automaattisesti pahaksi ja tekstiä huonontavaksi. Paras kääntämistapa on kuitenkin määriteltävä joka tilanteessa erikseen.

4.2 Fraseologismit lasten- ja nuortenkirjallisuudessa

Jo hyvin nuoret lapset ymmärtävät fraseologismeja, vaikka eivät osaisikaan käyttää niitä (Cabassut 1997, 11). Lapset oppivat fraseologismeja esimerkiksi vanhempiensa puheesta, lastenkirjoista, sarjakuvista ja lastenohjelmista. Fraseologismien oppimisen kannalta tärkeitä ovat ennen kaikkea asiayhteydet ja kommunikaatiotilanteet, joissa fraseologismeja käytetään. (Cabassut 1997, 9–11.)

Vaikka lasten- ja nuortenkirjoilla on suuri merkitys lasten ja nuorten kielen kehitykselle ja fraseologismien oppimiselle, fraseologismien käyttöä lasten- ja nuortenkirjallisuudessa on tutkittu erittäin vähän. Richter-Vapaatalo (2007) on tutkinut väitöskirjassaan fraseologismien käyttöä ja

funktiota Erich Kästnerin lasten- ja nuortenkirjoissa ja verrannut niitä Kästnerin aikuisille suunnattuun kirjallisuuteen sekä muiden saksalaisten ja itävaltalaisien kirjailijoiden kirjoittamiin lastenkirjoihin.

Richter-Vapaatalon (2007, 297) mukaan eri kirjailijoiden välillä on suuria eroja fraseologismien käytössä. Kästner käyttää lasten- ja nuortenkirjoissaan huomattavasti enemmän fraseologismeja kuin suurin osa saksaksi kirjoittavista lasten- ja nuortenkirjailijoista. Kästnerille on tyypillistä fraseologismien soveltaminen ja muunteleminen tilanteen mukaan. Kästnerillä on myös hyvin tunnistettava tyyli fraseologismien käytössä. (Mts. 297–299.) Huomion arvoista on sekin, että Kästner käyttää huomattavasti enemmän fraseologismeja lasten- ja nuortenkirjoissaan kuin aikuisille suuntaamissaan kirjoissa (mts. 231).

Kästnerin teoksissa fraseologismeilla on monia eri funktioita. Esimerkiksi sanaleikkejä käytetään vahvistamaan tilanteen koomisuutta. Fraseologismeilla voidaan myös välittää kirjoittajan moraalis-filosofisia ajatuksia tai dialogeissa käytettynä luoda tietynlainen kuva hahmojen luonteista. Fraseologismeilla voidaan myös luoda tekstiin koheesiota ja varmistaa tekstin ymmärrettävyys. (Richter-Vapaatalo 2007, 301.)

5. Tutkimusaineiston ja -metodin esittely

5.1 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistonani olen käyttänyt Erich Kästnerin kirjoja *Emil und die Detektive*, *Das fliegende Klassenzimmer* ja *Das doppelte Lottchen* sekä niiden suomennoksia *Pojat salapoliiseina*, *Lentävä luokka* sekä *Lisen ja Lotten salaisuus*. *Das fliegende Klassenzimmer* -kirjan on suomentanut Asser Jokinen ja *Das doppelte Lottchen* -kirjan Kyllikki Nohrström. *Emil und die Detektive* -kirjan ensimmäinen suomentaja, joka suomennosta työssäni käytän, on jäänyt tuntemattomaksi. Valitsin tutkimusaineistoksi Erich Kästnerin kirjoja, koska Kästner on tunnettu tyylistään, johon kuuluu paljon fraseologismeja ja kielellä leikkimistä.

Emil und die Detektive on Kästnerin ensimmäinen lastenkirja ja se ilmestyi 1929 (Richter-Vapaatalo 2006, 260–261). Se ilmestyi suomeksi vuonna 1931 nimellä *Pojat salapoliiseina* ja toimi esimerkkinä muille 1900-luvun alussa syntyneille nuortendekkareille (Huhtala & Juntunen 2004, 60). Kirja kertoo Emil-nimisestä pojasta, joka lähtee lomamatkalle Berliiniin. Häneltä kuitenkin varastetaan junassa rahat, jotka hänen pitää viedä isoäidilleen. Emil päättää selvittää rikoksen itse ja saa apua berliiniläisiltä pojilta.

Das fliegende Klassenzimmer on *Emil und die Detektiven* tapaan realistinen romaani, joka ilmestyi 1933 (Richter-Vapaatalo 2007, 172). Kirjan tapahtumat sijoittuvat poikien sisäoppilaitokseen ja sen keskiössä on viisi poikaa, jotka ovat keskenään hyvin erilaisia ja joilla kaikilla on omat heikkoutensa, mutta he ovat siitä huolimatta hyviä ystäviä keskenään. Kirja ilmestyi suomeksi 1955.

Das doppelte Lottchen on niin ikään realistinen romaani, joka ilmestyi 1949 (Richter-Vapaatalo 2007, 182). Kirjassa kaksi 9-vuotiasta tyttöä tapaa tytöille tarkoitettussa lomakodissa. Tytöt ovat aivan samannäköisiä, ja pian he ymmärtävät, että he ovat identtiset kaksoset. Tytöt eivät tunne toisiaan entuudestaan, koska he olivat hyvin pieniä, kun heidän vanhempansa erosivat ja koska he ovat siitä lähtien kasvaneet erossa toisistaan. Tytöt vaihtavat vaatteitaan ja tavaroitaan ja lähtevät lomakodista kumpikin toisen kotiin. Kirja ilmestyi suomeksi 1953.

Kaikki tutkimuksessa käytetyt suomennokset ovat eri kääntäjien tekemiä. Jotta aineisto ei paisuisi liian suureksi, tutkimukseen on otettu kolmasosa kustakin saksankielisestä teoksesta ja vastaavat kohdat niiden suomennoksista. Vertailun helpottamiseksi sivujen määrää on pyöristetty niin, että tutkimukseen on tullut vain kokonaisia lukuja. Tutkimukseen ei ole otettu mukaan saksankielisten teosten esipuheita, koska niitä ei ole mukana suomennoksissa. Tällä tavalla tutkimustuloksista on saatu kattavampia ja laajempia, kuin jos olisi tutkittu yhtä kokonaista teosta.

5.2 Tutkimusmetodi

Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, miten fraseologismit on kyseisissä teoksissa käännetty. Aion myös pohtia mahdollisia syitä sille, miksi kyseisiin käännösratkaisuihin on päädytty. Tässä tutkielmassa tutkin fraseologismien kääntämistä lasten- ja nuortenkirjoissa nimenomaan käännöstieteellisestä näkökulmasta. Tutkimukseni on deskriptiivinen, joten ensisijainen tarkoitukseni ei ole arvottaa kääntäjien käännösratkaisuja, vaan tutkia sitä, miten fraseologismeja on käännetty. Kiinnitän kuitenkin huomioni myös käännösratkaisujen oikeellisuuteen siinä määrin kuin se on tutkimuksen kannalta tarpeellista.

Tutkiessani aineistoa olen lukenut kunkin teksin läpi useita kertoja ja etsinyt niistä fraseologismit sekä alkukielisistä että suomennetuista teoksista. Tämän jälkeen olen verrannut alkuteoksia ja suomennoksia toisiinsa ja tutkinut, miten alkukieliset fraseologismit on käännetty ja onko käännöksissä mahdollisesti fraseologismeja sellaisissa kohdissa, joissa ei alkukielisissä teoksissa ole fraseologismeja. Tällä tavalla olen saanut paremman käsityksen tutkituista teoksista kokonaisuuksina sekä fraseologismien käytön kontekstista ja näin pystynyt siten paremmin arvioimaan käännösten oikeellisuutta. Olen sisällyttänyt aineistooni myös ilmauksia, joita ei ole mainittu D-RED:issa (2008) tai muissa sanakirjoissa. Monet näistä ilmaisuista nimittäin toistuvat kirjoissa niin usein, että niistä tulee fraseologismeja vähintään itse kirjassa. Voi myös olla, että erilaisista sanakirjoista on jäänyt pois joitain vahvasti paikallisia fraseologismeja.

Fraseologismeja luokitellessani olen käyttänyt Wotjakin (2005, 372–373) luokittelua (kts. 2.2), koska se on selkeä ja ottaa hyvin huomioon hyvin monenlaiset fraseologismit. Tutkimukseen eivät sisälly kollokaatiot, funktioverbirakenteet, konjunktionaaliset ja prepositionaaliset rakenteet eivätkä muodolliset tekstit. Funktioverbirakenteita ja muodollisia tekstejä ei aineistossa edes ollut.

Kollokaatioita sekä konjunktionaalisia ja prepositionaalisia rakenteita en käsittele tutkimuksessani, jotta tutkimusaineisto ei paisuisi liian suureksi ja koska halusin keskittyä fraseologismeihin, jotka ovat edes heikosti idiomaattisia.

Aineistossa esiintyy kuitenkin huomattava määrä fraseologismeja, jotka eivät sisälly Wotjakin luokitteluun, mutta joilla on hyvin olennainen merkitys tekstin tyylin kannalta. Olen sisällyttänyt kyseiset fraseologismit tutkimukseeni. Selvimät näistä ryhmistä ovat fraseologiset vertaukset ja kinegrammit. Fraseologiset vertaukset, kuten *frieren wie ein Schneider* tai *dumm wie Bohnenstroh* sisältävät vakiintuneen vertauksen, joita käytetään yleensä verbin tai adjektiivin vahvistuksena. Vertauksen yhteydessä käytetty verbi tai adjektiivi on silloin vapaassa merkityksessään. (Burger 2007, 46–47.) Kinegrammit taas ovat ilmauksia, joilla verbalisoidaan jokin nonverbaalinen ele. Tällaisia ovat esimerkiksi ilmaukset *die Achseln zucken* ja *die Nase rümpfen*. Kinegrammien yhteydessä mainitaan yleensä myös niin sanotut pseudokinegrammit kuten *die Hände über dem Kopf zusammenschlagen*, joiden kuvaama ele ei ole enää käytössä kuin fraseologisella tasolla. (Burger 2007, 48.) Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin luokitellut pseudokinegrammit fraseoleksemeiksi, koska ne ovat vahvasti idiomaattisia.

Vielä tämänkin jälkeen aineistoon jää paljon fraseologismeja, jotka eivät sovi yllä kuvattuun luokitteluun. Näitä ovat esimerkiksi *ganz und gar*; *zu guter Letzt*; *Schritt für Schritt*; *täyttä päätä*; *muutta mutkitta* sekä *jo Aatamin aikana*. Burger (2007, 46) luokittelee ilmaukset *ganz und gar* ja *Schritt für Schritt* sanapareiksi (Zwillingsformeln), joissa kaksi samaan sanaluokkaan kuuluvaa sanaa yhdistetään toisiinsa konjunktiolla tai prepositiolla tai, kuten ilmauksessa *Schritt für Schritt*, sama sana toistuu konjunktion ja preposition jälkeen. Tähän ryhmään ei voida kuitenkaan luokitella kaikkia muusta luokittelusta ylijääneitä fraseologismeja. Kyseinen luokittelu sopii erityisen huonosti aineseiston suomenkielisille fraseologismeille. Kaikkia luokittelun ulkopuolelle jääviä fraseologismeja yhdistää kuitenkin se, että niitä käytetään syntaktisesti adverbien asemassa. Siksi käytän tutkimuksessani niistä termiä *adverbiaaliset fraseologismit*. Fleischerin (1997, 149) mukaan adverbiaaliset fraseologismit ovat laaja ja pitkälle kehittynyt ryhmä. Adverbiaaliset fraseologismit rakentuvat yleensä jonkin substantiivin ympärille, jotka eivät kuitenkaan yleensä taivu. Jos adverbiaalisessa fraseologismissa on taipunut komponentti tai taipuneita komponentteja, on fraseologismi silloin vakiintunut kyseiseen muotoon. (Mp.) Adverbiaaliset fraseologismit voivat olla täysin, osittain tai ei ollenkaan idiomaattisia ja suurimmalla osalla niistä on modaalinen

merkitys, joskin adverbiallisilla fraseologismeilla voi olla myös lokaalinen tai temporaalinen merkitys (Fleischer 1997, 153).

Aineistosta haivaitut käännösratkaisut olen jakanut neljään luokkaan. Ensimmäiseen kuuluvat fraseologiset käännökset. Tähän luokkaan kuuluvat kaikki ne käännösratkaisut, joissa on käytetty jotain suomenkielistä fraseologismia, kuten esimerkissä 1). Olen laskenut tähän luokkaan myös ne käännösratkaisut, joissa fraseologismi ei ole täysin vakiintuneessa muodossaan tai se ei vastaa alkukielistä fraseologismia, kuten esimerkeissä 2) ja 3).

1a) Da, Matz! Laß dich aber nicht klappen. Der schöne Theodor hat Gartenwache. Wenn der sieht, daß du aus dem Tore rennst, *bist du geliefert*. (Kästner 1980a, 17)

1b) Kas tässä, Matz! Mutta pidä varasi, ettet joudu kiinni. Kaunis Theodor on puistovahtina. Jos hän näkee sinun puikahtavan ulos portista, *sinun käy kalpaten*. (Kästner 1955, 5)

2a) ”So, so, nach Berlin fährst du?”, fragte Herr Grundeis.

”Jawohl, und meine Großmutter wartet am Bahnhof Friedrichstraße am Blumenstand”, antwortete Emil und fasste sich wieder ans Jackett. Und das Kuvert knisterte, *Gott sei Dank*, noch immer. (Kästner 2006, 44)

2b) ”Vai niin, vai niin, matkustatko sinä Berliiniin?” herra Grundeis tiedusteli.

”Kyllä vain, ja isoäitini odottaa minua Friedrichstrassen [sic] asemalla kukkamyymlän vieressä”, Eemil vastasi ja tunnusteli jälleen takkiaa. Ja kirjekuori ratisi, *Jumalalle kiitos*, yhä vielä. (Kästner 1950, 47–48)

3a) ”Willst du wohl ruhig sein?” schimpft Lotte, gespielt streng. ”Wenn dir deine Mutter Zöpfe flicht, wird nicht geschrien!”

”Ich hab doch gar keine Mutti!” murrte Luise. ”Deswegen, au!, deswegen bin ich ja auch so ein lautes Kind, sagt mein Vater!”

”Zieht er dir denn nie die Hose straff?” erkundigt Lotte angelegentlich, während sie mit dem Zopfflechten beginnt.

”Ach wo! Dazu hat er mich viel zu lieb!”

”Das hat doch damit nichts zu tun!” bemerkt Lotte sehr weise. (Kästner 1980b, 26)

3b) ”Oletkos hiljaa!” Lotte on olevinaan ankara. ”Kun äitisi palmikoi hiuksiasi, ei huudeta!”

”Minullahan ei ole äitiä!” murisee Lise. ”Siksi au!, minä olenkin niin äänekäs lapsi, sanoo isä.”

”Antaako hän sinulle joskus kyytiä?” Lotte tiedustelee tärkeänä aloittaessaan palmikoimisen.

”Vielä mitä! Hän pitää minusta aivan liiaksi tehdäkseen sellaista.”

”Eihän sillä ole pitämisen kanssa mitään tekemistä” Lotte huomauttaa viisaasti. (Kästner 1965, 22)

Toiseen luokkaan kuuluvat ei-fraseologiset käännösratkaisut. Tähän luokkaan kuuluvat kaikki ne käännösratkaisut, joissa ei ole käytetty fraseologismia vaan fraseologismi on selitetty suomeksi sisältötarkasti muilla keinoin, kuten esimerkissä 4).

4a) Uli nickte, senkte den Kopf und stieß mit den Stiefelspitzen an eine Zaunplatte. *”Ich friere wie ein Schneider”*, erklärte er schließlich. (Kästner 1980a, 36)

4b) Uli nyökkäsi. Hän painoi päänsä ja alkoi kegänkärjillään potkia aidansälettä.

- Minä palelen vallan kauheasti, hän sanoi lopulta. (Kästner 1955, 25)

Kolmas luokka ovat komponentti komponentilta käännetty fraseologismit. Tähän luokkaan kuuluvat nimenomaan ne käännösratkaisut, joissa fraseologismi on käännetty kirjaimellisesti, ilman että siihen olisi tehty selventäviä lisäyksiä tai että sitä olisi muuten yritetty kotouttaa.

5a) *”Lass nichts liegen, mein Junge! Und setz dich nicht auf den Blumenstrauß! Und den Koffer lässt du dir von jemandem ins Gepäcknetz heben. Sei aber höflich und bitte erst darum!”*

”Den Koffer krieg ich selber hoch. Ich bin doch nicht aus Pappe!” (Kästner 2006, 39–40)

5b) *”Älä unohda mitään jälkeesi, poikaseni! Äläkä istu kukkaviholle! Ja matkalaukun annat jonkun toisen nostaa tavaraverkkoon. Mutta ole kohtelias ja pyydä ensin.”*

”Matkalaukun saan itse ylös. Enhän toki ole pahvia!” (Kästner 1950, 41)

Neljännän ryhmän muodotavat muut käännösratkaisut, jotka eivät tavalla tai toisella sovi edelliseen jaotteluun. Tällaisia ovat esimerkiksi sellaiset käännösratkaisut, joissa fraseologismi on käännetty melkein komponentti komponentilta, mutta käännösratkaisuun on esimerkiksi lisätty joitain sanoja tai sen sanajärjestys on erilainen kuin alkukielisessä fraseologismissa, kuten esimerkissä 6). Näissä tapauksissa käytetyt ilmaukset eivät kuitenkaan ole ainakaan täysin vaikiintuneita suomenkielisiä ilmauksia. Ryhmään kuuluvat myös esimerkin 7b) kaltaiset esiintymät, joissa ei ole käytetty suomenkielistä fraseologismia mutta joka ei kuitenkaan toista sisällöllisesti alkuperäisen fraseologismin merkitystä. Ryhmään kuuluvat myös esiintymät, joissa alkutekstin fraseologinen esiintymä on jätetty kokonaan pois käännöksestä.

6a) *”Nanu!” ruft da jemand empört, ”was sind denn das für neue Moden?”* Es ist die Försterfrau. *”Limonade trinken und nicht zahlen?”* (Kästner 1980b, 32)

6b) ”No, no!” metsänvartijan vaimo huutaa silloin närkästyneenä. ”Mitä uusia tapoja nuo ovat? Juodaan mehua ja lähdetään maksamatta?” (Kästner 1980b, 26)

7a) Plötzlich legte er das Blatt beiseite, holte aus seiner Tasche eine Ecke Schokolade, hielt sie dem Knaben hin und sagte: ”Na, junger Mann, wie wär's?”

”*Ich bin so frei*”, antwortete Emil und nahm die Schokolade. (Kästner 2006, 43)

7b) Äkkiä hän pani lehden sivulle, otti taskustaan palasen suklaata, ojensi sen poikaan päin ja sanoi: ”No, nuori mies, kuinkas olisi?”

”Olen niin rohkea”, Eemil vastasi ja otti suklaan. (Kästner 1950, 46)

Lisäksi olen koonnut omaksi ryhmäkseen suomennoksista sellaiset fraseologismit, joille ei ole fraseologista vastinetta alkutekstissä.

6. Aineiston analyysi

Seuraavassa esittelen tulokset, joita olen saanut yksittäisten saksankielisten tekstien ja niiden suomennosten analysoinnista. Esittelen yksittäisen saksankielisen tekstin ja sen suomennoksen erillään muista, jotta yksittäisen kääntäjän tyyliin voitaisiin pureutua paremmin. Samalla yksittäisten tekstien tyyli ja luonne tulee paremmin esiin. Tämä antaa myös paremmat mahdollisuudet arvioida mahdollisia syitä sille, miksi kyseisiin käännösratkaisuihin on päädytty.

Esimerkeistä olen kursivoinut vain fraseologismit, joihin haluan kiinnittää huomion kyseisessä kohdassa analyysiä. Toimin näin, koska otannassa fraseologismit esiintyvät yleensä tiheinä ryppäinä. Tällöin yksittäisten käännösratkaisujen esittely käy hyvin hankalaksi, jos esimerkin kaikki fraseologismit merkitään. Jokaisen käännöksen analyysin yhteydessä on myös taulukko fraseologismien määrästä niin saksan- kuin suomenkielisessä otannassa sekä käännöksessä käytetyistä käännösratkaisuista, jotka kääntäjien erilainen tyyli on helpompi hahmottaa.

6.1 *Emil und die Detektive/Pojat salapoliiseina*

Emil und die Detektive kertoo Emil Tischbein -nimisestä pojasta, jolta varastetaan suuri summa rahaa junassa ja joka selvittää rikoksen itse muiden poikien avulla. Suomennoksessa päähenkilöistä käytetään nimeä Eemil Tuolinjalka. Richter-Vapaatalon (2006, 261) mukaan kirjassa esiintyy melko paljon fraseologismeja niin kirjan kerronnassa kuin dialogeissakin. Kirjan päähenkilöiden käyttämät fraseologismit ovat usein hyvin puhekielisiä ja tyypillisiä berliiniläiselle puhekielelle. Myös sanaleikkejä ja muokattuja fraseologismeja esiintyy suhteellisen paljon. (Mp.)

Saksankielisen alkutekstin tutkimukseen otetussa osuudessa oli yhteensä 63 fraseologista esiintymää. Suomennoksessa vastaava luku oli 44. *Pojat salapoliiseina* -kirjassa fraseologisia esiintymiä oli vähemmän kuin muissa suomennoksissa. Alkutekstin otannassa yleisin fraseologismien luokka oli fraseolekseemit, kun taas suomennoksen otannan yleisin fraseologismien luokka oli rutiini-ilmaisut. Molemmissa teoksissa fraseolekseemien ja rutiini-ilmaisujen ero oli pieni, mutta niitä oli molemmissa otannoissa selvästi enemmän kuin muita fraseologismeja. Molemmissa otannoissa kinegrammeja oli vain yhdessä esiintymässä. Alkukieliselle otannalle oli

ominaista se, ettei siinä ole lainkaan keskustelukiteymiä tai sananlaskuja, joita ei ollut suomennoksessakaan.

Fraseologismitaulukko *Emil und die Detektive*/Pojat salapoliiseina

	Emil und die Detektive	Pojat salapoliiseina
Fraseolekseemit	26	13
Rutiini-ilmaisut	22	16
Adverbiaaliset fraseologismit	7	8
Kinegrammit	1	1
Vertaukset	7	6
Yhteensä	63	44

Kirjan *Emil und die Detektive* suomennoksessa *Pojat salapoliiseina* oli käytetty kaikkia luokittelussa mainittuja käännösratkaisuja, mutta niiden määrät vaihtelivat suuresti. Seuraava taulukko havainnollistaa erilaisten käännösratkaisujen käyttöä.

Käännösratkaisutaulukko *Pojat salapoliiseina*

Käytetyt käännösratkaisut	Ratkaisujen lukumäärä
Fraseologinen käänнос	32
Ei-fraseologinen käänнос	16
Komponentti komponentilta	10
Muut käännösratkaisut	6
Lisätyt fraseologismit	13

Pojat salapoliiseina -kirjassa alkukieliset fraseologismit oli yleensä käännetty omakielisellä fraseologismilla, yhteensä 32 kertaa. Näissä kohdissa suomennoksessa käytetyt fraseologismit vastasivat yleensä merkitykseltään alkutekstin fraseologismeja, kuten esimerkissä 8). D-RED (2008, 615) määrittelee fraseolekseemin *von etw. kann nicht die/(gar) keine Rede sein* tyyliltään puhekieliseksi ja selittää sen merkityksen seuraavasti: ”etw. trifft absolut nicht zu, ist völlig ausgeschlossen”. Korhonen (2001, 342) antaa kyseisen fraseologismin suomenkieliseksi vastineeksi ilmaisun ”jstak ei voi olla puhettakaan”. Myös esimerkin 8b) jälkimmäinen fraseologismi *ei*

nimeksikään vastaa sanakirjojen mukaan alkukielistä fraseologismia. D-RED (2008, 276) selittää ilmauksen merkityksen sanoilla ”überhaupt nichts” ja Korhonen (2001, 177) kääntää ilmauksen sanoilla ”ei kerrassaan mitään”. Muikku-Werner (2008, 205) määrittelee ilmauksen ”nimeksi” seuraavasti: ”erittäin vähän, ei ole juuri ollenkaan”.

8a) Für Emil und seine Freunde war der Droschkengaul einfach ein Skandal, und sie fantasierten von elektrischen Bahnen mit Ober- und Unterleitung und fünf Scheinwerfern vorn und drei hinten, aber der Magistrat von Neustadt fand, dass die vier Kilometer Schienenstrang ganz gut von einer lebenden Pferdekraft bewältigt werden konnten. Bis jetzt *konnte* also von Elektrizität *gar keine Rede sein* und der Wagerführer hatte *nicht das Geringste* mit irgendwelchen Kurbeln und Hebel zu tun, sondern er hielt in der linken Hand die Zügel und in der rechten die Peitsche. (Kästner 2006, 37–38)

8b) Eemilin ja hänen tovereittensa mielestä pika-ajurin kaakki oli yksinkertaisesti häpeällinen juttu, ja he haaveksivat sähköraitiotiestä ylä- ja alajohtoineen, vaunuista, joissa on viisi valonheittäjää edessä ja kolme takana, mutta Neustadtin maistraatti arveli, että elävä hevosvoima voi aivan hyvin riittää noille neljälle raidekilometrille. Toistaiseksi *ei* siis saattanut *olla* sähköstä *puhettakaan*, *eikä* vaunun kuljettajalla ollut *nimeksikään* minkäänlaista vääntämistä ja vipuamista, vaan hän piteli vasemmassa kädessään ohjia ja oikeassa piiskaa. (Kästner 1950, 38–39)

Joskut käännösratkaisuissa käytetyt fraseologismit eivät kuitenkaan olleet täysin sanakirjamuodossa, kuten esimerkissä 9b). Fraseologismille *Gott sei Dank!* Korhonen (2001, 188) antaa suomenkielisen vastineen ”jumalan/luojan kiitos!”. Karin (1993, 98) mukaan rutiini-ilmaisu *luojan kiitos!* on ”helpotusta ilmaiseva huokaus”, mutta se ei tunne muotoja *Jumalalle/Jumalan kiitos!*. Muikku-Werner (2008) ei kuitenkaan kyseistä ilmaisuja kirjassaan mainitse. Esimerkin kohtauksessa Emil seuraa miestä, joka on varastanut häneltä rahat, mutta menettää ihmisvilinässä ajoittain näköyhteyden kyseiseen mieheen.

9a) Dort, dort!

Das war der Kerl. *Gott sei Dank!* Das war der Grundeis. (Kästner 2006, 64)

9b) Tuolla, tuolla!

Siellä oli mies. *Jumalalle kiitos!* Siellä oli Grundeis. (Kästner 1950, 72)

Esimerkeissä 10b) ja 11b) käytetyt fraseologismit eivät vastaa merkitykseltään alkukielisiä fraseologismeja. Esimerkin 10a) rutiini-ilmauksen *Alle Wetter!* D-RED (2008, 867) määrittelee

hämmennystä tai ihmettely ilmaisevaksi huudahdukseksi. Korhonen (2001, 462) antaa ilmauksen suomenkielisiksi vastineiksi ilmaukset ”jopas jotakin!, se[hän] on aikamoista!”. Ilmaus *tuhat tulimmaista!* määritellään kuitenkin lieväksi kirosanaksi (Kari 1993, 199). Kyseisessä kohtauksessa Emil seuraa asemalla varasta ja joutuu raahaamaan mukanaan matkalaukkuaan. Esimerkin 11b) ilmaus *um Gottes willen!* taas on D-RED:in (2008, 297) mukaan huudahdus, jota käytetään esimerkiksi säikähdyksen yhteydessä. Korhonen (2001, 188) antaa kyseisen ilmauksen suomenkielisiksi vastineiksi ilmaukset ”jumalan/herran/luojan tähden!”. Esimerkin kohtauksessa Emilin Berliinissä asuvat sukulaiset ovat huolissaan, koska Emilin juna on jo tullut, mutta Emil ei ole ilmaantunut sovituille asemalle.

10a) Da drehte der Mann seinen Kopf glücklicherweise wieder weg und trat ins Freie. Der Junge sprang blitzrasch hinter der Tür, stellte seinen Koffer nieder und blickte durch die vergitterte Scheibe. *Alle Wetter*, tat ihm der Arm weh! (Kästner 2006, 66)

10b) Silloin mies onneksi käänsi päänsä jälleen pois ja astui kadulle. Poika juoksi salamannopeasti oven taakse, laski laukunsa lattialle ja kurkisti rautaristikolla varustetun ruudun lävitse. *Tuhat tulimmaista*, koskiko hänen käteensä! (Kästner 1950, 75)

11a) Der Vater riet, an Emils Mutter zu depeschieren.

”*Um Gotter willen!*” rief seine Frau, Ponys Mutter. ”Sie würde sich zu Tode erschrecken. [...]” (Kästner 2006, 76–77)

11b) Isä neuvoi sähköttämään Eemilin äidille.

”*Ei millään muotoa!*” huusi hänen vaimonsa, Ponyn äiti, ”hän säikähtäisi kuoliaaksi. [...]” (Kästner 1950, 89)

Toiseksi yleisin käännoistapa oli ei-fraseologinen kääntäminen. Kyseisiä käännostratkaisuja oli aineistossa yhteensä 16. Yleisesti ottaen kyseiset käännostratkaisut olivat onnistuneita, mutta joissain kohdissa, kuten esimerkissä 13b), käännostratkaisut olivat kuitenkin saaneet varsin paljon vaikutteita alkukielisestä ilmauksesta. Korhosen (1995, 361) mainitsemista ei-fraseologisista käännostratkaisuista käytettiin lähinnä vapaita sanayhditelmiä mutta ei juurikaan yhdellä sanalla kääntämistä (kts. 3.3).

12a) Denn eigentlich war es albern, gleich ans Schlimmste zu denken. Es mussten ja nun nicht gleich alle Menschen nach Berlin-Friedrichstraße fahren, nur weil er hinfuhr. Und das Geld *war* gewiss noch *an Ort und Stelle*. (Kästner 2006, 59)

12b) Sillä olihan oikeastaan typerää heti ajatella pahinta. Eihän kaikkien ihmisten tarvinnut matkustaa Berliiniin Friedrichstrassen [sic] asemalle vain sen vuoksi, että hän matkusti sinne. Ja rahat olivat varmaankin vielä oikeassa paikassaan. (Kästner 1950, 66)

13a) ”[...] Und benimm dich anständig, damit es nicht heißt, wir hier wüssten nicht, was sich gehört.”
”*Mein großes Ehrenwort*”, sagte Emil. (Kästner 2006, 32)

13b) ”[...] Ja käyttäydy ihmisiksi, ettei päästä sanomaan, että emme täällä tiedä, mitä hyviin tapoihin kuuluu.”
”Annan painavan kunniasananani”, sanoi Eemil. (Kästner 1950, 31)

14a) ”Hoffentlich hast du dir nicht den Anzug zerrissen!”. Sagte die Mutter. Dann fragte sie: ”Hast du auf das Geld gut Obacht gegeben?”

Da *gab es Emil einen riesigen Ruck*. Und mit einem Krach fiel er von dem gläsernen Stuhl herunter.
Und wachte auf. (Kästner 2006, 57)

14b) ”Toivottavasti et ole repinyt pukuasi!” sanoi äiti. Sitten hän kysyi: ”Oletko pitänyt hyvää huolta rahoista?”
Silloin Eemil säikähti hirmuisesti. Ja romahtaen hän putosi alas lasituolilta.
Ja heräsi. (Kästner 1950, 64)

Fraseologismeja oli käännetty komponentti komponentilta yhteensä 10 kertaa. Erityisesti vertauksia oli käännetty komponentti komponentilta. Tämä saattaa johtua siitä, että vertauksia on usein melko helppo ymmärtää, vaikka ne eivät olisikaan vanhastaan tuttuja. Esimerkissä 15) Emil seuraa asemalla varasta ja yrittää pysyä hänen perässään ihmisviliinässä.

15a) Emil schlängelte sich *wie ein Indianer* durch die Menschenmassen. (Kästner 2006, 64)

15b) Eemil puikkelehti kuin intiaani ihmisjoukkojen välissä. (Kästner 1950, 72)

Esimerkissä 16a) fraseologismi *jmdm. den Kopf waschen* on voitu kääntää komponentti komponentilta, koska sitä käytetään alkutekstissäkin sen kirjaimellisessa merkityksessä. Fraseologisesti fraseolekseemi *jmdm. den Kopf waschen* tarkoittaa D-RED:n (2008, 437) mukaan toisen voimakasta kritisoimista. Esimerkin kohtauksessa Emilin äiti, joka on kampaaja, on juuri saattanut poikansa junaan ja on lähdössä kotiin.

16a) Die Mutter winkte noch lange mit dem Taschentuch. Dann drehte sie sich langsam um und ging nach Hause. Und weil sie das Taschentuch sowieso schon in der Hand hielt, weinte sie gleich ein bisschen. Aber nicht lange. Denn zu Hause wartete schon Frau Fleischmeister Augustin und wollte *gründlich den Kopf gewaschen haben*. (Kästner 2006, 41)

16b) Äiti heilutti vielä kauan nenäliinaansa. Sitten hän kääntyi hitaasti ja lähti kotiin. Ja koska nenäliina oli hänellä parahiksi kädessä, itkeä tuhuutti hän samalla hiukkasen. Mutta ei kauan. Sillä kotona häntä odotti jo teurastajamestarin Augustinin rouva ja tahtoi saada päänsä perinpohjin pestyksi. (Kästner 1950, 44)

D-RED:in (2008, 571) mukaan esimerkin 17a) fraseolekseemin *nicht aus Pappe sein* merkitys on ”stark, kräftig, nicht zu unterschätzen sein” ja Korhonen (2001, 326) antaa sille suomenkielisen vastineen *jkssa on ainesta, jku ei ole mikään tyhjä mies*. Esimerkin 17b) ilmausta *ei olla pahvia* ei mainita sen paremmin Karin, (1993) kuin Muikku-Wernerin (2008) kirjassa. Asiayhteydestä voi kuitenkin päätellä, mitä kyseisellä ilmauksella haetaan. Kyseisessä kohtauksessa Emil saa äidiltään ohjeita matkaa varten.

17a) ”Lass nichts liegen, mein Junge! Und setz dich nicht auf den Blumenstrauß! Und den Koffer lässt du dir von jemandem ins Gepäcknetz heben. Sei aber höflich und bitte erst darum!”
”Den Koffer krieg ich selber hoch. *Ich doch nicht aus Pappe!*” (Kästner 2006, 39–40)

17b) ”Älä unohda mitään jälkeesi, poikaseni! Äläkä istu kukkaviholle! Ja matkalaukun annat jonkun toisen nostaa tavaraverkkoon. Mutta ole kohtelias ja pyydä ensin.”
”Matkalaukun saan itse ylös. Enhän toki ole pahvia!” (Kästner 1950, 41)

Joissain kohdissa tällaiset käännösratkaisut saattavat kuitenkin haitata tekstin ymmärrettävyyttä. Esimerkin 18) käännösratkaisu on epäselvä ja jokseenkin hankalasti ymmärrettävä. Korhonen (2008, 93) selittää fraseolekseemin *sich mit etw. begraben lassen können/sollen* ilmauksilla *voida unohtaa jk, jku ei kelpaa jllak mihinkään*. Kyseiset ilmaukset eivät kuitenkaan sovi kovin hyvin tähän asiayhteyteen. Kyseinen lause oltaisiin voitu kääntää esimerkiksi ”Ja sitten minut hukka perii” tai ”Ja sitten minä olen pahemmassa kuin pulassa”. Kohtauksessa Emil on seurannut varasta raitiovaunuun.

18a) Der Schaffner, der im Innern des Wagens Fahrscheine verkaufte, zog an einer Schnur. [...] Emil stellte sich wieder in seine Ecke, wurde gedrückt und auf die Füße getreten und dachte erschrocken: "Ich habe kein Geld! Wenn der Schaffner herauskommt, muss ich einen Fahrschein lösen. Und wenn ich es nicht kann, schmeißt er mich raus. *Und dann kann ich mich gleich begraben lassen.*" (Kästner 2006, 68)

18b) Konduktööri, joka vaunun sisällä möi matkalippuja, veti nuorasta. [...] Eemil asettui jälleen nurkkaansa, joutui puristukseen ja hänen varpailleen astuttiin ja hän ajattelikauhuissaan: "Minulla ei ole ollenkaan rahaa! Kun konduktööri tulee, täytyy minun lunastaa matkalippu. Ja kun en sitä voi, heittää hän minut alas. Ja sitten voin heti antaa haudata itseni." (Kästner 1950, 78)

Otannassa oli myös seitsemän esiintymää, jotka eivät sopineet kyseiseen luokitteluun. Kolmessa tällaisessa kohdassa suomennos oli sanastollisesti hyvin lähellä alkukielistä ilmaisua, mutta sitä ei kuitenkaan oltu käännetty komponentti komponentilta, kuten esimerkissä 19). Esimerkin kohtauksessa Emil on nousemassa junaan ja tarkistaa vielä, että isoäidille vietävät rahat ovat povitaskussa.

19a) Emil fasste sich entsetzt an die Jacke und in die rechte Brusttasche. Dann atmete er erleichtert auf und meinte: "*Alle Mann an Bord.*" (Kästner 2006, 40)

19b) Eemil tunnusteli kauhistuneena takkiaa ja oikeanpuoleista povitaskuaan. Sitten hän hengähti helpottuneena ja sanoi: "*Kaikki miehet ovat laivassa.*" (Kästner 1950, 42)

Kolmessa kohtaa kääntäjä on todennäköisesti ymmärtänyt alkukielisen fraseologismien väärin, jolloin käännösratkaisu ei vastaa merkitykseltään alkutekstin fraseologismia, kuten esimerkissä 20). D-RED (2008, 276) selittää fraseolekseemin *du kannst/der kann usw. mich gern haben* seuraavasti: "mit dir, dem usw. will ich nichts [mehr] zu tun haben." Korhonen (2001, 178) antaa samaisen fraseolekseemin suomenkieliseksi vastineeksi fraseolekseemin *jku voi painua/suksia suolle*, mikä ei sovi asiayhteyteen. Kyseisessä kohdassa Emil istuu junassa matkalla Berliiniin, ja hänen vieressään istuva mies on juuri kertonut hänelle hyvin kummallisia tarinoita Berliinistä. Eräs toinen matkustaja on juuri puuttunut miehen puheeseen.

20a) Und zwischen den Herren kam es zu einer längeren Auseinandersetzung. Emil dachte: *Ihr könnt mich gern haben!*, und packte seine Wurststullen aus, obwohl er eben erst Mittag gegessen hatte. (Kästner 2006, 45)

20b) Ja herrojen kesken syntyi pitkänlainen ajatusten vaihto. Eemil ajatteli: ”Kai te mielellänne minua jymähyttäisitte!” ja aukaisi voileipäkäärönsä, vaikka äsken juuri oli syönyt päivällistä. (Kästner 1950, 49)

Suomennoksessa oli yhteensä 13 fraseologismia, joille ei ollut alkukielisessä tekstissä vastinetta. Tämä on vähemmän kuin muissa suomennoksissa. Viidessä kohdassa kyseiset fraseologismit olivat adverbiaalisia. Fraseologismi *ei millään muotoa* toistui näissä kohdissa kolme kertaa, ja sitä käytettiin koko otannassa silmiinpistävän usein.

21a) ”Grüße alle schön von mir. Und pass gut auf. In Berlin geht es anders als bei uns in Neustadt. Und am Sonntag gehst du mit Onkel Robert ins Kaiser-Friedrich-Museum. Und benimm dich anständig, damit es nicht heißt, wir hier wüssten nicht, was sich gehört.” (Kästner 2006, 32)

21b) ”Sano heille kaikillepaljon terveisiä minulta. Ja pidä huolta itsestäsi. Berliinissä on toisenlainen meno kuin meillä Neustadtissa. Ja sunnuntaina menet Robert-enon kanssa Kaiser Friedrichin -museoon. Ja käyttäydy ihmisiksi, ettei päästä sanomaan, että me emme täällä tiedä, mitä hyviin tapoihin kuuluu.” (Kästner 1950, 31)

22a) ”Und überarbeite dich nicht, Muttchen! Und werde ja nicht krank! Du hättest ja niemanden, der dich pflegen könnte. [...]” (Kästner 1980, 40)

22b) ”Äläkä rasita itseäsi ylenmäärin työllä, pikkuäiti! *Äläkä millään muotoa* sairastu! Sinullahan ei olisi ketään, joka voisi sinua hoitaa. [...]” (Kästner 1950, 42)

23a) Und dann waren er und der Herr mit dem steifen Hut allein. Das gefiel Emil nicht sehr. (Kästner 2006, 45)

23b) Ja sitten Eemil ja kovahattuinen herra olivat kahden kesken. Se *ei ollut* erityisemmin *Eemilin mieleen*. (Kästner 1950, 50)

6.2 *Das fliegende Klassenzimmer/Lentävä luokka*

Das fliegende Klassenzimmer kertoo poikien sisäoppilaitoksen tapahtumista juuri ennen joululoman alkua. Kirjan keskiössä on viisi ystävästä kyseisestä koulusta. Richter-Vapaatalon (2007, 172–173) mukaan fraseologismeja on kyseisen kirjan kerronnassa verrattain vähän, mutta dialogeissa niitä on

sitäkin enemmän. Kieli on dialogeissa hyvin puhekielistä ja sisältää koululaisille tyypillisiä ilmauksia.

Kirjassa *Das fliegende Klassenzimmer* oli tutkituista kirjoista selvästi eniten fraseologistisia esiintymiä. Tutkimukseen käytetyssä osuudessa niitä oli yhteensä 97. Myös suomennoksessa niitä oli hyvin paljon, yhteensä 73. Molempien otantojen esiintymissä oli eniten fraseolekseemeja ja toiseksi eniten oli rutiini-ilmaisuja. Molempien otantojen esiintymissä oli myös suhteellisen paljon vertauksia.

Fraseologismitaulukko *Das fliegende Klassenzimmer* /Lentävä luokka

	Das fliegende Klassenzimmer	Lentävä luokka
Fraseolekseemit	50	38
Rutiini-ilmaisut	22	14
Adverbiaaliset fraseologismit	4	10
Kinegrammit	3	2
Vertaukset	11	9
Keskustelukiteymät	5	1
Sananlaskut	2	0
Yhteensä	97	74

Myös *Das fliegende Klassenzimmer* -kirjan suomennoksessa *Lentävä luokka* käytettiin kaikkia luokittelun käännostratkaisuja, mutta niiden käyttö erosi merkittävästi *Pojat salapoliiseina* -kirjan fraseologismien käytöstä sekä absoluuttisessa että suhteellisessa määrässä. Seuraava taulukko selventää asiaa.

Käännostratkaisutaulukko *Lentävä luokka*

Käytetyt käännostratkaisut	Ratkaisujen lukumäärä
Fraseologiset käännostratkaisut	53
Ei-fraseologiset käännostratkaisut	27
Komponentti komponentilta	5
Muut käännostratkaisut	12
Lisätyt fraseologismit	25

Suurimmassa osassa tutkituista kohdista fraseologismi oli käännetty fraseologismilla. Tällaisia kohtia oli yhteensä 53. Suomennoksessa esiintyneet fraseologismit vastasivat alkukielisiä fraseologismeja sekä tyyliltään että merkitykseltään. Esimerkin 24a) fraseologismille D-RED (2008, 499) antaa selityksen ”unmittelbar bevorstehen, schon fast zu spüren sein.” Korhonen (2001, 287) antaa ilmaisun suomenkieliseksi vastineiksi ilmaukset *olla/roikkua ilmassa* ja *liikkua ilmassa*.

24a) Draußen schneite es. Weinachten lag in der Luft. Man konnte es förmlich riechen... (Kästner 1980a, 18)

24b) Satoi lunta. *Ilmassa oli* joulun tuntua. Suorastaan tuoksui jo siltä. (Kästner 1955, 6)

Esimerkin 25a) fraseologismi *auf den Arm nehmen* tarkoittaa D-RED:in (2008, 58) mukaan hämäämistä tai huijaamista. Korhonen (2001, 78) antaa sille suomenkieliseksi vastineeksi ilmauksen *panna/pistää jkta halvalla*. Korhosen antamaa vastinetta olisi kuitenkin hankala soveltaa kohtauksen sanaleikkiin.

25a) ”Du willst mich wohl *auf den Arm nehmen*?” fragte der Primaner.

”Nicht doch, nicht doch”, erwiderte Sebastian bescheiden. ”Bei Ihrer Größe? Ich würde mir ja glatt den Arm verstauchen.” (Kästner 1980a, 19)

25b) - Taidatpa *vetää minua nenästä*? kysyi yläluokkalainen.

- En suinkaan, vastasi Sebastian vaatimattomasti. - Teidän Ylhäisyyttännekö? Siinä venyisi helposti oma nenäni. (Kästner 1980, 7)

Myös fraseologismien kääntäminen ei-fraseologisesti oli yleistä. Näin oli toimittu yhteensä 27 esiintymässä. Ei-fraseologisissa käännösratkaisuissa oli käytetty kaikkia Korhosen (1995, 361) mainitsemia ei-fraseologisia käännöstapoja. Kyseisissä kohdissa käännösratkaisut vastasivat yleensä semanttisesti alkutekstin fraseologismia. Neljässä esiintymässä fraseologismi oli käännetty yhdellä sanalla, kuten esimerkissä 26). Esimerkin kohtauksessa päähenkilöille tullaan kertomaan, että reaalikoululaiset ovat ottaneet erään gymnasiumin oppilaan panttivangiksi.

26a) ”Wenn ein Externer nach dem Unterricht wieder in der Schule kommt und noch dazu so verprügelt aussieht wie du”, meinte Sebastian, ”dann ...”

Aber Fridolin *schnitt ihm das Wort ab*. ”Lass jetzt deinen Quatsch!” rief er. ”Die Realschüler haben mich und den Kreuzkamm auf dem Nachhauseweg überfallen. Den Kreuzkamm haben sie gefangengenommen. Und die Diktathefte, die wir seinem Alten zum Korrigieren bringen sollten, haben sie auch!” (Kästner 1980a, 29–30)

26b) – Kun heppu, jolla on koti kaupungissa, palaa tuntien päätyttyä kouluun ja lisäksi on siinä määrin selkäänsä saaneen näköinen kuin sinä, sanoi Sebastian, - silloin...

Mutta Fridolin keskeytti hänet.

- Älä puhu pötyä, hän huusi. - Reaalikoulun riiviöt hyökkäsivät kotimatalla minun ja Kreuzkammin kimppuun. Kreuzkammin he ottivat vangiksi. Ja sitä paitsi he kähvelsivät oikeinkirjoitus vihkot, jotka meidän piti viedä hänen isälleen kotiin korjattavaksi! (Kästner 1955, 17–18)

Joissain tapauksissa ei-fraseologiset käännökset olivat tyyllillisesti neutraalimpia kuin alkukieliset fraseologismit, kuten esimerkissa 27). Esimerkin kohtauksessa eräs kirjan päähenkilöistä yrittää päästä tapaamaan reaalikoululaisten johtajaa ja neuvottelemaan gymnasiumin oppilaan vapauttamisesta. Johtajan äiti ei ole vierailusta kovin mielissään.

27a) ”Das *ist* ja heute *wie im Taubenschlag*”, brummte die Frau. ”Was ist denn mit euch Brüdern los? Einer holt den Kellerschlüssel, um seinen Rodelschlitten einzustellen. Der zweite braucht dringend eine Wäscheleine. Und die übrigen kommen in die Wohnung und machen mir die Teppiche dreckig.” (Kästner 1980a, 44)

27b) - Täällä on ravattu tänään aivan hirvittävästi, kiukutteli rouva Egerland. – Mitä kummaa te veikkoset oikein puuhaatte? Yksi tulee hakemaan kellarin avainta viedäkseen säilöön kelkkansa. Toiselle on heti paikalla lainattava pyykkinuoraa. Ja lopulta tulla kolistelee koko joukko sisään likaamaan minun mattoni. (Kästner 1955, 38)

Komponentti komponentilta käännettyjä fraseologistisia esiintymiä oli aineistossa vain viisi. Näissä kohdissa kyseiset käännösratkaisut eivät haitanneet tekstin luettavuutta tai vaikuttaneet erityisen vieraannuttavilta.

28a) ”Am nächsten Tage schon fanden die Realschüler ihre Fahne wieder. Sie lag, *wie aus Wolken gefallen*, im Schulhof.” (Kästner 1980a, 39)

28b) ”Jo seuraavana päivänä reaalikoululaiset saivat lippunsa. Se ilmestyi heidän koulunsa pihalle *ikään kuin pilvistä tipahtaneena*.” (Kästner 1955, 28)

Luokittelun ulkopuolelle jääneitä käännostratkaisuja oli 12. Näissä kohdissa oli yleensä käytetty jotain tilanteeseen sopivaa ilmaisua, joka ei ole fraseologinen, eikä vastaa merkitykseltään alkukielistä fraseologismia ainakaan täysin kuten esimerkeissä 29) ja 30). D-RED (2008, 501) määrittelee esimerkin 29) rutiini-ilmaisun *machs/machts gut!* yleiseksi hyvästelymuodoksi. Korhonen (2001, 193) ehdottaa kyseisen rutiinimuodon suomenkielisiksi vastineiksi muotoja *voi/voikaa hyvin! koeta/koettakaa pärjätä! hei/terve sitten!*. Esimerkin kohtauksessa panttivangiksi otettu gymnasiumin oppilas on juuri vapautettu. Kyseinen oppilas on juuri lähdössä kotiin ja hyvästelee tovereitaan, jotka aikovat vielä osallistua lumisotaan reaalikoulun oppilaita vastaan.

29a) Kreuzkamm verabschiedete sich an der Haustür. ”*Vielen Dank übrigens*”, sagte er und gab ihnen die Hand. ”*Macht's gut!*” (Kästner 1980a, 60)

29b) Kreuzkammin oli talon portilla lähdettävä toiseen suuntaan.

- Kiitoksia nyt teille, hän sanoi ja puristi toveriensa kättä. - Antakaa niille niin että tuntuu! (Kästner 1955, 52)

Esimerkin 30) fraseolekseemi *auf keine Kuhhaut gehen* määritellään D-RED:issä (2008, 456) seuraavasti: ”jegliches Maß übersteigen und unerträglich sein”. Korhonen (2001, 265) antaa kyseisen fraseolekseemin suomenkielisiksi vastineiksi ilmaukset ”se/jk on sanoin kuvaamatonta, se/jk on ennenkuulumatonta”, mitkä eivät sovi asiayhteyteen. Esimerkin kohtauksessa kirjan päähenkilöistä kaksi keskustelee siitä, onko parempi olla älykäs vai rohkea. Esimerkissä puhuva poika on hyvä koulussa mutta tunnettu pelokkuudestaan.

30a) ”Hast du 'ne Ahnung”, meinte Uli niedergeschlagen, und er rieb sich die klammen Finger. ”Was ich schon alles angestellt habe, um mir die Feigheit abzugewöhnen – *das geht auf keine Kuhhaut*. (Kästner 1980a, 36)

30b) - Sinä et voi aavistaakaan, virkkoi Uli allapäin hieroen kylmän kangistamia sormiaan, - kuinka olen kaikin keinoin päästä tästä jänismäisyydestäni – mutta en ole onnistunut. (Kästner 1955, 24)

Kolmessa kohdassa alkutestin fraseologismi oli jätetty käännöksestä kokonaan pois kuten esimerkissä 31). Poisjättöjen syynä on ollut todennäköisesti tekstin tiivistäminen ja lyhentäminen. Tekstiä on jonkin verran tiivistetty, sillä tutkimuksessa käytetty *Lentävän luokan* painos on nimittäin pinta-alaltaan pienempi kuin tutkimuksessa käytetty *Das fliegende Klassenzimmerin* painos ja suomennoksessa on 11 sivua vähemmän tekstiä kuin alkukielisessä teoksessa. Tiivistäminen ei ole kuitenkaan ollut kovin rajua, koska alkukielisestä teoksesta otetussa otannassa

on kolme sivua vähemmän tekstiä. Poisjättöjen syynä voi olla sekin, että tiettyjen fraseologismien suomenkielisiä vastineita on pidetty jollain tavalla pikkuvanhoina tai muuten sopimattomina kirjan henkilöiden suuhun.

31a) ”[...] Da kann mir mein Alter Nachhilfestunden geben lassen, soviel er will. Ich kapiere den Kram ja doch nicht! Es ist mir, *offen gestanden*, auch ganz egal, wie man Provintz [sic] und Profiand [sic] und Karrusel [sic] schreiben muß. Ich werde später mal Boxweltmeister, und da brauche ich keine Ortographie. [...] (Kästner 1980a, 35)

31b) [...] Kustantakoon isäukko minulle ylimääräisiä tunteja niin paljon kuin ikinä haluaa, minun kovaan kallooni ei sittenkään tartu mitään. Ja onhan minulle sitä paitsi aivan yhdentekevää, kuinka komparatiivit [sic] ja lavvantait [sic] ja kaiken maailman sapatit kirjoitetaan. Minä aion nyrkkeilyn maailmanmestariksi, eikä siinä mitään oikein kirjoitusta tarvita. [...] (Kästner 1955, 24)

Suomennoksessa oli myös 25 fraseologismista esiintymää, joiden kohdalla ei alkutekstissä ollut fraseologismia, mikä on huomattavasti enemmän kuin muissa suomennoksissa. Kyseiset fraseologismit olivat suurelta osin adverbiaalisia fraseologismeja kuten esimerkissa 32), mutta joukossa oli myös fraseolekseemeja (esimerkki 33) ja vertauksia (esimerkki 34) sekä yksi rutiinimuotoja (esimerkki 35).

32a) ”Sie haben genau wie wir an die bestehenden Bestimmung zu halten!” rief er empört.” Bilden Sie sich nur nicht drauf ein, daß Sie zufällig ein paar Jahre älter sind als wir! Beschweren Sie sich über mich bei Doktor Bökh! Aber ich bestehe darauf, daß Sie die Turnhalle augenblicklich verlassen!” (Kästner 1980a, 22)

32b) – Teidän velvollisuutenne on noudattaa samoja määräyksiä kuin meidänkin, hän huusi kiivastuneena – Älkääkään sentään kuvitelko itsestänne liikoja, vaikka satuttekin olemaan meitä pari vuotta vanhempia. Voitte valittaa tohtori Bökhille jos huvittaa. Mutta minä vaadin ehdottomasti, että *muutta mutkitta* poistutte voimistelusalista. (Kästner 1955, 11)

33a) ”Andernfalls verbrennen wir die Diktathefte, und der Kreuzkamm bleibt gefangen. Ich kann dir schon jetzt versprechen: Der wird, wenn ihr den Briefnicht schreiben solltet, bei uns zum alten Mann! Ohrfeigen kriegt er außerdem. Alle zehn Minuten sechs Stück.” (Kästner 1980a, 46)

33b) – Silloin poltamme kirjoitusvihot ja Kreuzkamm jää vangiksi. Ja *paina mieleesi* mitä nyt sanon: Kreuzkamm pysyy vankina, kunnes on vapiseva vanhus, ellette kirjoita tuota kirjettä. Sitä paitsi hän saa korvapuusteja. Joka kymmenes minuutti kuusi kappaletta. (Kästner 1955, 36)

34a) Vor dem Baugelände ließ Martin halten. ”Johnny”, sagte er, ”du rennst zu unseren Leuten und rufst dem Sebastian zu: ’Jetzt dürft ihr siegen!’ [...] Ab!”

Johnny lief, als gälte es das Leben. (Kästner 1980a, 61)

34b) Lauta-aidan edessä Martin käski joukkonsa pysähtyä.

- Johnny, hän sanoi, - juokse meikäläisten luo ja huuda Sebastianille: Nyt saatte voittoa! [...] Pidähän kiirettä!

Johnny lähti porhaltamaan *kuin henkensä edestä*. (Kästner 1955)

35a) Uli lachte und sagte: ”Matz, nimm doch endlich deinen weißen Vollbart aus dem Gesicht.”

”Herrje, hab ich die Matratze immer noch umhängen?” fragte Matthias. ”Das sieht mir ähnlich.” (Kästner 1980a, 36–37)

35b) Uli purskahti nauruun ja sanoi:

– Kuulehan, Matz, parran toki voisit jo riisua naamaltasi.

– *Voi taivaan talikynttilät!* Onko minulla vielä parta turpaani peittämässä? Vaikka tekeehän tämä poika kummempiakin kommelluksia. (Kästner 1955, 25)

Tutkimuksen kannalta erityisen mielenkiintoinen on otannassa taajaan esiintyvä kirous-ilmaus *Teufel, Teufel!*. Kyseistä ilmausta ei mainita D-RED:issä, mutta se toistuu kirjassa niin usein, että sitä voidaan pitää vähintäänkin kirjan sisäisenä fraseologismina. Gymnasiumin oppilas ja kirjan keskeinen henkilö Matthias käyttää kirjassa muita poikia karkeampaa kieltä ja kyseinen ilmaus toistuu hänen repliikeissään, kun hän on esimerkiksi hämmästynyt tai kun asiat eivät mene niin kuin hän halusi. Kirousilmaus *Teufel, Teufel!* toistuu otannassa kuusi kertaa ja se on käännetty joka kohdassa eri tavalla. Fraseologisia käännösratkaisuja oli käytetty kaksi kertaa ja ne olivat *Hyi, hiivatti!* (Kästner 1955, 5) ja *Hitto vieköön!* (Mts. 10). Muissa tapauksissa käännösratkaisut olivat ei-fraseologisia ja niitä sovitettu tilanteen mukaan kuten esimerkissä 36). Esimerkin tilanteessa gymnasiumin oppilaat ovat juuri voittaneet reaalikoulun oppilaat tappelussa, mutta reaalikoululaiset eivät vielä suostu luovuttamaan panttivankinaan pitämäänsä gymnasiumin oppilasta, vaikka ovat luvanneet tehdä niin. Samantapaista ilmausten pehmentämistä on tapahtunut myös muissa kohdissa suomennosta, kun alkutekstissä on samassa kohdassa käytetty kiroilua ilmaisevia fraseologimeja. Käännösratkaisut voivat johtua siitä, että kääntäjä tai kustantaja on pitänyt kiroilua sopimattomana lasten- ja nuortenkirjoissa ja tyyliä on ehkä siksi haluttu pehmentää. On siis tapahtunut Klingbergin (1986, 62) mainitsemaan tekstin tekstin siistimistä.

36a) *Teufel, Teufel!* Wenn ich das gewußt hätte”, sagte Matthias kauend, ”dann hätte ich den Wawerka zu Frikasee [sic] gemacht. [...]” (Kästner 1980a, 54)

36b) – Vielä mitä mokomilla kutaleilla, sanoi Matthias pureskellen sämpyläänsä. - Tämän tietäen olisin tehnyt Wawerkasta hakellusta [sic]. (Kästner 1955, 44)

6.3 *Das doppelte Lottchen/Lisen ja Lotten salaisuus*

Das doppelte Lottchen kertoo toisistaan erillään eläneistä identtisistä kaksosista, jotka tutustuvat toisiinsa lomakodissa. Kirjassa fraseologismeja käytetään huomattavasti useammin kerronnassa kuin dialogeissa. Tämä johtuu siitä, että kertoja on tarinassa enemmän läsnä kuin kirjoissa *Emil und die Detektive* ja *Das fliegende Klassenzimmer*. Toisaalta kyseisessä kirjassa on muutenkin melko vähän dialogia. (Richter-Vapaatalo 2007, 183–184.)

Kirjan *Das doppelte Lottchen* tutkimukseen käytetyssä otannassa fraseologistisia esiintymiä oli yhteensä 83. Suomennoksen otannassa esiintymiä oli 66. Tässäkin tapauksessa molemmissa otannoissa yleisin fraseologismien luokka oli fraseolekseemit. Rutiinimuotoja oli näissä otannoissa vähemmän kuin muissa otannoissa, kun taas kinegrammeja on molemmissa otannoissa runsaasti.

Fraseologimitaulukko *Das doppelte Lottchen/Lisen ja Lotten salaisuus*

	Das doppelte Lottchen	Lisen ja Lotten salaisuus
Fraseolekseemit	40	32
Rutiinimuodot	18	8
Adverbiaaliset fraseologismit	4	8
Kinegrammit	13	10
Vertaukset	6	4
Keskustelumuodot	1	2
Sanalaskut	1	0
Yhteensä	83	66

Myös *Das doppelte Lottchen* -kirjan suomennoksessa *Lisen ja Lotten salaisuus* käytettiin kaikkia luokitteluun kuuluvia käännösratkaisuja. Se erosi käännösratkaisujen käytössä selvästi muista aineiston kirjoista, mutta se on käännösratkaisujen suhteen lähempänä *Pojat salapoliiseina* -kirjaa kuin *Lentävää luokkaa*. Seuraava taulukko havainnollistaa asiaa.

Käännösratkaisutaulukko *Lisen ja Lotten salaisuus*

Käytetyt käännösratkaisut	Käännösratkisujen määrä
Fraseologiset käännösratkaisut	49
Ei-fraseologiset käännösratkaisut	21
Komponentti komponentilta	9
Muut käännösratkaisut	5
Lisätyt fraseologismit	16

Tässäkin teoksessa yleisin kääntämisen tapa oli käyttää omakielisiä fraseologismeja. Näin oli käytetty 49 esiintymässä. Käännöksen fraseologismit vastasivat yleensä merkitykseltään alkukielisiä fraseologismeja, kuten esimerkissä 37). D-RED:in (2008, 562) mukaan fraseolekseemi *die Ohren spitzen* tarkoittaa tarkkaavaista kuuntelua. Korhosen (2001, 322) mukaan sen suomenkielinen vastine on ”höristää korviaan”. Muikku-Wernerin (2008) teos ei tunne ilmausta höristää korviaan, mutta Kari (1993, 73) antaa ilmaukselle *heristää korviaan* selityksen ”yrittää kuulla paremmin”. Esimerkin kohtauksessa lomakodissa on yö, mutta Luisea ja Lotte ei nukuta. Luise kuulee Lotten itkevän.

37a) Luise blickt böse auf die silbernen Kringel, die der Mond auf ihr Bett malt. Plötzlich *spitzt sie die Ohren*. Sie hört leises, krampfhaft unterdrücktes Weinen. (Kästner 1980b, 19)

37b) Lise silmäilee vihaisena hopeisia pyörylöitä, joita kuu piirtelee hänen peitteelleen. Äkkiä *hän höristää korviaan*. Hän kuulee hiljaista, kouristuksenomaisesti hillittyä itkua. (Kästner 1965, 15)

Esimerkkien 38) ja 39) kohdissa käytetyt fraseologismit eivät kuitenkaan olleet täysin sanakirjamuodossa. Sekä Korhosen (2001, 310) että Karin (1993, 41) ja Muikku-Wernerin (2008,73) mukaan idiomaattinen muoto esimerkin 39b) fraseolekseemistä on *hyppiä nenälle/nenille*. Esimerkin 40b) fraseolekseemi on ilmaistu niin Korhosen (2001, 317) kuin Karin (1993, 43) ja Muikku-Wernerin (2008, 142) teoksissa muodossa *kun hätä on kädessä*. Esimerkissä 38) Luise on saanut kirjeen isältään ja esimerkissä 39) tytöt suunnittelevat perheidensä ja asuinpaikkojensa vaihtoa.

38a) ”Hoffentlich *tanzt Du den Fräuleins im Heim nicht so auf der Nase herum* wie Deinem Vater, der Dich tausendmal grüßt und große Sehnsucht auf dir hat!” (Kästner 1980b, 41–42)

38b) ”Toivottavasti *et hyppää* lomakodin *neitien nenälle* niin kuin teet isällesi, joka lähettää tuhannet terveiset ja ikävöi sinua kovin.” (Kästner 1965, 33)

39a) Die Vorbereitungen auf die zukünftigen Abenteuer waren gründlich. Die Oktavhefte sind randvoll von Notizen. Man wird einander postlagernd schreiben, *wenn Not am Mann ist* oder wenn wichtige unvorhergesehene Ereignisse eintreten sollten. (Kästner 1980b, 50)

39b) He ovat perusteellisesti valmistautuneet tulevia seikkailuja varten. Vihot ovat reunoja myöten täynnä muistiinpanoja. Ja he ovat päättäneet kirjoittaa toisilleen osoitteella ”noutoposti”, *kun hätä on käsissä* tai jos sattuisi jotain tärkeätä ja odottamatonta. (Kästner 1965, 40)

Kahdessa kohdassa fraseologismeja taas ei oltu käännetty tavalla, joka vastaisi merkitykseltään alkukielistä fraseologismia. Esimerkin 40a) fraseolekseemin *jmdm die Hose straffziehen* merkitys on määritelty D-RED:issa (2008, 379) seuraavasti: ”(in Bezug auf Kinder) jmdm. eine Tracht Prügel geben”. Korhosen (2001, 231) mukaan kyseisen fraseolekseemin suomenkielinen vastine on ”antaa jklle isän kädestä”. Esimerkin 40b) fraseologismi tarkoittaa kuitenkin Karin (1993, 84) mukaan nuhtelemista tai läksytystä tai jonkun tiehensä ajamista. Kyseisessä esimerkissä Lotte laittaa Luiselle palmikoita ja tytöt puhuvat vanhemmistaan.

40a) ”Willst du wohl ruhig sein?” schimpft Lotte, gespielt streng. ”Wenn dir deine Mutter Zöpfe flicht, wird nicht geschrien!”

”Ich hab doch gar keine Mutti!” murrte Luise. ”Deswegen, au!, deswegen bin ich ja auch so ein lautes Kind, sagt mein Vater!”

”Zieht er dir denn nie die Hose straff?” erkundigt Lotte angelegentlich, während sie mit dem Zopf flechten beginnt.

”Ach wo! Dazu hat er mich viel zu lieb!”

”Das hat doch damit nichts zu tun!” bemerkt Lotte sehr weise. (Kästner 1980b, 26)

40b) ”Oletkos hiljaa!” Lotte on olevinaan ankara. ”Kun äitisi palmikoi hiuksiasi, ei huudeta!”

”Minullahan ei ole äitiä!” murisee Lise. ”Siksi au!, minä olenkin niin äänekäs lapsi, sanoo isä.”

”Antaako hän sinulle joskus kyytiä?” Lotte tiedustelee tärkeänä aloittaessaan palmikoimisen.

”Vielä mitä! Hän pitää minusta aivan liiaksi tehdäkseen sellaista.”

”Eihän sillä ole pitämisen kanssa mitään tekemistä” Lotte huomauttaa viisaasti. (Kästner 1965, 22)

Esimerkin 41a) kiroilua ilmaisevalle fraseologismille Korhonen (2001) antaa suomenkieliseksi vastineeksi ilmauksen *pahus soikoon/vieköön!*. Karin (1993, 198) mukaan esimerkin 41b) ilmaus *totta tosiaan* on kuitenkin neutraalia kieltä. Esimerkeistä voidaan päätellä, että kyseessä on ollut Klingbergin (1986, 62) mainisema tekstin sensuuri. Kääntäjä tai kustantaja on todennäköisesti pitänyt lasten ruumiillista kuritusta ja kiroilua niin suurina tabuina, että viittaukset niihin päätetty jättää käännöksestä pois. Esimerkin kohtauksessa tytöt tekevät pienen kepposen muille lomakodin lapsille.

41a) Da öffnet sich die Tür, und Lotte erscheint. Sie setzt sich, ohne zu zaudern, auf Luises Schemel. [...] Die Tür öffnet sich wieder, und – *zum Donnerwetter!* – Lotte kommt noch lebhaft herein! (Kästner 1980b, 27)

41b) Silloin ovi avautuu ja Lotte ilmestyy. Hän istuu epäröimättä Lisen jakkaralle. [...] Ovi avautuu taas – *ja totta tosiaan* – Lotte tulee vielä kerran ilmi elävänä sisälle! (Kästner 1965, 22–23)

Toisiksi yleisin tapa oli ei-fraseologinen kääntäminen, jota oli käytetty 21 kohdassa. Korhosen (1995, 361) mainitsemista ei-fraseologisista käännöstavoista otannassa on käytetty vapaita sanayhdistelmiä ja toisin sanoin selittämistä mutta ei yhdellä sanalla kääntämistä, aivan kuten kirjassa *Pojat salapoliiseina*. Erityisen mielenkiintoisia ovat esiintymät, joissa kinegrammeja oli käännetty ei-fraseologisesti kuten esimerkissä 43), jonka kohtauksessa tytöt tekevät pienen kepposen lomakodin muille lapsille. Tämä aiheuttaa epäjärjestyä ruokasalissa, mistä lomakodin johtaja rouva Muthesius ei pidä. Esimerkissä 42) tytöt esitellään lomakodin johtajalle ja keittäjälle ja esimerkissä 44) tytöt pohtivat vanhempiensa avioeroa ja sitä, miksi tytöt on erotettu toisistaan.

42a) Sie öffnet behutsam die Tür und ruft: ”Kommt herein, ihr beiden! Nur keine Angst!”
Nun treten die zwei kleinen Mädchen ins Zimmer. Weit voneinander entfernt bleiben sie stehen.
”*Da brat mir einen Stroch!*” murmelt die Köchin. (Kästner 1980b, 11)

42b) Hän avaa varovasti oven ja huutaa: ”Tulkaa sisälle, molemmat! Ei tarvitse pelätä!”
Molemmat pikku tytöt [sic] tulevat huoneeseen. He jäävät seisomaan kauas toisistaan.
”Enpä ole mokomaa nähnyt”, keittäjä murahtaa. (Kästner 1965, 10)

43a) Frau Muthesius *runzelt die Stirn*. ”Was ist denn das für ein Radau?” (Kästner 1980b, 27)

43b) Rouva Muthesiuksen otsaan ilmestyy ryppyjä. ”Mikä meteli tämä on?” (Kästner 1965, 23)

44a) ”Warum”, fragt Lotte grübelnd fort, ”haben sie uns nie erzählt, daß wir gar nicht einzeln, sondern eigentlich Zwillinge sind? Und warum hat Vater dir nichts davon erzählt, daß Mutti lebt?”

”Und Mutti hat dir verschwiegen, daß Vati lebt!” Luise stemmt die Arme in die Seiten. ”Schöne Eltern haben wir, was? Na warte, wenn wir den beiden einmal die Meinung geigen! Die werden staunen!” (Kästner 1980b, 44)

44b) ”Miksi he eivät ole kertoneet meille, että emme ole erillisiä lapsia, vaan oikeastaa kaksoset?” Lotte jatkaa pohdiskelua. ”Ja miksi isä ei oleertonut sinulle, että äiti elää?”

”Ja äiti on salannut sinulta, että isä elää!” Lise seisoo kädet puuskassa. ”Mainiot vanhemmat meillä on, eikö olekin? Mutta odotapas, kun sanomme heille mitä ajattelemme! He tulevat ihmettelemään!” (Kästner 1965, 34–35)

Fraseologismeja oli käännetty komponentti komponentilta yhteensä yhdeksässä kohdassa. Yleensä nämä kohdat olivat ymmärrettäviä, mutta vaikuttivat joissain kohdissa vieraannuttavilta, kuten esimerkissä 45). Esimerkki on aivan kirjan alusta ja siinä vasta esitellään kirjan tapahtumapaikkoja.

45a) Nun, wenn ihr Seebühl am Buhlsee nicht kennt, könnt ihr natürlich auch das Kinderheim in Seebühl am Buhlsee nicht kennen, das bekannte Ferienheim für kleine Mädchen. Schade. *Aber es macht nichts.* Kinderheime ähneln einander wie Vierpfundbrote oder Hundveilchen; wer eines kennt, kennt sie alle. (Kästner 1980b, 6)

45b) No, jos ette tunne tuota kylää järven rannalla, ette tietenkään myöskään voi tietää mitään kylässä olevasta lastenkodista, tunnetusta pienten tyttöjen lomakodista. Mutta se ei tee mitään. Lasten kodit muistuttavat toinen toistaan niinkuin [sic] reikäleivät tai aho-orvokit; riittää, kun tuntee yhdenkin niistä. (Kästner 1965, 5)

Aineistossa oli kaksi kohtaa, joissa tämä käännostapa saattoi haitata tekstin ymmärrettävyyttä. Näissä kohdissa käänнос ratkaisuun ollaan saatettu päätyä sen takia, että kyseisille ilmauksia ei ole välttämättä ollut sanakirjoissa kirjojen kääntämisen aikoihin. Esimerkin 46) fraseologismi on määriteltu D-RED:issä (2008, 663) seuraavasti: ”etw. [zu] lenken, [zu] beeinflussen [suchen]”. Korhosen (2001) teoksessa ei kyseistä ilmausta kuitenkaan mainita. Kohtauksessa eräs lomakodin työntekijä on oivaltanut, että Luise ja Lotte ovat kaksosia, ja päättänyt kertoa asiasta lomakodin johtajalle. Johtaja kuitenkin tietää jo asiasta ja kieltää työntekijää kertomasta lapsille.

46a) ”Kein Aber! Die Kinder ahnen nichts. Sie haben sich vorhin fotografieren lassen und werden die Bildchen heimschicken. Wenn sich die Fäden hierdurch entwirren, gut! Doch Sie und ich, wir wollen uns hüten, *Schicksal zu spielen.*” (Kästner 1980b, 35)

46b) ”Ei mitään muttia! Lapset eivät aavista mitään. He ovat käyneet valokuvassa ja lähettävät kuvat kotiin. On hyvä, jos langat tätä tietä selviävät! Mutta te ja minä, kavahtakaamme näyttelemästä kohtaloa. (Kästner 1965, 28)

Esimerkin 47) rutiinimuodolle *Ja, Kuchen* annetaan D-RED:issä (2008, 454) vastineet, *denkste!* ja *von wegen!*. Korhonen (2001, 264–265) antaa kyseisen ilmauksen suomenkielisiksi vastineiksi rutiini-ilmaukset ”kaikkeaa/vielä mitä!, ja kattia kanssa!, niinhän sitä luulisi!”. Esimerkin kohtauksessa Lotte on mennyt Luisena Wieniin isänsä luo ja näyttelee siskoaan. Isän ystävä on tuonut koiransa tapaamaan Luisea, mutta koira ymmärtää, ettei kaikki ole kohdallaan.

47a) Peperl wedelt mit dem Schwanz und trabt eifrig an Palfys Tisch, um den Luiserl, seinen alten Freundin, Grüß Gott zu sagen.

Ja, Kuchen, nein, Hundekuchen! Als Peperl am Tisch angekommen ist, beschnuppert er das kleine Mädchen und zieht sich, ohne Grüß Gott, eiligst zum Herrn Hofrat zurück. (Kästner 1980b, 58–59)

47b) Pepe heiluttaa häntäänsä ja vilistää innoissaan Palfyn pöydän luo tervehtiäkseen vanhaa ystäväänsä pikku Liseä.

Kaakkua, ei, koirankorppua! Mutta pöydän luo saavuttuaan Pepe vain nuuskii pikku tyttöä ja peräytyy äkkiä hovineuvoksen luo takaisin tervehtimättä. (Kästner 1965, 48)

Luokittelun ulkopuolelle jääviä käännösratkaisuja oli viisi. Useissa tällaisissa kohdissa, kuten esimerkissä 48), käännöksen ilmaus oli sanastollisesti hyvin lähellä alkukielistä ilmausta, mutta fraseologismia ei oltu kuitenkaan käännetty komponentti komponentilta. Esimerkin kohtauksessa tytöt ovat käyneet kahvilassa, mutta yhtäkkiä heillä tulee kiire lähteä.

48a) ”Nanu!” ruft da jemand empört, ”was sind denn das für neue Moden?” Es ist die Försterfrau. ”Limonade trinken und nicht zahlen?” (Kästner 1980b, 32)

48b) ”No, no!” metsänvartijan vaimo huutaa silloin närkästyneenä. ”Mitä uusia tapoja nuo ovat? Juodaan mehua ja lähdetään maksamatta?” (Kästner 1980b, 26)

Yhdessä kohdassa (esimerkki 49) fraseologismi oli jätetty kokonaan pois käännöksestä. Fraseologismin poisjättämisellä on ehkä yritetty tiivistää tekstiä. Tutkimuksessa käytetty *Lisen ja Lotten salaisuuden* painos on pinta-alaltaan huomattavasti pienempi kuin tutkimuksessa käytetty

Das doppelte Lottchenin painos ja siinä on 37 sivua vähemmän tekstiä kuin saksankielisessä alkuteoksessa. Tutkimukseen käytetyssä suomenkielisessä otannassa oli 23 sivua vähemmän tekstiä kuin tutkimukseen käytetyssä suomenkielisessä otannassa, joten tekstiä on tiivistetty melko paljon. Syy voi olla sekin, että kyseinen fraseologismi olisi viitannut liiaksi lasten ruumiilliseen kurittamiseen, jota edellisen fraseologismin käännösratkaisussa on yritetty kiertää.

49a) "Willst du wohl ruhig sein?" schimpft Lotte, gespielt streng. "Wenn dir deine Mutter Zöpfe flicht, wird nicht geschrien!"

"Ich hab doch gar keine Mutti!" murrte Luise. "Deswegen, au!, deswegen bin ich ja auch so ein lautes Kind, sagt mein Vater!"

"Zieht er dir denn nie die Hose straff?" erkundigt Lotte angelegentlich, während sie mit dem Zopfflechten beginnt.

"Ach wo! Dazu hat er mich viel zu lieb!"

"Das hat doch damit nichts zu tun!" bemerkt Lotte sehr weise.

"Und außerdem hat er den Kopf voll."

"Es genügt doch, daß *er eine Hand frei hat!*" Sie lachen. (Kästner 1980, 26)

49b) "Oletkos hiljaa!" Lotte on olevinaan ankara. "Kun äitisi palmikoi hiuksiasi, ei huudeta!"

"Minullahan ei ole äitiä!" murisee Lise. "Siksi au!, minä olenkin niin äänekäs lapsi, sanoo isä."

"Antaako hän sinulle joskus kyytiä?" Lotte tiedustelelee tärkeänä aloittaessaan palmikoimisen.

"Vielä mitä! Hän pitää minusta aivan liiaksi tehdäkseen sellaista."

"Eihän sillä ole pitämisen kanssa mitään tekemistä" Lotte huomauttaa viisaasti.

"Ja sitä paitsi hänellä on pää täynnä muuta ajateltavaa. Ø" (Kästner 1965, 22)

Fraseologismeja oli käytetty yhteensä 16 sellaisessa kohdassa, joissa ei ollut alkutekstissä fraseologismia. Myös tässä teoksessa kyseiset fraseologismit olivat yleensä adverbiaalisia fraseologismeja kuten esimerkissä 50). Joukossa on kuitenkin myös fraseolekseemeja (esimerkki 51), vertauksia (esimerkki 52) ja yksi keskustelumuoto (esimerkki 53).

50a) Lotte wagt ein schmales Lächeln. Kaum, daß man's sehen kann. Eigentlich nur mit der Lupe.

Luise lächelt erleichtert zurück. (Kästner 1980b, 24)

50b) Lotte uskaltaa hiukan hymyillä. Sitä tuskin huomaa. Oikeastaan siihen tarvittaisiin suurennuslasi.

Lise hymyilee vastaan *keventynein sydämin*. (Kästner 1965, 20)

51a) Luise blickt zu Boden und stößt hervor: "Es kam so plötzlich! Der Autobus! Und dann du! So ein Schreck!" (Kästner 1980b, 24)

51b) Lise katselee maahan ja *purkaa sydäntään*: Se tuli niin äkkiä! Linja-auto, ja sitten sinä! Se tuntui kammottavalta!" (Kästner 1965, 20)

52a) "Du bist doch auch neun Jahre alt?" fragt Luise.

"Ja." Lotte nickt. "Am 14. Oktober werde ich zehn."

Luise setzt sich ketzengrade. "Am 14. Oktober?"

"Am 14. Oktober."

Luise beugt sich vor und flüstert: "Ich auch! " (Kästner 1980b, 31)

52b) "Etkö sinäkin ole yhdeksänvuotias?" Lise kysyy.

"Olen." Lotte nyökkää. "Lokakuun neljäntenätoista täytän kymmenen."

Lise istuu *suorana kuin kynttilä*. "Lokakuun neljäntenätoistako?"

"Niin, lokakuun neljäntenätoista."

Lise kurottautuu Lottea kohti ja kuiskaa: "Niin minäkin!"

53a) "Vor dem Kochen hab ich eine Heidenangst! Aber wenn's in den ersten Tagen schiefgeht, kann ich vielleicht sagen, ich hätt's in den Ferien verlernt, wie?" (Kästner 1980b, 46–48)

53b) "Ruoanlaittoa pelkään kamalasti! Mutta jos ensi päivinä käy hullusti, voin ehkä sanoa että olen unohtanut keittämisen loman aikana, *vai mitä?*" (Kästner 1965, 38)

6.4 Analyysin yhteenveto

Jokaisella kääntäjällä on ollut omanlaisensa tapa kääntää kirjallisuutta, mikä on näkynyt myös fraseologismien kääntämisessä. Kaikissa käännöksissä yleisin tapa kääntää fraseologismeja oli käyttää suomekielistä fraseologismia, mutta eri käännostapojen käytössä oli huomattavia eroja eri kääntäjien välillä. Erityisen suuria erot ovat, kun vertaillaan komponentti komponentilta käännettyjen fraseologismien sekä luokittelun ulkopuolelle jääneiden käännösratkaisujen määrää eri suomennosten välillä. Ei-fraseologisten käännösratkaisujen suhteen määrälliset erot eivät olleet kovin suuria. Kaikille suomennoksille on kuitenkin yhteistä se, että niissä oli vähemmän fraseologismeja kuin alkukielisissä teoksissa. Suurin syy siihen on todennäköisesti se, että kaikille saksankielisille fraseologismeille ei ole suomenkielistä vastinetta. Asia saattaa osittain johtua myös

siitä, jos alkutekstissä ei ole tietyssä kohtaa fraseologismia, kääntäjä ei kovin helposti käytä käännösratkaisussa fraseologismia, koska hän yrittää yleensä olla uskollinen paitsi alkutekstin sisällölle myös sen tyylille.

On kuitenkin liian yksioikoista vetää johtopäätöksiä suomennoksen saati suomentajan hyvyydestä pelkkien taulukoiden perusteella, koska kirjat on käännettävä kokonaisuuksina. On hyvä myös muistaa, että otantojen perusteella esimerkiksi *Das fliegende Klassenzimmer* -teoksessa on huomattavasti enemmän fraseologismeja kuin *Emil und die Detektive* -teoksessa. Teosten fraseologismeissa ja niiden käytössä on myös eroja, jotka välttämättä vaikuttavat suomennokseen. Kääntäjille ovat myös tuottaneet päänvaivaa saksankieliset fraseologismit, joille ei ole suomenkielistä vastinetta. Tällöin kääntäjä voi joutua hyvin vaikeaan tilanteeseen, kun hän yrittää keksiä fraseologismille jonkinlaista tulokielistä vastinetta, joka sopisi asiayhteyteen niin syntaktisesti kuin tyylillisestikin. Aineistossa oli toisaalta myös käännösratkaisuja, jotka eivät vastanneet semanttisesti alkukielistä fraseologismia, mutta jotka oli upotettu tekstiin niin hyvin, että käännöksen lukija ei todennäköisesti edes huomaa minkäänlaista virhettä tai epäjohtonmukaisuutta tekstissä.

Käännösratkaisuihin on välttämättä vaikuttanut myös tekstien lyhentäminen. *Pojat salapoliiseina* -teoksessa lyhentäminen näkyy vain siinä, että suomennokseen ei ole sisällytetty alkutekstin esipuhetta. Itse tarinaa ei ole tiivistetty. *Lentävä luokka* -teoksesta on jätetty pois alkutekstin kaksiosainen esipuhe sekä loppusanat, mutta tiivistämistä on tapahtunut myös itse tarinassa, joskin se on ilmennyt lähinnä joidenkin lauseiden poisjättämisenä. Radikaaleinta lyhentäminen on ollut *Lisen ja Lotten salaisuus* -teoksessa. Koska alkutekstissä ei ole ollut esipuhetta eikä loppusanoja, lyhentämistä on jouduttu tekemään muilla keinoin. Suomennoksessa on vähemmän kuvia kuin alkukielisessä teoksessa, mutta itse tarinassa on yhdistelty kappaleita sekä tiivistetty ilmaisua. Saksankielisessä otannassa oli myös yksi kohta, joka oli jätetty kokonaan pois suomennoksesta. Tällainen toiminta vaikuttaa välttämättä myös fraseologismin kääntämiseen.

Kaikissa suomennoksissa oli jonkin verran käännösratkaisuja, jotka eivät vastanneet merkitykseltään alkukielistä fraseologismia. Käännösvirheitä oli kaikentyyppisten käännösratkaisujen joukossa. Näissä kohdissa voi olla kysymys niin inhimillisistä erehdyksistä kuin Kollerin (2007, 606) mainitsemasta kääntäjän riittämättömästä fraseologisesta kompetensista (kts.

3.3). Käännösratkaisuihin on hyvinkin voinut vaikuttaa se, että kaikkia Kästnerin teoksissaan käyttämiä fraseologismeja ei ole välttämättä mainittu sanakirjoissa, joita on ollut suomennosten tekemisen aikaan käytössä. Valitettavasti en ole pystynyt tarkistamaan tätä kyseisen ajan sanakirjoista. Mahdollista on sekin, että suomentajat ovat joutuneet tekemään työnsä liian tiukoilla aikatauluilla. On myös hyvä muistaa, että kaikki suomennokset on tehty aikana, jolloin mahdollisuudet hakea tietoa olivat huomattavasti rajallisemmat kuin nykyään. Kääntäjillä ei ollut esimerkiksi Internetiä apunaan suomennoksia tehdessään.

7. Lopuksi

Olen tutkinut tässä työssä, miten fraseologismeja on käännetty lasten- ja nuortenkirjojen suomennoksissa. Tutkimusaineistonani toimivat Erich Kästnerin kirjat *Emil und die Detektive* (Kästner 2006), *Das fliegende Klassenzimmer* (Kästner 1980) ja *Das doppelte Lottchen* (Kästner 1980) sekä niiden suomennokset *Pojat salapoliiseina* (1950), *Lentävä luokka* (1955) ja *Lisen ja Lotten salaisuus* (1965). *Das fliegende Klassenzimmer* -kirjan on suomentanut Asser Jokinen ja *Das doppelte Lottchen* -kirjan Kyllikki Nohrström. *Emil und die Detektive* -kirjan ensimmäinen suomentaja on jäänyt tuntemattomaksi.

Tutkimus osoitti, että eri suomentajien kääntämistyylyissä oli merkittäviä eroja jo pelkästään fraseologismien kääntämisessä. Vaikka kaikki käyttivät eniten fraseologisia käännösratkaisuja, oli kääntäjien välillä eroja esimerkiksi siinä, kuinka hyvin heidän käyttämänsä fraseologismit vastasivat alkukielistä fraseologismia. Näkyvimpiä erot olivat ei-fraseologisten käännösratkaisujen ja komponentti komponentilta käännettyjen fraseologismien määrässä ja laadussa. On kuitenkin huomattava, että kaikissa tutkimuksen suomennoksissa ol huomattavasti vähemmän fraseologismeja kuin niiden alkuteksteissä.

Käännösratkaisuihin ovat hyvin todennäköisesti vaikuttaneet muutkin tekijät kuin kääntäjän kielitaito tai saksan tai suomen kielen fraseologismien tuntemus. *Lentävässä luokassa* ja *Lisen ja Lotten salaisuudessa* oli havaittavissa jonkin asteista tekstin ”siistimistä”. Molemmissa teoksissa kiroilua ilmaisevat fraseologismit oli käännetty tavalla, joka ei vastaa alkukielistä fraseologismia tyyliltään eikä yleensä sisällöltäänkään. *Lisen ja Lotten salaisuudessa* myös fraseologismi *jmdm. die Hose straffziehen* oli käännetty fraseologismilla *antaa kyytiä*, vaikka kyseisen fraseologismin suomenkielinen vastine on ”antaa jklle isän kädestä” (Korhonen 2001, 231). Käännösratkaisuihin on todennäköisesti vaikuttanut se, että esimerkiksi kiroilua tai ruumiillisen kurituksen mainitsemista lasten- ja nuorten kirjoissa ei pidetty käännösten tekoaikaan sopivana. Kyseisissä suomennoksissa ilmaisu on ollut myös jonkin verran tiiviimpää kuin alkukielisissä teoksissa. Tämän huomaa jo siitä, että tutkimuksessa käyttämäni alkukieliset teokset olivat kooltaan suurempia kuin suomennokset ja niissä oli enemmän sivuja. On tietenkin mahdollista spekuloida silläkin, kuinka paljon suomennoksiin jääneet käännösvirheet johtuvat liian tiukoista kääntämisaikatauluista ja oliko

kaikkia alkukielisissä teoksissa mainittuja fraseologismeja saatavilla olleissa sanakirjoissa suomennosten tekemisen aikaan.

Tämän tutkimuksen jälkeen olisi toivottavaa, että vastaavanlaisia tutkimuksia tehtäisiin myös muiden ulkomaalaisten lasten- ja nuortenkirjailijoiden kirjoista ja niiden suomennoksista. Suomi on kuitenkin pieni maa, jossa merkittävä osa lasten- ja nuortenkirjoista on käännöksiä. Siksi käännöskirjallisuuden kielenkäyttöä varsinkin lasten- ja nuortenkirjoissa ei voida sivuuttaa tutkimuksessa. Hyvin kiintoisia tutkimustuloksia saataisiin varmasti myös vertailemalla fraseologismien käyttöä alun perin suomeksi kirjoitetuissa lasten- ja nuortenkirjoissa ja eri kielistä suomennetuissa lasten- ja nuortenkirjoissa. Olisi myös toivottavaa, että fraseologismien kääntämistä tutkittaisiin myös sellaisilla kirjoilla ja niiden suomennoksilla, jotka on kirjoitettu tai ainakin käännetty myöhemmin kuin tässä tutkimuksessa käytetyt kirjat. Sellaisten tutkimusten tuloksilla voisi olla annettavaa myös kääntäjien koulutukselle.

8. Lähdeluettelo

Tutkimusaineisto

Kästner, Erich [1929] 2006. *Emil und die Detektive*. 153. painos. Cecilie Dressler Verlag, Hamburg.

Kästner, Erich [1931] 1950. *Pojat salapoliiseina*. Kääntäjä tuntematon. 2. painos. WSOY, Porvoo.

Kästner, Erich [1933] 1980a. *Das fliegende Klassenzimmer*. 137. painos. Cecilie Dressler Verlag, Hamburg.

Kästner, Erich [1949] 1980b. *Das doppelte Lottchen*. 129. painos. Cecilie Dressler Verlag, Hamburg.

Kästner, Erich [1953] 1965. *Lisen ja Lotten salaisuus*. Suomentanut Kyllikki Nohrström. 3. painos. WSOY, Porvoo.

Kästner, Erich 1955. *Lentävä luokka*. Suomentanut Asser Jokinen. WSOY, Porvoo.

Muut lähteet

Burger, Harald 2007. *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 3. paranneltu painos. Erich Schmidt Verlag, Berlin.

Burger, Harald, Annelies Buhofer & Ambros Sialm 1982. *Handbuch der Phraseologie*. Walter de Gruyter, Berlin, New York.

Cabassut, Erika 1997. Phraseme in der Kinderwelt. Gréciano Gertrud & Rothkegel, Annely (toim.): *Phraseme in Kontext und Kontrast*. Universitätsverlag Brockmeyer, Bochum, 9–15.

Dobrovol'skij, Dmitrij & Piirainen, Elisabeth 2009. *Zur Theorie der Phraseologie. Kongnitive und kulturelle Aspekte*. Stauffenburg Verlag, Tübingen.

Fiedler, Sabine 2008. Phraseologismen in J.D. Sallingers Roman *Der Fänger in Roggen*. Eine übersetzungswissenschaftliche Studie. Carmen Mellado Blanco (toim.): *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht*. Verlag Dr. Kovač, Hamburg, 115–133.

Fleischer, Wolfgang 1997. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2. paranneltu painos. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.

House, Juliane 2004. Linguistic aspects of the translating of children's books. Kittel, Harald ym. (toim.), 683–697.

Huhtala, Liisi & Juntunen, Katariina 2004. *Ilosaarten seutuvilla. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden historiaa ja tutkimusta*. BTJ Kirjastopalvelu, Helsinki.

Hunt, Peter 1994. *An Introduction to Children's Literature*. Oxford University Press, Oxford.

Kittel, Harald, Armin Paul Frank, Norbert Greiner, Theo Hermans, Werner Koller, Jose' Lambert & Fritz Paul (toim.) 2004. *Übersetzung. Ein internationales Handbuch der Übersetzungsforschung*. Walter de Gruyter, Berlin, New York.

Klingberg, Göte 1986. *Children's Fiction in the Hands of the Translator*. CWK Gleerup, Lund.

Koller, Werner 2007. Probleme der Übersetzung von Phrasemen. Burger, Harald, Dmitrij Dobrovolskij, Peter Kühn & Neal R. Norrick, (toim.): *Phraseologie. Ein internationales Handbuch der zeitgenössische Forschung*. Walter de Gruyter, Berlin, New York, 605–613.

Korhonen, Jarmo 1995. Beobachtungen zur literarischen Übersetzung von Verbidiomen aus dem Deutschen ins Finnische. Korhonen, Jarmo (toim.): *Studien zur Phraseologismen des Deutschen und des Finnischen I*. Universitätsverlag Brockmeyer, Bochum, 353–388.

Korhonen, Jarmo 2004. Phraseologismen als Übersetzungsproblem. Kittel, Harald ym. (toim.), 579–587.

Kuivasmäki, Riitta 1999. Suomalaisen lastenkirjallisuuden synty. Varpio, Yrjö & Huhtala, Liisi (toim.) *Suomen kirjallisuushistoria 1. Hurskaasta laulusta ilostelevaan romaaniin*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 313–315.

Kuivasmäki, Riitta, 2007. ”Lainalla täytyy aloittaa” – nuorisokirjallisuuden suomennokset. Riikonen, H.K., Kovala, Urpo, Kujamäki, Pekka, Paloposki, Outi (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 280–295.

Lathey, Gillian (toim.) 2006. *The Translation of Children's Literature. A Reader*. Multilingual Matters Ltd., Clevedon, Buffalo, Toronto.

Liimatainen, Annikki 2009. Rutiini-ilmaisujen kääntämisen problematiikkaa. Enell-Nilsson, Mona & Niina Nissilä (toim.). *VAKKI Symposium XXIX. Kieli ja valta*. Vaasan yliopisto, 263–274.

Liimatainen, Annikki 2010. *Alles Liebe und Gute! Wunsch- und Anlassformeln im deutsch-finnischen Kontrast*. Kolehmainen Leena, Harmut E.H. Lenk & Annikki Liimatainen (toim.). *Infinite Kontrastive Hypothesen. Beiträge des Festsymposiums zum 60. Geburtstag von Irma Hyvärinen*. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 165–183.

Liimatainen, Annikki 2011. *Ach du Donnerchen! - Voi herran pieksut!* Zur Wiedergabe der emotiven Formeln in deutschen und finnischen Übersetzung. Hyvärinen, Irma & Annikki Liimatainen (toim.). *Beiträge zur pragmatischen Phraseologie*. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 113–145.

Liimatainen, Annikki 2012. Übersetzung von Fraseologismen. Die Forschungsgeschichte bis zur Jahrtausendwende. Prinz, Michael & Richter-Vapaatalo, Ulrike (toim.). *Idiome, Konstruktionen, ”verblümete Rede”*. *Beiträge zur Geschichte der germanistischen Phraseologieforschung*. S.Hirzel Verlag, Stuttgart, 297–313.

Nikolajeva, Maria 2006. What Do We Translate When We Translate Children's Literature? Beckett, Sandra & Nikolajeva, Maria (toim.). *Beyond Babar. The European Tradition in Children's Literature*. The Scarecrow Press, Inc., Oxford, 277–297.

Oittinen, Riitta 2000. *Translating for Children*. Garland Publishing, Inc., New York & Lontoo.

Richter-Vapaatalo, Ulrike 2006. Beobachtungen zur Phraseologie in fünf frühen deutschen Kinderbuchklassikern. Breuer, Ulrich & Hyvärinen, Irma (toim.). *Wörter – Verbindungen. Festschrift für Jarmo Korhonen zum 60. Geburtstag*. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 259–273.

Richter-Vapaatalo, Ulrike 2007. *Da hatte das Pferd die Nüstern voll. Gebrauch und Funktion von Phraseologie im Kinderbuch. Untersuchungen zu Erich Kästner und anderen Autoren*. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main.

Rättyä, Kaisu 2003. Nuorten romaanin tutkimus 1960-luvulta 2000-luvulle. Heikkilä-Halttunen, Päivi & Rättyä, Kaisu (toim.). *Nuori kirjan peilissä. Nuortenromaanin 2000-luvun taitteessa*. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki, 170–198.

Shavit, Zohar 2006. Translation of Children's Literature. Lathey, Gillian (toim.), 25–40.

Stolt, Birgit 2006. How Emil Becomes Michel: On the Translation of Children's Books. Lathey, Gillian (toim.), 67–83.

Wotjak, Barbara 2005. Routineformel im Lernwörterbuch. Barz, Irmhild, Bergenholz, Hennig, Korhonen, Jarmo (toim.): *Schreiben, Verstehen, Übersetzen, Lernen: zu ein- und zweisprachigen Wörterbüchern mit Deutsch*. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 370–387.

Sanakirjat

D-RED = *Duden Redewendungen*. 2008. *Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Mehr als 10.000 feste Wendungen, Redensarten und Sprichwörter*. 3. paranneltu ja päivitetty painos. Dudenverlag, Mannheim, Zürich.

Kari, Erkki 1993. *Naulan kantaan. Nykysuomen idiomisanakirja*. Otava, Keuruu.

Korhonen, Jarmo 2001. *Alles im Griff – Homma hanskassa. Saksa-suomi-idiomisanakirja*. WSOY Sanakirjat, Jyväskylä

Muikku-Werner, Pirkko, Jantunen, Jarmo Harri & Kokko, Ossi 2008. *Suurella sydämellä ihan sikana. Suomen kielen kuvaileva fraasisanakirja*. Gummerus, Jyväskylä.

Liite: Kirjakohtaiset taulukot fraseologismeista ja käytetyistä käännösratkaisuista

Pojat salapoliiseina

Saksa	Suomi
Ihre Frisur war aufgelöst und hing <i>wie drei Pfund Wolle</i> nach unten. (s. 29)	Hänen tukkansa oli hajallaan ja riippui alas <i>kuin kolme naulaa villoja</i> . (s. 27)
Ach, das ist ja Frau Bäckermeister Wirth! <i>Guten Tag!</i> (s. 29)	Ah, sehän on leipurimestari Wirthin rouva! <i>Hyvää päivää!</i> (s. 28)
Emil Futterte <i>wie ein Schneunendrescher</i> . (s. 32)	Eemil ahmi itseensä ruokaa <i>kuin riihenpuija</i> . (s. 31)
Nur manchmal setzte er ab und blickte zur Mutter hinüber, als fürchtete er, könne sie ihm, so kurz vor dem Abschied, seinen Appetit übel nehmen. (s. 32)	Vain <i>silloin tällöin</i> hän keskeytti ja vilkaisi äitiinsä, aivan kuin pelkäisi, että tämä voisi, niin vähän ennen eronhetkeä, <i>panna pahakseen</i> hänen ruokahalunsa. (s. 31)
Und benimm dich anständig, damit es nicht heißt, wir hier wüssten nicht, was sich gehört. (s. 32)	Ja <i>käyttäydy ihmisiksi</i> , ettei päästä sanomaan, että me emme täällä tiedä, mitä hyviin tapoihin kuuluu. (s. 31)
<i>Mein großes Ehrwort</i> . (s. 32)	Annan painavan kunniasanani. (s. 31)
Dann <i>schüttelte sie den Kopf</i> und zählte noch einmal. (s. 32)	Sitten hän <i>puisteli päätään</i> ja laski vielä kerran. (s. 32)
Die Wohnung verkommt ganz <i>und gar</i> . (s. 35)	Huoneisto menee kokonaan pilalle. (s. 35)
Bis jetzt konnte also von Elektrizität <i>gar keine Rede sein</i> , und der Wagenführer hatte <i>nicht das Geringste</i> mit irgend welchen Kurbel und Hebel zu tun, ... (s. 37)	Toistaiseksi ei siis saattanut <i>olla sähköstä puhettakaan</i> , eikä vaunun kuljettajalla <i>ollut nimeksikään</i> minkäänlaista vääntämistä ja vipuamista, ... (s. 39)
Und Emil wurde es <i>dunkelblau, beinahe schwarz vor Augen</i> . (s. 38)	Ja Eemilin <i>silmissä maailma meni tummansiniseksi, melkein mustaksi</i> . (s. 40)
Denn er hatte ein <i>sehr schlechtes Gewissen</i> . (s. 38)	Sillä <i>hänellä oli sangen huono omatunto</i> . (s. 40)
Emil Tischbein, du bist verhaftet! <i>Hände hoch!</i> (s. 39)	Eemil Pöydänjalka, sinä olet pidätetty! <i>Kädet ylös!</i> (s. 41)
Den Koffer krieg ich selber hoch. <i>Ich bin doch nicht aus Pappe!</i> (s. 40)	Matkalaukun saan itse ylös. Enhän toki ole pahvia! (s. 41)
<i>Nur keine Bange</i> , junge Frau. (s. 40)	Älkää olko huolissanne, nuori rouva. (s. 42)
Und sei vor allem zu den anderen Leuten nicht so frech wie zu deiner Mutter. (s. 40)	Äläkä <i>millään muotoa</i> ole muille ihmisille niin hävytön kuin omalle äidillesi. (s. 42)
<i>Alle Mann an Bord</i> . (s. 40)	Kaikki miehet ovat laivassa. (s. 42)
Und werde ja nicht krank! (s. 40)	Äläkä <i>millään muotoa</i> sairastu! (s. 42)

<i>Emil fiel der Mutter noch ein bisschen um den Hals.</i> (s. 40)	Eemil heittäytyi vielä hetkeksi äitinsä kaulaan. (s. 43)
Und benimm dich, du Schnurke! (s. 41)	<i>Ja käyttäydy ihmisiksi, sinä lurjus!</i> (s. 43)
So wäre es wahrscheinlich noch stundenlang fortgegangen, wenn es nicht den Eisenbahnfahrplan gegeben hätte. (s. 41)	Näin olisi jatkunut vielä varmaankin <i>hyvän aikaa</i> , ellei olisi ollut juna-aikataulua. (s. 43)
Denn zu Hause wartete schon Frau Fleischermeister Augustin und wollte <i>gründlich den Kopf gewaschen haben.</i> (s. 41)	Sillä kotona odotti häntä jo teurastajamestari Augustinin rouva ja tahtoi saada päänsä perinpohjin pestyksi. (s. 44)
<i>Guten Tag, mein Herrschaften.</i> (s. 42)	<i>Hyvää päivää, hyvä herrasväet.</i> (s. 42)
Wenn ich an meine Jugend zurückdenke, Gott! (s. 42)	Kun tässä ajattelen omaa nuoruuttani, <i>hyvä Jumala.</i> (s. 45)
<i>Da herrschte ein andre Geist.</i> (s.42)	Silloin vallitsi toisenlainen henki. (s. 45)
Dass es Leute gibt, die immer sagen: Gott, früher war alles besser, das wusste Emil längst. (s. 42)	Eemil tiesi <i>jo aikoja sitten</i> , että on ihmisiä, jotka aina sanovat: <i>Hyvä Jumala</i> , ennen oli kaikki paremmin. (s. 46) x2
Die Mitreisenden sahen so weit ganz Vertrauen erweckend und nicht gerade <i>wie Räuber und Mörder</i> aus. (s. 43)	Muut matkustajat näyttivät sangen luottamusta herättäviltä eivätkä juuri ryöväreiltä ja murhamiehilta. (s. 46)
<i>Ich bin so frei.</i> (s. 43)	Olen niin rohkea. (s. 46)
Und das Kurvert knisterte, <i>Gott sei Dank</i> , nich immer. (s. 44)	Ja kirjekuori ratisi, <i>Jumalalle kiitos</i> , yhä vielä. (s. 48)
Emil dachte: <i>Ihr könnt mich gern haben!</i> , und packte seine Wurststullen aus, obwohl er eben erst Mittag gegessen hatte. (s. 45)	Eemil ajatteli: Kai te mielellänne minua jymähyttäisitte!, ja aukaisi voileipäkäärönsä, vaikka äsken juuri oli syönyt päivällistä. (s. 49)
Das gefiel Emil nicht sehr. (s. 45)	<i>Se ei ollut erityisemmin Eemilin mieleen.</i> (s. 50)
<i>Ein Mann</i> , der Schokolade verteilt und verrückte Geschichten erzählt, <i>ist nichts Genaues.</i> (s. 45–46)	Mies, joka jakelee suklaata ja kertoo päättömiä juttuja, ei tunnu varsin luotettavalta. (s. 50)
Emil, wäre gern auf und ab marschiert, aber dann hätte er den andern geweckt, und das wollte er <i>ganz und gar nicht.</i> (s. 46)	Eemil olisi mielellään kävellyt edestakaisin, mutta silloin hän olisi herättänyt toisen, ja sitä hän <i>ei millään muotoa</i> tahtonut. (s. 52)
Das durfte er <i>unter keinen Umständen.</i> (s. 48)	Sitä hän ei saanut tehdä millään ehdolla. (s. 52)
”Lass gefälligst den Blödsinn!”, rief Jeschke und hieb mit der Peitsche <i>wie verrückt</i> auf der Pferde ein. (s. 52)	”Ole hyvä ja jätä tyhmyytesi!” huusi Jeschke ja iski piiskalla hevosta <i>kuin mieletön.</i> (s. 58)
Die Bäume wurden <i>über den Haufen gerannt</i> und zersplitterten. (s. 54)	Puut juostiin kumoon ja ne murskaantuivat. (s. 58)
Aber <i>o Schreck!</i> , die Eisenbahn kam das Haus hinaufgefahren! (s. 54)	Mutta <i>voi kauhistus!</i> , juna tuli pitkin taloa ylös! (s. 50)

Er hörte noch, wie der Zug die Schornsteine <i>über den Haufen fuhr</i> . (s. 55)	Hän kuuli vielä, kuinka juna kulki savupiippujen ylitse. (s. 61)
<i>Gott sei Dank</i> , dachte er und rannte durch die Hintertür in die Mühle. (s. 55)	<i>Jumalalle kiitos</i> , hän ajatteli, ja juoksi takaovasta myllyyn. (s. 62)
<i>Was ist denn los</i> , mein Junge? (s. 56)	<i>Mikä sitten on hätänä</i> , poikaseni? (s. 62)
Er saust schon die ganze Zeit <i>wie blödsinnig</i> hinter mir her!	Hän on jo pitkän aikaa kiitänyt perässäni <i>kuin mielipuoli</i> . (s. 62)
Emil setzte sich auf einen Stuhl, der war auch aus Glas, und <i>pfiff sich eins</i> . (s. 57)	Eemil istahti tuolille, sekin oli lasia ja vihelsi. (s. 64)
Und hast du das Geld <i>gut Obacht gegeben</i> ? (s. 57)	Olet pitänyt hyvää huolta rahoista? (s. 64)
Da <i>gab es Emil einen riesigen Ruck</i> . (s. 57)	Silloin Eemil säikähti hirmuisesti. (s. 64)
Sein Herz pochte <i>wie ein Dampfhammer</i> . (s. 58)	Hänen sydämensä takoi <i>kuin höyryvasara</i> . (s. 65)
Emil setzte sich <i>mit einem Ruck bolzengerade</i> und flüsterte: ”Er ist fort!” (s. 58)	Eemil istui <i>kuin nykäisty tikkusuorana</i> ja kuiskasi: ”Hänhän on poissa!” (s. 65)
Und das Geld war gewiss noch <i>an Ort und Stelle</i> . (s. 59)	Ja rahat olivat varmaankin vielä oikeassa paikassa. (s. 66)
<i>Und zur guter Letzt</i> raubte er sie aus. (s. 60)	Ja kaiken lopuksi hän ryösti heidät paljaiksi. (s. 68)
<i>Pfui Spinne</i> , war das eine feine Weilt! (s. 60)	<i>Hyi hitto</i> , tähän on kaunis maailma! (s. 68)
Emil schluckte die Tränen, <i>die noch ins Freie wollten</i> , hinunter und sah sich um. (s. 60)	Eemil nieleksi kyöneleet, jotka vielä pyrkivät esiin ja katsahti ympärilleen. (s. 68)
Da musste man bis zur nächsten Station warten, und inzwischen war der Mensch im steifen Hut <i>über alle Berge</i> . (s. 61)	Täällä täytyi odottaa seuraavaa asemaa, ja sillä välin mies kovine hattuineen on ehtinyt minne hyvänsä. (s. 69)
Emil schlängelte sich <i>wie ein Indianer</i> durch die Menschenmassen. (s. 64)	Eemil puikkelehti <i>kuin intiaani</i> ihmisjoukkojen välissä. (s. 72)
Das war der Kerl. <i>Gott sei Dank!</i> (s. 64)	Siellä oli mies. <i>Jumalalle kiitos!</i> (s. 72)
<i>Das ist doch der Gipfel!</i> (s. 66)	Tämä on toki huippua! (s. 75)
Da drehte der Mann seinen Kopf glücklicherweise wieder weg und <i>trat ins Freie</i> . (s. 66)	Silloin mies onneksi käänsi päänsä jälleen pois ja astui kadulle. (s. 75)
<i>Alle Wetter</i> , tat ihm die Arm weh! (s. 66)	<i>Tuhat tulimmasta</i> , koskiko hänen käteensä! (s. 75)
<i>Und dann kann ich mich gleich begraben lassen</i> . (s. 68)	Ja sitten voin heti antaa haudata itseni. (s. 78)
Bitteschön. (s. 70)	<i>Olkaa niin hyvä</i> . (s. 80)
<i>Haben Sie vielen, vielen Dank</i> , mein Herr! (s. 70)	<i>Paljon, paljon kiitoksia</i> , hyvä herra! (s. 81)

Bitteschön, <i>nichts zu danken.</i> (s. 70)	<i>Ole hyvä, ei mitään kiittämistä.</i> (s. 81)
<i>Unter keinen Umständen.</i> (s. 71)	<i>Ei millään muotoa.</i> (s. 82)
<i>Das tut mir aber wirklich Leid.</i> (s. 72)	Mutta sepä surettaa minua todellakin. (s. 83)
Mensch, <i>lass mich bloß in der Ruhe!</i> (s. 72)	Ihminen, <i>jätä minut toki rauhaan!</i> (s. 83)
Nimm's mit, <i>alberne Liese!</i> (s. 73)	Ota se mukaan, typerä Liisa!
”Können Sie mir nicht erklären, wo der Zug aus Neustadt bleibt, Herr Inspektor?”, fragte sie den Beamten, der mit einer Lochzange an der Sperre stand und <i>Obdacht gab</i> , dass jeder, der an ihm vorbeiwollte, ein Billett mitbrachte. (s. 74)	”Voitteko selittää minulle, missä Neustadtista tuleva juna viipyy, herra asemapäällikkö?” hän kysyi virkailijalta, joka reikäpihdit kädessään seisoi aidan vieressä ja valvoi, että jokaisella, joka tahtoi mennä hänen sivuitseen, oli lippu mukana. (s. 85)
<i>Freut mich, freut mich.</i> (s. 74)	Ilahduttaa minua, ilahduttaa minua. (s. 86)
<i>Auf Wiedersehen!</i> (s. 74)	Näkemiin! (s. 86)
Da können wir ja hier stehen bleiben, <i>bis wir schwarz werden.</i> (s. 75)	Silloinhän me voimme jäädä seisomaan tänne, kunnes muutamme mustiksi. (s. 87)
<i>Dann fragte sie noch rasch zwei Eisenbahnbeamter Löcher in den Bauch</i> und kam stolz zurück. (s. 75)	Sitten hän vielä nopeasti kyseli kahden rautatievirkamiehen pään pyörälle ja palasi ylpeänä takaisin. (s. 87)
<i>Halte den Mund!</i> (s. 76)	Pidä suusi kiinni! (s. 88)
<i>Um Gottes willen!</i> (s. 76)	<i>Ei millään muotoa!</i> (s. 89)

Lentävä luokka

Saksa	Suomi
<i>Teufel, Teufel!</i> (s. 17, 21, 35, 49, 54)	<i>Hyi, hiivatti!</i> (s. 5) <i>Hitto vieköön!</i> (s. 10) Mitä sanoitkaan? (s. 18) Päin pyttyä siis! (s. 23) <i>Eikä hiivatissa!</i> (s. 39) Vielä mitä mokomilla kutaleilla. (s. 44)
<i>Laß dich aber nicht klappen.</i> (s. 17)	Mutta <i>pidä varasi</i> , ettet joudu kiinni. (s. 5)
Wenn der, sieht, dass du aus der Tore rennst, <i>bist du geliefert.</i> (s. 17)	Jos hän näkee sinun puikahtavan ulos portista, <i>sinun käy kalpaten.</i> (s. 5)
<i>Lass mich doch mit deinen albernen Primanern zufrieden.</i> (s. 17)	Luuletko, että pelkään noita typeriä yläluokkalaisia. (s. 5–6)
Weihnachten <i>lag in der Luft.</i> (s. 18)	<i>Ilmassa oli</i> joulun tuntua. (s. 6)
<i>Wie eine Fliege</i> klebte er sich an der Mauer... (s. 19)	Hän pysytteli kiinni liimautuneena seinässä <i>kuin kärpänen...</i> (s. 7)
... und schob sich langsam, <i>Schritt für Schritt</i> , seitwärts. (s. 19)	Ja siirtyi hitaasti <i>askel askeleelta</i> sivusuuntaan. (s. 7)
Entlich war Gäbler am Ziel und sprang, <i>mit</i>	Gäbler saavutti lopulta päämääränsä, ponnisti ja

<i>einem Satz, durchs weitgeöffnete Fenster. (s. 19)</i>	hyppäsi avoimesta ikkunasta sisään. (s. 7)
Du willst mich wohl <i>auf den Arm nehmen?</i> (s. 19)	Taidatpa <i>vetää minua nenästä?</i> (s. 7)
Der Primaner zog es vor, <i>beflügelten Schritts weiterzugehen.</i> (s. 19)	Yläluokkalainen katsoi parhaaksi nopeasti häipyä. (s. 7)
<i>Der König sprach, der Knabe lief, ... (s. 20)</i>	<i>Sotaan täytyy lähteä kun kenraali käskee, ... (s. 7)</i>
... deklamierte Sebastian spöttisch und <i>setze sich langsam in Trab.</i> (s. 20)	... lausui Sebastian pilaillen ja lähti verkalleen juosta lönnkyttämään. (s. 8)
Er kaute und hielt dem mit Sebastian daherkommenden kleinen Uli ein paar Kuchenränder entgegen. (s. 20)	Viimeksi mainitun hampaat jauhoivat nytkin <i>täyttä päätä</i> , ja hän tarjosi pari kaakunkappaletta Ulille, joka juuri Sebastianin kanssa saapui paikalle. (s. 8)
Iß auch was, <i>damit du groß und stark wirst.</i> (s. 20)	
Matthias <i>zuckte gutmütig mit Achseln</i> und kaute weiter. (s. 20)	Matthias <i>kohautti hyväntahtoisesti hartioitaan</i> ja syödä mutusteli edelleen kaikessa rauhassa. (s. 8)
Sebastian stellte sich auf die Zehen, blickte durch das Fenster und <i>schüttelte den Kopf.</i> (s. 20)	Sebastian nousi varpailleen, kurkisti ikkunasta sisään ja <i>päätään pudistaen</i> tuumi: (s. 8)
Martin Thaler, der Primus der Tertia, <i>kriegte seinen weit und breit bekannten roten Kopf.</i> (s. 21) x2	Martin Thaler, neljännen luokan priimus, punastui tavalla, jonka hänen toverinsa tunsivat jota he pelkäsivät. (s. 10)
<i>Er hatte keinen Sinn für brenzlige Situationen.</i> (s. 21)	Niin hän tavallisesti teki, kun <i>paikat alkoivat käydä kuumiksi.</i> (s. 10)
Soll ich <i>dem langen Laban eins vor den Latz knallen?</i> (s. 21) x2	Pitääkö minun <i>täräyttää</i> tuota pitkää roikaletta leukaan? (s. 10)
Den Primanern <i>blieb vor Staunen die Spucke weg.</i> (s. 21)	Yläluokkalaisilta <i>loksahti suu auki</i> hämästyksestä. (s. 11)
Doch Martin <i>wurde ohne sie fertig.</i> (s. 22)	Mutta Martin selviytyi <i>omin neuvo</i> in. (s. 11)
Aber ich bestehe darauf, daß Sie die Turnhalle augenblicklich verlassen! (s. 22)	Mutta minä vaadin ehdottomasti, että <i>muutta mutkitta</i> poistutte voimistelusalista. (s. 11)
Drehen sich in ihrer Tanzstunde mit angemalten Fräuleins im Kreise und <i>halten sich für die Erdackse.</i> (s. 22)	Pyörähtelevät tanssitunnilla maalattujen neitosten kanssa ja kuvittelevat, että <i>koko maailma pyörii heidän ympärillään.</i> (s. 11)
Aber weiß du, ich hab so einen Hunger. Und das <i>schlägt mir immer enorm aufs Gedächtnis.</i> (s. 28)	Mutta minulla on niin hiivatin kova nälkä. Ja se vie minulta aina täydellisesti muistin. (s. 16)
Matthias <i>blieb der Vers im Halse stecken.</i> (s. 29)	Runonsäkeet <i>juutuivat Matthiaksen kurkkuun.</i> (s. 17)
Aber Fridolin <i>schnitt ihm das Wort ab.</i> (s. 30)	Mutta Fridolin keskeytti hänet. (s. 17)

<i>Gott sei Dank!</i> (s. 30)	<i>Jumalan kiitos!</i> (s. 18)
Wenn uns jetzt der schöne Theodor erwischt, <i>sind wir hin.</i> (s. 30)	Jos Kaunis Theodor nyt polttaa meidät, <i>joudumme kiipeliin.</i> (s. 18)
<i>Das will viel heißen.</i> (s. 31)	Eikä se suinkaan ollut vähän. (s. 19)
... weil in seinem Schrebegarten ein ausrangierte Eisenbahnwaggon stand, in dem er <i>Sommer und Winter</i> wohnte. (s. 31)	... että hänellä oli siirtolapuutarhassaan käytöstä poistettu rautatievaunu, jossa hän asui <i>kesät talvet</i> ,... (s. 19)
<i>Hör mal</i> , Kleiner, schreibt man Provintz mit tz? (s. 35)	Sanopa kirjoitetaanko kompparatiivi kahdella p:llä? (s. 23)
Es ist mir, <i>offen gestanden</i> , auch ganz egal, wie man Provintz und Profiand un Karrussel schreiben muß. (s. 35)	Ja onhan minulle sitä paitsi aivan yhdentekevää, kuinka kompparatiivit ja lauvvantait ja kaikki maailman sapatit kirjoitetaan. (s. 24)
Was ich schon alles angestellt habe, um mir die Feigheit abzugewöhnen – <i>das geht auf keine Kuhhaut.</i> (s. 36)	Kuinka olen <i>kaikin keinoin</i> yrittänyt päästä tästä jänismäisyydestäni – mutta se ei ole onnistunut. (s. 24)
Jedesmal nehme ich mir vor, nicht davonzulaufen und <i>mir nichts bieten zu lassen.</i> (s. 36)	Joka kerta päätän olla <i>antamatta pelolle valtaa</i> ja pysyä paikoillani. (s. 24)
Felsenfest nehm ich mir's vor! (s. 36)	Yritän olla <i>luja kuin kallio.</i> (s. 24)
Aber kaum ist es soweit, dann reiß ich auch schon aus. (s. 36)	Mutta heti kun <i>on tosi kysymyksessä</i> , livistän pakoon taas. (s. 24)
<i>”Ich friere wie ein Schneider.</i> (s. 36)	Minä palelen vallan kauheasti. (s. 25)
Es ist geradezu eine Schande! (s. 36)	Se on suorastaan <i>synti ja häpeä!</i> (s. 25)
<i>Herrje</i> , hab ich die Matratze immer noch umhängen? (s. 37)	<i>Voi taivahan talikynttilät!</i> Onko minulla vielä parta turpaani peittämässä? (s. 25)
<i>Das sieht mir ähnlich.</i> (s. 37)	Vaikka tekee tämä poika kummempiakin kommelluksia. (s. 25)
<i>Also gut.</i> (s. 38)	Selvä on. (s. 27)
Das ist was für unseren Dichter. (s. 38)	<i>Nyt joutuu hovirunoilijamme remmiin.</i> (s. 27)
<i>Und Johnny ergriff das Wort.</i> (s. 38)	Johnny alkoi kertoa. (s. 27)
Daß die Realschüler mit uns verzankt sind, das ist gewissermaßen prähistorisch. (s. 38)	Meidän ja reaalikoulun välinen kamppailu on tavallaan saanut alkunsa <i>jo Aatamin aikoina.</i> (s. 27)
Die Schüler führen eigentlich nur aus, was ihnen die Chronik der Pennen vorschreibt. (s. 38)	Heput <i>pitävät perinteitä kunniassa</i> ja toimivat niiden mukaan. (s. 27)
<i>Der machte und einen haushohen Krach.</i> (s. 38)	Hän nosti siitä aika metelin, ... (s. 27)
”Wirkte es denn? ” <i>Wie Backpflaumen.</i> ” (s. 39)	- No tepsiko se? - <i>Niin kuin risiiniöljy.</i> (s. 28)
Sie lag, <i>wie aus Wolken gefallen</i> , im	Se ilmestyi heidän koulunsa pihalle <i>ikään kuin</i>

Schulhof. (s. 39)	<i>pilvistä tipahtaneena.</i> (s. 28)
Sebastian <i>fiel Johnny ins Wort.</i> (s. 39)	Sebastian keskeytti Johnnyn puheen. (s. 28)
<i>Die Sache hatte nur einen Haken.</i> (s. 39)	<i>Asiassa on vain muuan mutka.</i> (s. 28)
Nun macht aber, daß <i>ihr auf den Kriegspfad kommt</i> , ihr Hottentotten! (s. 39)	<i>Mutta alkakaapa jo suoria sotapolulle siitä, te hottentotit!</i> (s. 39)
<i>Auf Wiedersehen!</i> (s. 40)	<i>Näkemiin sitten!</i> (s. 29)
Das geht uns <i>einen Dreck</i> an. (s. 40)	Se asia ei kuulu meihin. (s. 29)
<i>Ihr könntet uns einen Gefallen tun.</i> (s. 41)	Haluatte tietysti auttaa meitä. (s. 30)
<i>Laßt das Kino schießen!</i> (s. 41)	<i>Antakaa palttua elokuville!</i> (s. 30)
<i>Schon gut.</i> (s. 42)	<i>Selvä on.</i> (s. 31)
”Na?” fragten alle <i>wie aus einem Mund.</i> (s. 42)	- No? Kysyivät toiset <i>kuin yhdestä suusta.</i> (s. 31)
Da will ich mal schnell in Nummer 17 gehen und <i>den Egerland in Atome zertrümmern.</i> (s. 42)	Minähän voinkin <i>muutta mutkitta</i> mennä numero seitsemääntoista ja <i>tehdä Egerlandista selvää.</i> (s. 31) x2
<i>Und wenn du dem Egerland den Kopf abreißt</i> , wissen wir immer noch nicht, wo der Kreuzkamm mit den Heften steckt. (s. 42)	Ja vaikka <i>vääntäisitkin Egerlandilta niskat nurin</i> , me emme sen paremmin voisi tietää, mihin Kreuzkamm ja kirjoitusvihot on <i>kätetty.</i> (s. 31)
”So <i>siehst du gerade aus.</i> ” Matthias lachte abfällig. (s. 42)	- No sellaiseen sinä kyllä näytät sopivan. Matthias nauroi pilkallisesti. (s. 32)
Ich werde wenigstens <i>ausfindig machen</i> , wo der Rudi steckt. (s. 42)	Voin ainakin koettaa <i>ottaa selville</i> , missä Rudi on. (s. 32)
<i>Ich fresse meinen alten Hernn noch kahl.</i> (s. 43)	<i>Minä nylken ennen pitkää isäukkoni putipuhtaaksi.</i> (s. 32) x2
Matthias <i>schoß wie ein Pfeil</i> in der nächsten Bäckerladen. (s. 43)	Matthias <i>kiiti kuin nuoli</i> lähimpään leipomoliikkeeseen. (s. 32)
Martin ist <i>ganz ohne Frage</i> der ulkigste Primus von Europa. (s. 43)	Martin on ehdottomasti Euroopan reippain priimus. (s. 33)
... wenn er im Recht ist, <i>benimmt er sich wie eine Herde wilder Affen.</i> (s. 44)	... kun hän tietää olevansa oikeassa, <i>hän pitää puolensa kuin jellona.</i> (s. 33)
<i>Das ist heute wie im Taubenschlag.</i> (s. 44)	Täällä on ravattu tänään aivan hirvittävästi. (s. 34)
<i>Was soll das denn heißen?</i> (s. 45)	<i>Mitä tämä merkitsee?</i> (s. 35)
Ich bin gewissermaßen <i>ein reitender Bote.</i> (s. 45)	Minä tulen pikalähetinä neuvottelemaan eräistä asioista... (s. 34)
<i>Sonst geht's dir dreckig</i> , wenn dich meine Leute erwischen. (s. 45)	<i>Muuten sinulle voi käydä huonosti</i> , jos meikäläiset nappaavat sinut. (s. 35)
..., <i>mein Lieber.</i> (s. 45)	..., <i>hyvä ystävä.</i> (s. 35)
<i>Aber zur Sache.</i> (s. 46)	<i>Mutta asiaan.</i> (s. 35)

Ich kann dir schon jetzt versprechen... (s. 46)	<i>Ja paina mieleesi</i> mitä nyt sanon... (s. 36)
Wir denken gar nicht daran. (s. 46)	<i>Ei juolahda mieleenkään.</i> (s. 36)
<i>Ahoi!</i> (s. 51)	<i>Iske kiinni!</i> (s. 41)
<i>Da lachen ja die Hühner!</i> (s. 47)	<i>Sille nauraa jo naurismaan aidatkin.</i> (s. 37)
<i>Hauen wir sie in die Pfanne</i> (s. 47)	Lujasti turpiin niille! (s. 37)
<i>Also rin ins Vergnügen!</i> (s. 47)	Pannaan sitten huvit pystyyn vain! (s. 37)
<i>Moment mal.</i> (s. 48)	<i>Hetkinen vain.</i> (s. 38)
<i>Guten Tag!</i> Riefen sie allesamt und lächelten zurück. (s. 48)	<i>Hyvää päivää,</i> huusivat pojat <i>yhdestä suusta</i> ja vastasivat hymyyn. (s. 48) x2
Und den erledige ich <i>mit der linken Hand.</i> (s. 49)	Siitä hepusta <i>minä teen selvää vasemmalla kädelläni.</i> (s. 39) x2
Das Turnier soll, schlägt er vor, entschieden sein, wenn einer von beiden aus dem Kampfring flüchtet oder verteidigungsunfähig geworden ist. (s. 50)	Hän ehdottaa, että taistelua pidetään ratkaistuna, jos toinen ottelijoista <i>pötkii pakoon</i> tai tulee puolustuskyvyttömäksi. (s. 40)
Da bückte sich Wawerka blitzschnell und zerrte dem Gegner die Füße vom Boden fort. (s. 51)	Yhtäkkiä Wawerka kääntyi salamannopeasti ja <i>tempaisi jalat vastustajansa alta.</i> (s. 41)
Die Realschüler jaulten vor Begeisterung. (s. 51)	<i>Reaalikoululaiset huusivat ihastuneina kohti kurkkuaan.</i> (s. 41)
<i>Sieh dich doch vor!</i> (s. 51)	<i>Pidä varasi!</i> (s. 41)
<i>Wawerka fluchte wie ein Kutscher.</i> (s. 52)	<i>Wawerka kirosi kuin rantajätkä,</i> ... (s. 42)
<i>Er war völlig benommen.</i> (s. 52)	<i>Hän näytti jo menettäneen pelin.</i> (s. 42)
”Los, Matz!” schrie Sebastian hinüber. (s. 52)	<i>Anna sataa vain, Matz!,</i> huusi Sebastian.
<i>Mach ihn fertig!</i> (s. 52)	<i>Tee äijästä selvää!</i> (s. 43)
Wawerka blieb stehen, <i>drehte sich um wie ein Stier in der Arena</i> und knurrte:.... (s. 53)	... ja Wawerka pysähtyi, <i>kääntyi ympäri kuin vihainen härkä</i> ja murisi:.... (s. 43)
Er war vollkommen erledigt. (s. 53)	<i>Miekkonen oli saanut tarpeekseen.</i> (s. 43)
<i>Wie eine aufgezogene Laufpuppe</i> stolperte Heinrich Wawerka aus dem Kampfring, mitten in die sprachlose Gruppe der Realschüler hinein. (s. 53)	<i>Ikään kuin käyntiin vedetty mekääninen nukke</i> Heinrich Wawerka hoiperteli taistelupaikalta äänettöminä seisovien reaalikoululaisten joukkoon. (s. 43)
<i>Keine Bohne.</i> (s. 53)	<i>Ei hitustakaan.</i> (s. 44)
<i>Ihr könnt nicht einfach euer Wort brechen!</i> (s. 54)	<i>Ettehan te toki voi ilman muuta syödä sanaanne!</i> (s. 44) x2
<i>Martin kriegte wieder seinen roten Kopf.</i> (s. 54)	Martin tuli aivan punaiseksi kiukusta. (s. 44)
<i>Haben die Kerlen denn keinen Anstand im Leibe?</i> (s. 54)	Eikö niillä lurjuksilla ole minkäänlaista kunnian tuntoa? (s. 44)

Wenn ich das gewußt hätte, sagte Matthias kauend, dann hätte ich den Wawerka zu <i>Frikasee gemacht.</i> (s. 54)	<i>Tämän tietäen olisin tehnyt Wawerkasta hakellusta.</i> (s. 44)
... aber ich muß doch zu meinen Leuten halten. <i>Nicht wahr?</i> (s. 54)	... mutta minun velvollisuuteni on pitää omieni puolta. <i>Vai mitä?</i> (s. 45)
<i>Ich werde hier das Ding schon schaukeln.</i> (s. 55)	Pidän varmasti huolen siitä, että heillä on täällä kylliksi puuhaa. (s. 46)
<i>Kopf hoch, Kleiner!</i> (s. 56)	<i>Pää pystyyn, poikasen!</i> (s. 46)
<i>Hals- und Beinbruch, ihr Lümmels!</i>	<i>Tehkää selvää vihollisista, te junkkarit!</i> (s. 47)
Gymnasiasten waren wegen des Wortbruchs <i>total aus dem Häuschen und hätten die Realschüler amliebsten über den Haufen gerannt.</i> (s. 56) x2	Pojat olivat raivoissaan lupauksenrikkomisesta olisivat mielellään hyökänneet vihollista vastaan. (s. 47)
Dann war's schon wieder <i>still wie im Grabe.</i> (s. 57)	Sitten oli jälleen <i>hiljaista kuin haudassa.</i> (s. 48)
Kurtchen, <i>mach dich nützlich!</i> (s. 58)	Töihin vain, Kurt! (s. 49)
<i>Heiliger Bimbam!</i> (s. 60)	<i>Hitto viekään!</i> (s. 50)
<i>Das kann ja niedlich werden.</i> (s. 60)	<i>Siitä syntyy totisesti kaunis soppa.</i> (s. 51)
<i>Beileid dankend verbeten.</i> (s. 60)	Suruvalitteluja kieltäydytään ottamasta vastaan. (s. 51)
Los! (s. 60)	<i>Mars matkaan!</i> (s. 51)
Und dann heulten zwei Jungen wie <i>Schlosshunde.</i> (s. 60)	Ja sen jälkeen alkoi kaksi poikaa ulvoa <i>täyttää kurkkua.</i> (s. 51)
<i>Vielen Dank</i> übrigens. (s. 60)	Kiitoksia nyt teille. (s. 52)
<i>Macht's gut!</i> (s. 60)	Antakaa niille niin että tuntuu! (s. 52)
Johnny lief, als gälte es um Leben. (s. 61)	<i>Johnny lähti porhaltamaan kuin henkensä edestä.</i> (s. 52)
<i>Da staunt der Laie, und der Fachmann wundert sich.</i> (s. 62)	<i>Maallikko mykistyy ja ammattimies on ihmeissään.</i> (s. 53)
<i>Ich wollte ihm ganz bestimmt ein Bein stellen.</i> (s. 62)	Minä kyllä aioin kampata hänet maahan, ... (s. 53)
<i>Da zogen alle miteinander lange Gesichtern und schämten sich, so gut es ging.</i> (s. 63)	Heidän naamansa venyi huomattavan pitkäksi, ja he häpesivät – mikäli osasivat. (s. 54)

Lisen ja Lotten salaisuus

Saksa	Suomi
<i>So etwas gibt's.</i> (s. 6)	<i>Sellaista kyllä sattuu.</i> (s. 5)
<i>Aber es macht nichts.</i> (s. 6)	Mutta se ei tee mitään. (s. 5)

Dann klappern die Milchtassen, dann plappern die kleinen Mäuler wieder <i>um die Wette</i> . (s. 6)	Silloin kajahtelevat maitotuopit ja <i>pienet suut käyvät</i> taas kilpaa. (s. 6)
<i>Ein alter Mann ist doch kein Schnellzug!</i> (s. 7)	<i>Eihän vanha mies ole mikään pikajuna!</i> (s. 6)
Der Chauffeur streckt bereitwillig die Arme hoch. Die Kleine <i>schüttelt den Kopf</i> , daß beide Zöpfe schlenkern. (s. 9)	Kuljettaja ojentaa avuliaasti kätensä, mutta <i>pienokainen pudistaa päätänsä</i> , niin että letit heilahtavat. (s. 7)
<i>Plötzlich macht sie große erstaunte Augen.</i> (s. 10)	Äkkiä hänen silmänsä laajenevat hämmästyksestä. (s. 7–8)
Der Chauffeur schiebt die Mütze nach hinten, kratzt sich am Kopf und <i>kriegt den Mund nicht wieder zu</i> . (s. 10)	Kuljettaja työntää lakkinsa niskaan, <i>raapii päätään</i> ja unohtaa sulkea suunsa. (s. 8)
Dann <i>zuckt sie die Achseln</i> und bringt erst einmal die zwanzig Neulinge ins Haus. (s. 10)	Sitten hän <i>kohauttaa olkapäitään</i> ja lähtee ensin viemään uudet tulokkaat sisälle. (s. 8)
<i>Herein mit dem Fratz!</i> (s. 11)	Antaa sen veitikan tulla! (s. 8)
<i>Was hat sie schon wieder ausgefressen?</i> (s. 11)	<i>Mitä hän on taas saanut aikaan?</i> (s. 8)
<i>Da brat mir einer einen Stroch!</i> (s. 11)	<i>Enpä ole mokomaa nähnyt.</i> (s. 10)
<i>Die zwei Mädchen schütteln unmerklich, aber überzeugt die Köpfe.</i> (s. 11)	Molemmat tytöt <i>ravistavat päätään</i> tuskin huomattavasti, mutta vähääkään epäroimättä. (s. 10)
Frau Muthesius <i>zuckt die Achseln</i> , denkt nach und sagt abschießend: (s. 13)	Rouva Muthesius <i>kohauttaa olkapäitään</i> , tuumii hetkisen ja päättää keskustelun: (s. 10)
<i>Keine Widerrede, ja?</i> (s. 16)	<i>Ei mitään vastaväitteitä, mene vain.</i> (s. 12)
Trude <i>zuckt die Achseln</i> und zieht maulend um. (s. 16)	Trude <i>kohauttaa olkapäitään</i> , nousee ja muuttaa nyreissään paikkaa. (s. 12)
Dann schwenken, <i>wie aus Kommando</i> , alle Blicke zur Tür. (s. 16)	Sitten kaikkien katseet kääntyvät <i>kuin komennuksesta</i> ovea kohti. (s. 14)
Lotte setzt sich folgsam neben Luise und greift zum Löffel, obwohl <i>ihr der Hals wie zugeschnürt ist</i> . (s. 16)	Lotte istuu tottelevaisena ja tarttuu lusikkaan, vaikka <i>hänen kurkkuansa kuristaa</i> . (s. 14)
<i>Was ist denn das nun wieder?</i> (s. 17)	<i>Mitä tuo nyt taas on olevinaan?</i> (s. 14)
Ah! (s. 17)	<i>Vai sillä lailla!</i> (s. 15)
<i>Plötzlich spitzt sie die Ohren.</i> (s. 19)	Äkkiä hän <i>höristaa korviaan</i> . (s. 15)
Aber <i>sie ist nicht recht bei der Sache</i> . (s. 23)	Mutta hän ei ole oikein leikissä mukana. (s. 19)
<i>Luisen Gefieber sträubt sich.</i> (s. 23)	<i>Lisen karvat nousevat pystyyn.</i> (s. 19)
”Die weiß nicht, was sie will”, meint Christine und <i>zuckt die Achseln</i> . (s. 23)	”Tuo ei tiedä, mitä tahtoo”, arvelee Kristine ja <i>kohauttaa olkapäitään</i> . (s. 19)
Luise lächelt erleichtert zurück. (s. 24)	Lise hymyilee vastaan <i>keventynein sydämin</i> . (s. 20)
Lotte <i>schüttelt den Kopf</i> . (s. 24)	Lotte <i>pudistaa päätään</i> . (s. 20)

Laise blickt zu Boden und stößt hervor:...	Lise katselee maahan ja <i>purkaa sydäntään</i> . (s. 20)
<i>Zieht er dir denn nie die Hosen straff?</i> (s. 26)	<i>Antaako hän sinulle joskus kyytiä?</i> (s. 22)
Und außerdem <i>hat er den Kopf voll</i> . (s. 26)	Ja sitä paitsi hänellä on pää täynnä muutakin ajateltavaa. (s. 22)
Es genügt doch, daß <i>er eine Hand frei hat</i> . (s. 26)	
Das Mädchen <i>zuckt die Achseln</i> und beginnt zu essen. (s. 27)	Tyttö <i>kohauttaa vain olkapäitään</i> ja alkaa syödä. (s. 23)
- ja, <i>zum Donnerwetter!</i> - (s. 27)	- ja <i>totta tosiaan</i> – (s. 23)
Sie geht, <i>ohne eine Miene zu verziehen</i> , auf den letzten leeren Platz zu und setzt sich. (s. 27)	Hän kävelee <i>muina miehinä</i> ilmetäkään muuttamatta ainoaa tyhjää paikka kohti ja istuuntuu. (s. 23)
Die anderen Mädchen am Tisch <i>sperren Mund und Nase auf</i> . (s. 27)	Muut tytöt pöydän ympärillä katsella tuijottavat. (s. 23)
Frau Muthesius <i>runzelt die Stirn</i> . (s. 27)	Rouva Muthesiuksen otsaan ilmestyy ryppyjä. (s. 23)
Als sie die zwei Zopfmädchen entdeckt, schmilzt <i>ihr Zorn wie Schnee im Sonne</i> dahin. (s. 28)	Mutta kun hän huomaa nuo kaksi palmikkotyttö, hänen närkästyksensä sulaa pois kuin lumi auringossa. (s. 23)
Ja, <i>um alles in der Welt!</i> (s. 28)	<i>Mutta taivaan tähden!</i> (s. 23)
Trude schiebt sich zögernd in der Vordergrund des Geschehens, blickt musternd von der einen Lotte zur anderen und <i>schüttelt ratlos den Kopf</i> . (s. 28)	Trude työntäytyy vitkastellen tapahtumien keskipisteeseen, katselee takaten toisesta Lottesta toiseen ja <i>pudistaa neuvottomana päätään</i> . (s. 24)
Der Fotograf, ein gewisser Herr Eipeldauer, hat, nach der ersten Verblüffung, <i>ganze Arbeit geleistet</i> . (s. 29–30)	Valokuvaaja, eräs herra Eipeldauer, teki toinnuttuaan ensi ällistyksestä työtä <i>koko rahan edestä</i> . (s. 24)
Laise setzt sich kerzengrade. (s. 31)	Lise istuu <i>suorana kuin kynttilä</i> . (s. 25)
Lotte wird <i>steif wie eine Puppe</i> . (s. 31)	Lotte istuu <i>jäykkänä kuin nukke</i> . (s. 25)
Die beiden Kinder schauen sich <i>wie hypnotisiert</i> in die Augen. (s. 31)	Lapset katsovat toisiaan silmiin <i>kuin lumottuina</i> . (s. 26)
<i>Vielleicht hat das Schicksal</i> , das eben über den Garten hinwegschwebte, <i>sie mit seinen Flügeln gestreift?</i> (s. 32)	Ehkä kohtalo, joka äsken leijaili puutarhan yllä, on koskettanut heitä siivillään. (s. 26)
<i>Was sind denn das für neue Moden?</i> (s. 32)	Mitä uusia tapoja nuo tuollaiset ovat? (s. 26)
Sie rennen, als gälte es das Leben. (s. 32)	He juoksevat <i>kuin henkensä edestä</i> . (s. 26)
<i>Was mögen die kleinen Gänsen bloß auf dem Kerbholz haben?</i> (s. 32)	<i>Mitähän noilla pikku hanhilla on omallatunnollaan?</i> (s. 26)
<i>Lotte legt den Arm um Luises Hals</i> . (s. 34)	<i>Lotte ottaa Liseä kaulasta</i> . (s. 27)

<i>Was drückt Ihnen denn das Herz ab, meine Liebe?</i> (s. 34)	<i>Mikä nyt saa sydämenne tolaltaan, neiti hyvä?</i> (s. 27)
<i>Ich habe mir auch schon bestimmte Gedanken gemacht.</i> (s. 35)	Minullakin on omat tietyt epäilykseni. (s. 28)
”Sie wissen also?” fragt Fräulein Ulrike und <i>schnappt nach Luft.</i>	”Te siis tiedätte sen?” Ulrike neiti kysyy ja <i>haukkoo ilmaa.</i> (s. 28)
Falls <i>Sie den Mund nicht halten sollten</i> , schneide ich Ihnen die Ohren ab, meine Liebe... (s. 35)	<i>Jos ette pidä suutanne kiinni</i> , leikkaan teiltä korvat, neiti hyvä. (s.28)
<i>Wenn die Fäden hierdurch entwirren</i> , gut! (s. 35)	On hyvä, jos langat tätä tietä selviävät. (s. 28)
Doch Sie und ich, wir wollen uns hüten, <i>Schicksal zu spielen.</i> (s. 35)	Mutta te ja minä, kavahtakaamme näyttelemästä kohtaloa. (s. 28)
Haben die zwei kleinen Mädchen ihre Fotos beim Herrn Eipeldauer im Dorf abgeholt? Längst! (s. 37)	Jokohan pikku tytöt ovat hakeneet kuvansa herra Eipeldauerilta? <i>Aikoja sitten!</i> (s. 30)
Hat sich Fräulein Ulrike neugierig erkundigt, ob sie die Fotos nach Haus geschickt hätten? Längst! (s. 37)	Ohkohan Ulrike neiti uteliaisuudessaan kysynyt, ovatko he lähettäneet kuvat kotiin? <i>Jo aikoja sitten!</i> (s. 30)
Haben Luise und Lotte mit den Köpchen genickt und ja gesagt? Längst!	Ovatkohan Lise ja Lotte nyökänneet ja sanoneet ”olemme”? <i>Aikoja sitten!</i> (s. 30)
Und wer ihren Heimlichkeiten zu nahe kommt, wird rücksichtslos beschwidelt. (s. 37)	Ja sitä, joka tulee heidän salaisuuttaan liian lähelle, <i>sitä vedetään häikäilemättä nenästä.</i> (s. 30)
<i>Nicht einmal Lottchen hat Gewissensbisse.</i> (s. 37)	<i>Edes Lottella ei ole omantunnonvaivoja.</i> (s. 30)
<i>Das will viel heißen.</i> (s. 37)	Ja se merkitsee jo paljon. (s. 30)
<i>Und so wird es einem ums Herz</i> , wenn man einen wirklichen, lebendigen Vater hat! (s. 40)	Ja tällaiselta tuntuu sydämessä, kun omistaa oikean, elävän isän! (s. 32)
<i>Hoffentlich tanzt Du den Fräuleins im Heim nicht so auf der Nase herum wie deinem Vater ...</i> (s. 41–42)	<i>Toivottavasti et hyppää lomakodin neitien nenälle niin kuin teet isällesi, ...</i> (s. 33)
<i>Fehlt dir was?</i> (s. 42)	<i>Mikä sinun on?</i> (s. 33)
Da schicken sie dich erst in die Ferien, und dann tun sie so was! <i>Hinter deinem Rücken!</i> (s. 42–43)	Sinut he lähettävät kesälomalle, ja sitten he tekevät tuollaista! <i>Sinun selkäsi takana!</i> (s. 34)
Was sie eben gehört haben, <i>bewegt ihre Gemüter aufs heftigste.</i> (s. 43)	Heidän juuri kuulemansa <i>liikuttaa heidän mieltään mitä kipeimmin.</i> (s. 34)
Na warte, <i>wenn wir den beiden einmal die Meinung geigen!</i> (s. 44)	Mutta odotapas, kun me vielä sanomme heille, mitä ajatteleme! (s. 35)
Aber wenn's in den ersten Tagen schiefeht, kann ich vielleicht sagen, ich hätt's in den Ferien verlernt, wie? (s. 48)	<i>Mutta jos ensi päivinä käy hullusti</i> , voin ehkä sanoa että olen unohtanut keittämisen loman aikana, <i>vai mitä?</i> (s. 38) x2

Außerdem kannst du mir ja gleich schreiben, wenn etwas nicht klappt. (s. 48)	Sitä paitsi voit kirjoittaa minulle heti, <i>jos jokin asia ei lyö lukkoon.</i> (s. 38)
<i>Sie macht sich nun einmal nichts daraus!</i> (s. 48)	Hän ei nyt kertakaikkiaan aio olla siitä millänsäkään! (s. 39)
Na, läufst du dann ganz gemütlich neben ihr her und merkst dir die Straßenecken und den übrigen Palawatsch! (s. 49)	No, ja sinä kävelet sitten <i>muina miehinä</i> hänen vieressään ja tarkkailet kadunkulmia ja kaikkea muuta! (s. 39)
Aber das andere <i>brächten sie erst recht nicht übers Herz:</i> (s. 49)	Mutta toiseen vaihtoehtoon he vielä vähemmän voivat suostua: (s. 40)
<i>Kurz und gut</i> , es ist eine Verschwörung im Gange! (s. 49)	<i>Lyhyesti sanottuna</i> , salaliittoa puuhataan. (s. 40)
Man wird einander postlagernd schreiben, <i>wenn Not am Mann ist</i> oder wenn wichtige unvorhergesehene Ereignisse eintreten sollten. (s. 50)	Ja he ovat päättäneet kirjoittaa toisilleen osoitteella ”noutoposti” <i>kun hätä on käsissä</i> tai jos sattuisi jotain tärkeätä odottamatonta. (s. 40)
Und Luise tut so sanft und still, <i>als könne sie kein Härchen trüben und kein Wasserchen krümmen.</i> (s. 51) x2	... ja Lise esiintyy niin vienona ja hiljaisena, kuin hän ei voisi milloinkaan saada epäjärjestystä aikaan. (s. 41)
Steffie, <i>das arme Hascherl</i> , ... (s. 51)	Steffi, tyttö rukka, ... (s. 41)
Am nächsten Morgen, <i>in aller Herrgottsfrühe</i> , ... (s. 51)	Seuraavana aamuna anivarhain ... (s. 41)
Aber nein, <i>der Fahrplan hat das Wort.</i> (s. 52)	<i>Mutta aikataululla on puheenvuoro.</i> (s. 42)
Das kleine Mädchen hockt sich schließlich auf den Koffer und <i>beißt die Zähne zusammen.</i> (s. 53)	Pieni tyttö kyyristyy matkalaukulleen ja puree hampaat lujasti yhteen. (s. 44)
Im Bahnhof einer fremden Stadt auf seine Mutter zu warten, die man nur als Fotografie kennt und die nicht kommt, - <i>das ist kein Kinderspiel!</i> (s. 54)	<i>Ei ole lastenleikkiä</i> odottaa vieraan kaupungin asemalla äitiä, jonka tuntee vain valokuvasta joka ei tule - . (s. 44)
Die junge Frau <i>rast wie Feuerwehr</i> den Bahnsteig entlang! (s. 55)	Nuori nainen syöksyy <i>kuin palokunta</i> pitkin laituria! (s. 45)
<i>Ein ungeahntes Gefühl ergreift das Kinderherz.</i> (s. 55)	<i>Aavistamaton tunne valtaa lapsen sydämen.</i> (s. 45)
Luise stürzt der Frau entgegen und <i>springt ihr, die Arme hochwerfend, an den Hals.</i> (s. 56)	Lise ryntää naista vastaa ja heittäytyy hänen syliinsä. (s. 45)
Lotte, pardon, Luise sitzt, wie es alle gewohnt sind auf dem angestammten Stuhl mit den zwei hohen Kissen und ißt <i>mit Todesverachtung</i> gefüllte Eierkuchen. (s. 56)	Lotte – anteeksi – Lise istuu entisellä tyynyillä varustetulla tuolillaan ja syö <i>kuolemaa halveksuen</i> silavapannukakkua. (s. 45)
Ihm, der sich immer aufs Einsamseinmüssen aller, 'wahren Künstlernaturen' soviel zugute gatan und der seine verfllossene Ehe stets für	Hän <i>on aina ollut niin kovin olevinaan</i> siitä, että ”tosi taiteilijaluonteille” on välttämätöntä saada olla yksin, ja mennyttä avioliittoaan hän on

einen Fehltritt ins Bürgeliche gehalten hat, <i>ihm ist heute höchst 'unkünstlerisch' warm und familiär ums Herz.</i> (s. 57)	pitänyt harha-askeleena porvarillisuuteen, mutta tänään <i>hänellä on erittäin epätaiteellisen lämmin ja perheellinen tunne sydämessä.</i> (s. 46) x2
Und als die Tochter schüchtern lächelnd seine Hand ergreift, als habe sie Angst, der Vater könne ihr sonst womöglich davon laufen, <i>da hat er wahrhaftig</i> , obgleich er Beinfleisch und keineswegs Knödel verspeist, <i>einen Kloß im Hals!</i> (s. 57) x2	Ja kun tytär ujosti hymyillen tarttuu hänen käteensä, ikään kuin pelkäisi isän voivan päästä pakoon, <i>silloin hänellä on totisesti pala kurkussa</i> , vaikka hän ei ole syönyt mitään kurkkuun tarttuvaa. (s. 46)
Nachdem der Herr Franz leicht bekümmert mitsamt dem fünften Eierkuchen in die Küche zurückgestellt ist, <i>nimmt sich Lotte ein Herz</i> und sagt: ... (s. 57)	Ja kun herra Franz lievästi huolestuneena on purjehtinut takaisin keittiöön viidennen silavapannukakun kanssa, <i>Lotte rohkaisee mielensä</i> ja sanoo: ... (s. 47–48)
Geh hin und sag dem Luiserl <i>Grüß Gott!</i> (s. 58)	Mene, sano pikku Liselle päivää! (s. 48)
Peperl wedelt mit dem Schwenz und trabt eifrig an Palfys Tisch, um dem Luiserl, seiner alten Freundin, <i>Grüß Gott</i> zu sagen. (s. 58–59)	Pepe heiluttaa häntäänsä ja vilistää innoissaan Palfryn pöydän luo tervehtiäkseen vanhaa ystäväänsä Liseä. (s. 48)
<i>Ja, Kuchen, nein, Hundekuchen!</i> (s. 59)	Kaakkua, ei, koirankorppua! (s. 48)
Als Peperl am Tischangekommen ist, beschnuppert er das kleine Mädchen und zieht sich, ohne <i>Grüß Gott</i> , eiligst zum Herrn Hofrat zurück. (s. 59)	Mutta pöydän luo saavuttuaan Pepe vain nuuskii pikku tyttöä ja peräytyy äkkiä hovineuvoksen luo takaisin tervihtimättä. (s. 48)
Und Resi, Palfys Haushälterin, <i>hat sich vor Wiedersehensfreude gar nicht zu fassen gewußt.</i> (s. 60)	Resi, Palfryn taloudenhoitaja, näytti <i>olevan aivan suunniltaan jälleennäkemisen riemusta.</i> (s. 49)
Aber Lotte weiß von Luise, daß Resi <i>eine falsche Blunzen</i> und ihre Getue Theater ist. (s. 60)	Mutta Lotelle Lise on kertonut, että Resi on kavala ryökäle ja että hänen puuhailemisensa on teatteria. (s. 49)
Morgen mittag <i>auf Wiedersehen</i> im Imperial! (s. 61)	Huomenna tapaamme Imperialissa päivällisillä, näkemiin! (s. 49)
Ja, <i>was soll denn das heißen?</i> (s. 62)	<i>Mitä tämä merkitsee?</i> (s. 50)
<i>Was sind denn das für neue Moden?</i> (s. 63)	Mitä uusia muoteja sinä olet keksinyt? (s. 50)
<i>Und als ihr zu den kaum zwanzigjährigen Ohren kam, ...</i> (s. 66)	<i>Ja kun hänen tuskin kaksikymmentavuotiaisiin korviinsa kuului, ...</i> (s. 54)
<i>Um ihn selber</i> , am Atellier am Ring, <i>kümmerte sich</i> , wie er schon sehnlich gewünscht hatte, <i>kein Aas!</i> (s. 66)	Eikä hänestä itsestään Ring-kadun ateljeessa välittänyt <i>ainoakaan sielu</i> , niin kuin hän oli hartaasti toivonut. (s. 54)

Deutschsprachige Kurzfassung

Universität Tampere
Fachbereich Sprach-, Translations- und Literaturwissenschaft
Multilinguale Kommunikation und Translationswissenschaft
Translationswissenschaft (Finnisch-Deutsch)

PARKKINEN, RIITTA: Das Übersetzen von Phraseologismen in der Kinder- und Jugendliteratur. Erich Kästners *Emil und die Detektive*, *Das fliegende Klassenzimmer* und *Das doppelte Lottchen* als Untersuchungsmaterial.

Masterarbeit: 54 Seiten
Anhänge: 13 Seiten
Deutsche Kurzfassung: 12 Seiten
Oktober 2013

---

1. Einleitung

In der Literaturwissenschaft führt die Kinder- und Jugendliteraturforschung eher ein Schattendasein. Insbesondere ist die Sprache der Kinder- und Jugendliteratur sehr wenig untersucht worden, was wahrscheinlich mit der geringen Anerkennung von Kinder- und Jugendliteratur zusammenhängt. Zum Beispiel hat kein Kinder- oder Jugendbuchschritsteller je den Nobelpreis von Literatur bekommen. Es ist auch üblich, dass Kinder- und Jugendliteratur nicht im Institut von der Literaturwissenschaft studiert wird, sondern zum Beispiel im Institut für Psychologie oder Pädagogik. (Oittinen 2000, 68.) Das ist wahrscheinlich der Grund, warum nur wenige Forscherinnen und Forscher das Übersetzen von der Kinder- und Jugendliteratur erforscht haben. Doch in einem Land wie Finnland, in dem die meisten Kinder- und Jugendbücher übersetzt sind, wäre es wichtig, das Übersetzen von Kinder- und Jugendliteratur stärker zu berücksichtigen.

Die ersten Arbeiten über das Übersetzen von Phraseologismen, in denen Deutsch die Ausgangs- oder die Zielsprache war, wurden am Anfang der 1970er Jahre gemacht. (Liimatainen 2012, 298.) Das Übersetzen von Phraseologismen hat jedoch nie im Zentrum von dem übersetzungswissenschaftlichen Interesse gestanden (Liimatainen 2012, 311).

Es ist also kein Wunder, dass der Gebrauch und die Übersetzung von Phraseologismen in der Kinder- und Jugendliteratur so gut wie gar nicht erforscht worden ist. Ulrike Richter-Vapaatalo

(2007) hat den Gebrauch und die Funktionen der Phraseologismen in den Kinderbüchern von Erich Kästner erforscht und sie mit den an Erwachsene gerichteten Büchern von Kästner und mit Kinderbüchern von anderen Schriftstellern verglichen. Ihre Untersuchung ist eine wichtige Quelle für mich in dieser Arbeit.

Weil es so wenig Studien über die Sprache in der Kinder- und Jugendliteratur und das Übersetzen von Phraseologismen gibt, bin ich bestrebt mit meiner Arbeit beide Forschungsgebiete zu ergänzen. Als Untersuchungsmaterial habe ich Bücher von Erich Kästner gewählt, weil sie sehr berühmt sind und viele Phraseologismen enthalten.

Das Ziel meiner Arbeit bestand darin zu untersuchen, wie die Phraseologismen in den untersuchten Übersetzungen wiedergegeben worden sind. Ich habe auch mögliche Gründe angeführt, warum die Phraseologismen auf eine gewisse Weise übersetzt worden sind. Meine Untersuchung war deskriptiv, d. h. mein primäres Ziel ist es nicht, die Übersetzungen einzusetzen.

2. Phraseologie

Wenn das Lexik von einer Sprache untersucht wird, können auch solche Wortverbindungen untersucht werden, die so fest sind, dass sie ein Teil vom Lexikon sind (Fleischer 1997, 1). Solche Wortverbindungen werden Phraseologismen genannt und die Disziplin, die Phraseologismen untersucht, wird Phraseologie genannt. Die lexikalischen Bestandteile von einem Phraseologismus sind Komponenten. Der Gegenbegriff von Phraseologismus ist freie Wortverbindung. (Burger 2007, 11–12.)

Unter Phraseologismen im weiteren Sinne versteht man Wortverbindungen, die aus mehr als einem Wort bestehen, und so fest sind, dass sie in der Sprachgemeinschaft wie einzelne Wörter wahrgenommen werden. Phraseologismen im engeren Sinne sind feste Wortverbindungen, die auch idiomatisch sind. Das bedeutet, dass die wortwörtliche Bedeutung von der Wortverbindung anders ist als die phraseologische Bedeutung. (Burger 2007, 14–15.)

Die Idiomatizität von dem Phraseologismus ist relativ. Wenn die Bedeutung von der Phraseologismus dieselbe ist wie die wortwörtliche Bedeutung, wie *sich die Zähne putzen*, ist der

Phraseologismus nicht idiomatisch. Wenn die wortwörtliche Bedeutung und die phraseologische Bedeutung ganz anders sind, wie *Öl ins Feuer gießen*, ist der Phraseologismus idiomatisch, d.h. ein Idiom. In manchen Phraseologismen verfügen einige Komponente über eine wortwörtliche Bedeutung und die anderen sind irgendwie idiomatisch, wie *einen Streit vom Zaun brechen*. Solche Phraseologismen sind teilidiomatisch. (Burger 2007, 31–32.)

2.1 Die Festigkeit von Phraseologismen

Der Unterschied zwischen freien Wortverbindungen und Phraseologismen ist die Festigkeit. Freie Wortverbindungen sind nur durch morphosyntaktische und semantische Regeln festgelegt. (Burger 2007, 20.) Die Festigkeit von einem Phraseologismus ist jedoch nicht eindeutig. In Phraseologismen können Komponenten nicht getauscht werden, ohne die Bedeutung vom Phraseologismus zu verändern. In gewissen Phraseologismen kann die Ordnung von den Komponenten nicht getauscht werden oder zum Beispiel das Verb in dem Phraseologismus muss in einer gewissen Form sein. (Burger ea. 1982, 2–3.) Andererseits lassen die meisten Phraseologismen sich mehr oder weniger variieren (Burger 2007, 25–27).

2.2 Klassifikation von Phraseologismen

Es gibt viele verschiedene Klassifikationen von Phraseologismen. Es ist schwierig, eine allgemein gültige Klassifikation für Phraseologismen zu schaffen, weil es so viele unterschiedliche Phraseologismen gibt und weil verschiedene Phraseologismen in unterschiedlichen Maßen über Festigkeit verfügen (Burger ea. 1982, 20–21). Hier wird nur die Klassifikation vorgestellt, die in dieser Arbeit verwendet wird.

Wotjak (2005, 72–373) unterteilt Phraseologismen in zwei Hauptgruppen: Phraseologismen unterhalb der Satzebene und satz- und textwertigen Phraseologismen. Zu den Phraseologismen unterhalb der Satzebene gehören Kollokationen, Funktionsverbgefüge, konjunktionale und präpositionale grammatische Relatoren, gesprächsspezifische Formeln und Wortidiome oder Phraseolexeme. Kollokationen sind nicht idiomatische Wortverbindungen, die präferiert zusammen vorkommen, wie *Blumen pflücken* und *schallende Ohrfeige*. Funktionsverbgefüge sind nicht-idiomatische, komplexe Prädikatsausdrücke, die aus Verb und Substantiv bestehen, wie *unter*

Beweis stellen und *Verwendung finden*. Konjunktionale und präpositionale grammatische Relatoren sind rein strukturelle Phraseologismen, wie *weder ... noch* und *in Bezug auf*. Gesprächsspezifische Formeln dagegen dienen dem Kommunikationsmanagement und sichern das Verständnis, wie *im wahrsten Sinne des Wortes* und *ehrlich gesagt*. Phraseolexeme sind voll- oder teildidiomatische Ausdrücke, die als Benennungseinheiten auf Objekte, Vorgänge und Sachverhalte referieren, wie *jmdn durch den Kakao ziehen* oder *einen Streit vom Zaun brechen*. (Wotjak 2005, 372.)

Zu satz- und textwertigen Phraseologismen gehören Sprichwörter, Routineformeln und formelhafte Texte. Sprichwörter sind polyfunktionale und polysituative Ausdrücke, eine abgeschlossene Form haben und sehr bekannt sind, wie *Lügen haben kurze Beine* oder *Irren ist menschlich*. Routineformeln sind situationgebundene, selbstständige Äußerungseinheiten, wie *Hals- und Beinbruch!* oder *Lass dir's schmecken!*. Formelhafte Texte dagegen sind komplexe formelhafte Äußerungen auf Textebene, wie Todesanzeigen und Danksagungen. (Wotjak 2005, 373.)

3. Übersetzung von Phraseologismen

Die ersten Arbeiten über das Übersetzen von Phraseologismen, in denen Deutsch die Ausgangs- oder die Zielsprache war, wurden am Anfang der 1970er Jahre gemacht. (Liimatainen 2012, 298). In den 1960er und 1970er Jahren wurde die Übersetzung von Phraseologismen in den allgemein übersetzungstheoretischen Arbeiten sehr wenig behandelt. Das wissenschaftliche Interesse an der Übersetzung von Phraseologismen ist später größer geworden, aber die Erforschung von dem Übersetzen von Phraseologismen hat nicht im Zentrum vom übersetzungswissenschaftlichen Interesse gestanden. (Liimatainen 2012, 309–311.)

Nach Dobrovol'skij und Piirainen (2009, 163) ist die Übersetzung von Phraseologismen oft sehr anspruchsvoll, aber es geht normalerweise nicht darum, dass die Phraseologismen unikale Bilder sind bzw. Züge der ausgangssprachlichen Kultur enthalten. Der Grund ist, dass der Inhaltsplan von den meisten Phraseologismen so kompliziert ist, dass es schwierig ist, in der Zielsprache einen Phraseologismus mit einer identischen semantischen Struktur zu finden. (Dobrovol'skij & Piirainen 2009, 163.)

Koller (2007, 605–607) benennt zwei Ausgangspunkte für die Erforschung von Phraseologismen: den kontrastiven und den übersetzungswissenschaftlichen Ausgangspunkt. Das Ziel vom kontrastiven Ausgangspunkt ist Phraseologismen aus verschiedenen Sprachen zu miteinander vergleichen und verschiedene phraseologische Entsprechungstypen zu erforschen. Es gibt vier Entsprechungstypen. Wenn zwei Phraseologismen aus verschiedenen Sprachen völlig äquivalent sind, dann sind sie semantisch äquivalent und sie haben eine übereinstimmende lexikalische Besetzung und syntaktische Struktur und keine oder nur minimale konnotative Unterschiede. Es gibt auch Substitutions-Äquivalenz, wenn die Phraseologismen semantisch äquivalent sind und keine oder sehr kleine konnotative Unterschiede aufweisen, aber eine unterschiedliche lexikalische Besetzung haben. Phraseologismen können auch partiell äquivalent sein, wenn sie semantisch übereinstimmen, aber Unterschiede in der lexikalischen Besetzung, der syntaktischen Struktur und/oder in der Konnotation haben. Wenn der ausgangsprachliche Phraseologismus keinen äquivalenten Phraseologismus in der Zielsprache hat, gibt es Null-Äquivalenz. (Koller 2007, 605–606.)

Korhonen (2004, 580–581) schreibt statt Äquivalenz über Konvergenz und Divergenz. Sowohl Konvergenz als auch Divergenz können total oder partiell sein. Totale Konvergenz bedeutet, dass zwei Phraseologismen lexikalisch, syntaktisch, semantisch und pragmatisch identisch sind. Totale Divergenz bedeutet, dass zwei Phraseologismen semantisch mehr oder weniger übereinstimmen, aber ihre sprachlichen Bilder total unterschieden sind, was zu lexikalischen, und möglicherweise auch syntaktischen, semantischen und pragmatischen, Unterschieden führt. (Korhonen 2004, 580–581.)

Das Ziel vom übersetzungswissenschaftlichen Ausgangspunkt ist zu erforschen, wie die Übersetzer tatsächlich übersetzt haben. Die Phraseologismen werden also auf der Textebene erforscht. Dann sind alle Entsprechungstypen von Interesse für die Forschung. Für die Erforschung sind auch Fälle interessant, wenn der Phraseologismus falsch wiedergegeben worden ist. (Koller 2007, 606–607.)

4. Kinder- und Jugendliteratur

Nach Hunt (1994, 4–5) ist Kinderliteratur schwer zu definieren. Kinderliteratur wird oft als Literatur betrachtet, die für Kinder geschrieben ist oder die Kinder selbst lesen. Diese Definition ist

jedoch etwas problematisch. Nach Hunt (1994, 4) können die Absicht vom Schriftsteller oder vom Verleger als keine verlässige Grundlage für die Definition betrachtet werden. Andererseits können Kinder auch solche Bücher lesen, die für sie nicht gedacht sind. Es gibt auch Kinderbücher, die die Erwachsenen mehr schätzen als die Kinder, die nicht ursprünglich für die Kinder gedacht sind oder die den Erwachsenen auf eine andere Weise dienen als den Kindern. (Hunt, 4–5.) Nach Hunt (1994, 5) ist schon der Begriff Kind schwer zu definieren. Die Ansicht darüber, wer ein Kind ist, variiert je nach der Kultur, der Zeit und sogar der Familie. Nach Hunt (1994, 5) ist möglicherweise die beste Definition für das Kind ein Mensch, der auf viele definierbare Weisen geistig und körperlich unreif ist. Nach ihm bedeutet ein Kind für die Literaturforschung vor allem ein sich entwicklender Leser (Hunt 1994, 5) .

Auch die Definition des Begriffs Jugendliteratur ist nicht unproblematisch. Nach Rättyä (2003, 172) ist ein Jugendroman eng definiert ein Roman, der die Identitätsfragen behandelt und in dem das Alter vom Jugendlichen nicht definiert werden muss. Der Kern von Jugendromanen ist also Identitätskrise und die Suche. Zur Jugendliteratur gehören nicht nur Jugendromane, sondern auch Jugendlyrik, -novellen und -drama. (Rättyä 2003, 171–173.)

Die Begriffe Kind und Jugendlicher lassen sich sehr schwer bestimmen, und die Begriffe Kinderliteratur und Jugendliteratur stellen in dieser Hinsicht eine noch größere Herausforderung dar. Die Grenze zwischen Kinderliteratur und Jugendliteratur wird auch unklarer, wenn immer jüngere Kinder Jugendliteratur lesen (Huhtala & Juntunen 2004, 145). Ich verwende in dieser Arbeit den Begriff Kinder- und Jugendliteratur, weil alle Bücher in dem Untersuchungsmaterial zweifellos dazugehören.

4.1 Übersetzen von Kinder- und Jugendliteratur

Viele populäre Kinderbücher sind in Dutzende von Sprachen übersetzt worden. Dennoch sind sich die Forscher, die sich mit Kinderliteratur beschäftigen, nicht einig darüber, wie eine gute Übersetzung ist und ob das Übersetzen von Kinderliteratur sich vom Übersetzen von Literatur für Erwachsene unterscheidet. (Nikolajeva 2006, 277.) Nach Nikolajeva (2006, 278) unterscheiden sich das Übersetzen von der Kinderliteratur und der Literatur für Erwachsene oft dadurch, dass man bei den Erwachsenen vermuten kann, dass sie Phänomene von der fremden Kultur kennen oder

wenigstens verstehen, dass die Namen und die Sitten anders sind, wenn das Buch in einem anderen Kulturkreis geschrieben worden ist. Die Kinder kennen Kulturen von anderen Ländern nicht so gut, und sie verspüren oftmals hinsichtlich fremder Elemente im Text eine stärkere Ablehnung. (Nikolajeva 2006, 278.)

Wenn Kinderbücher übersetzt werden, besitzt der Übersetzer normalerweise eine größere Freiheit, den Text zu manipulieren. Der Zweck der Manipulation ist meistens, dass das Buch den Kindern angepasst wird und auf die richtige Weise lehrreich ist und dass alles im Buch die Erwartungen der Gesellschaft entspricht, was die Kinder verstehen können. (Shavit 2006, 26.) Die übersetzte Kinder- und Jugendliteratur wird oft nicht als Übersetzung verstanden, weil die Übersetzungsweisen oft sehr unsichtbar und stark domestiziert sind. Wenn jedoch der Zweck der übersetzten Kinder- und Jugendliteratur ist, das Weltbild von Kindern und Jugendlichen zu erweitern und ihre Toleranz zu vermehren, ist das nicht zweckentsprechend. (House 2004, 684–685.)

Es gibt viele Faktoren, die auf die Übersetzung von Kinderliteratur einen Einfluss haben. Oittinen (2000, 41–43) betont in diesem Kontext das Kinderbild vom Übersetzer. House (2004, 688) dagegen unterscheidet drei Ebenen, die einen Einfluss auf die Übersetzung haben: Die sprachliche Ebene, auf der die Systeme von Ausgangs- und Zielsprache kontrastiert werden, die gesellschaftliche Ebene, auf der die ausgangssprachliche und zielsprachliche Kulturen und ihre Normen kontrastiert werden, und die individuelle Ebene, auf der die Ideologie und Ansichten vom Übersetzer einen Einfluss haben.

Im Zusammenhang mit dem Übersetzung von Kinder- und Jugendliteratur wird oft über Adaption gesprochen. Adaption bedeutet, dass die Übersetzung so manipuliert wird, dass sie für den zielsprachlichen Leser interessanter oder leichter zu lesen ist (Klingberg 1986, 11–12). Nach Klingberg (1986, 17) sollten die Übersetzungen von Kinder- und Jugendbüchern Adaption so wenig wie möglich aufweisen. Er ist der Meinung, dass die Weglassung von kulturellen Zügen eine Verletzung des ursprünglichen Werkes ist (Klingberg 1986, 17). Auch Stolt (2006, 82–83) ist der Meinung, dass die Adaption nur dann verwendet werden sollte, wenn es unbedingt nötig ist. Sie findet, dass dem Schriftsteller und dem ursprünglichen Werk, aber auch den lesenden Kindern Achtung entgegengebracht werden sollte (Stolt 2006, 82–83). Oittinen (2000, 85) kritisiert Klingberg dafür, dass er zu viel Acht auf einzelne Wörter und Textstücke gibt. Sie ist der Meinung,

dass Adaption gar nicht so eindeutig ist, wie Klingberg zu verstehen gibt (Oittinen 2000, 91). Der ursprüngliche Text ist auch nicht unveränderlich, sondern er weckt in jedem Leser verschiedene Reaktionen. Auch der Übersetzer ist ein Leser, der seine Erfahrungen und Interpretationen in die Übersetzung einbringt. (Oittinen 2000, 15–17.) Oittinen (2000, 84) ist der Meinung, dass der Übersetzer den Lesern treu ist, wenn er beim Übersetzen die Leser berücksichtigt.

4.2 Phraselogismen in der Kinderliteratur

Schon sehr junge Kinder verstehen Phraseologismen, auch wenn sie sie nicht verwenden können würden (Cabassut 1997, 11). Kinder hören Phraseologismen z.B. in dem Gespräch der Eltern und in Kinderprogrammen. Phraseologismen werden auch in Comics und Kinderbüchern verwendet. Wichtig für das Lernen von Phraseologismen sind die Kontexte und Situationen, in denen die Phraseologismen verwendet werden. (Cabassut 1997, 9–11.)

Auch wenn die Kinder- und Jugendbücher wichtig für das Lernen von Sprache und Phraseologismen sind, gibt es nur sehr wenige Studien über Gebrauch von Phraseologismen in der Kinder- und Jugendliteratur. Richter-Vapaatalo (2007) hat den Gebrauch und die Funktionen von Phraseologismen in den Kinder- und Jugendbüchern von Erich Kästner erforscht und die Ergebnisse mit den anderen Büchern von Kästner und auch mit Kinder- und Jugendbüchern von anderen deutschsprachigen Autoren verglichen. Nach Richter-Vapaatalo (2007, 297) setzen die Schriftsteller Phraseologismen sehr unterschiedlich ein. Für Kästner ist es typisch, viele Phraseologismen zu verwenden und die Phraseologismen in den Text einzubetten. (Richter-Vapaatalo 2007, 297–299.) Kästner verwendet wesentlich mehr Phraseologismen in seinen Kinder- und Jugendbüchern als in seinen anderen Werken (Richter-Vapaatalo 2007, 231).

5. Die Untersuchung

5.1 Untersuchungsmaterial

Als Untersuchungsmaterial dienen Erich Kästners Bücher *Emil und die Detektive*, *Das fliegende Klassenzimmer* und *Das doppelte Lottchen* und ihre finnischen Übersetzungen *Pojat salapoliiseina*, *Lentävä luokka* und *Lisen ja Lotten salaisuus* verwendet. *Das fliegende Klassenzimmer* ist von

Asser Jokinen und *Das doppelte Lottchen* von Kyllikki Nohrström übersetzt worden. Der Übersetzer von *Emil und die Detektive* ist unbekannt. Ich habe Erich Kästners Bücher als Untersuchungsmaterial gewählt, weil Kästner berühmt für seinen Stil ist, zu dem die sehr reichhaltige Verwendung von Phraseologismen gehört.

Damit das Untersuchungsmaterial nicht zu umfangreich werden würde, sind ein Drittel von jedem deutschsprachigen Buch und die entsprechenden Teile aus ihren Übersetzungen als Untersuchungsmaterial genommen worden. Um das Vergleichen leichter zu machen, sind aus jedem Buch nur ganze Kapitel als Untersuchungsmaterial gewählt worden. Die Vorworte in den deutschsprachigen Büchern gehören nicht zum Untersuchungsmaterial, weil es keine Vorworte in den Übersetzungen gibt. Auf diese Weise sind die Untersuchungsergebnisse verlässlicher und besser verallgemeinerbar als wenn nur ein ganzes Buch und seine Übersetzung untersucht worden wären.

5.2 Untersuchungsmethode

In dieser Untersuchung wurde die Übersetzung von Phraseologismen von dem übersetzungswissenschaftlichen Ausgangspunkt her untersucht. Das Ziel von der Untersuchung bestand darin zu untersuchen, wie die Phraseologismen in den untersuchten Übersetzungen wiedergegeben worden waren. Die Untersuchung ist deskriptiv, d.h. das wichtigste Ziel von der Untersuchung ist nicht, die einzelnen Übersetzungslösungen zu bewerten, sondern zu untersuchen, wie die Phraseologismen übersetzt worden sind. Es wurde jedoch kommentiert, ob die Übersetzungslösungen Phraseologismen des Ausgangstextes entsprachen, wenn es nötig war.

Alle Texten habe ich mehreremals durchgelesen und sowohl in den deutschsprachigen Texten als auch in den Übersetzungen nach Phraseologismen gesucht. Danach habe ich die Texte miteinander verglichen und untersucht, wie die deutschsprachigen Phraseologismen übersetzt worden sind und ob es in den Übersetzungen Phraseologismen an solchen Stellen gab, in denen es im Ausgangstext keinen Phraseologismus gab. Auf diese Weise konnte ich besser verstehen, in was für Kontexten die Phraseologismen verwendet wurden und warum Phraseologismen möglicherweise auf eine gewisse Weise übersetzt worden ist.

Ich habe die Phraseologismen nach Wotjaks Klassifikation (2005, 372–373) klassifiziert, weil sie klar ist und die meisten Phraseologismen berücksichtigt. Die Übersetzungen von Kollokationen, Funktionverbgefügen, konjunktionalen und präpositionalen grammatische Relatoren und formelhaften Texten wurden jedoch nicht untersucht. Funktionverbgefüge und formelhafte Texte gab es im Untersuchungsmaterial nicht. Kollokationen sowie konjunktionale und präposionale grammatische Relatoren wurden nicht in das Untersuchungsmaterial aufgenommen, weil das Untersuchungsmaterial sonst zu umfangreich geworden wäre. In dieser Untersuchung wollte ich mich auch auf Phraseologismen konzentrieren, die wenigstens schwach idiomatisch sind. Als Untersuchungsmaterial wurden einige Phraseologismen aufgenommen, die Wotjaks Klassifikation nicht berücksichtigt, weil es viele derartige Phraseologismen sowohl in den ausgangssprachlichen Texten als auch in den Übersetzungen gab und sie wichtig für den Stil vom Text waren. Derartige Phraseologismen waren phraseologische Vergleiche, Kinegramme und adverbiale Phraseologismen.

Die Übersetzungslösungen wurden in vier Klassen klassifiziert. Die erste Klasse war die phraseologische Übersetzung. Da wurde in der Übersetzung ein finnischer Phraseologismus verwendet. Zu dieser Klasse gehören auch Fälle, in denen der verwendete Phraseologismus mit dem ausgangssprachlichen Phraseologismus semantisch nicht übereinstimmt. Die zweite Klasse war die nicht phraseologische Übersetzung. Da wurde kein Phraseologismus verwendet, sondern die Bedeutung vom Phraseologismus wurde auf eine andere Weise ausgedrückt. Die dritte Klasse bestand aus Fällen, in denen die Phraseologismen Komponent für Komponent übersetzt worden waren. In der vierten Klasse blieben die Übersetzungslösungen, die nicht in die anderen Klassen passten. Zudem gab es noch eine Klasse für finnische Phraseologismen, an deren Stellen es im Ausgangstext keinen Phraseologismus gab.

5.3 Zusammenfassung von der Analyse

Jeder Übersetzer hat einen eigenen Stil zu übersetzen, was man auch an der Übersetzung von Phraseologismen sehen kann. In allen Übersetzungen war die phraseologische Übersetzung die üblichste Weise, Phraseologismen zu übersetzen, aber sonst gab es bemerkenswerte Unterschiede bei der Verwendung von verschiedenen Übersetzungsweisen. Besonders große quantitative Unterschiede gab es, wenn Phraseologismen Komponent für Komponent übersetzt worden, und in der Verwendung von unklassifizierten Übersetzungen. Bei der Verwendung von nicht phraseologischen

Übersetzungen gab es keine sehr großen quantitativen Unterschiede. Alle Übersetzungen hatten jedoch gemeinsam, dass es in ihnen weniger Phraseologismen gab als in den Ausgangstexten. Ein Grund dafür ist wahrscheinlich, dass es deutsche Phraseologismen gibt, die keine finnischen Entsprechungen haben. Es ist auch möglich, dass Übersetzer keine Phraseologismen an solchen Stellen verwenden wollen, an denen es keinen Phraseologismus im Ausgangstext gibt, um den Stil vom Text zu ehren.

In allen Übersetzungen gab es einige nicht korrekt übersetzte Phraseologismen. Für die Übersetzungsfehler kann es mehrere Gründe geben. Die Übersetzungsfehler können so versehentlich passiert sein oder sie resultieren aus dem unzureichenden Kenntnis der deutschen und /oder der finnischen Phraseologie. Es ist auch möglich, dass nicht alle Phraseologismen, die Kästner verwendete, in den Wörterbüchern erwähnt worden waren, wenn die Übersetzungen angefertigt wurden. Die Übersetzungen sind ja auch ziemlich alt, und als sie gemacht wurden, hatten die Übersetzer viel geringere Möglichkeiten, Informationen zu suchen als heute. Es ist auch möglich, dass die Übersetzer die Bücher unter zu großem Zeitdruck übersetzen mussten.

6. Schlussfolgerungen

Diese Untersuchung hat gezeigt, dass es schon bei der Übersetzung von Phraseologismen große Unterschiede zwischen den Übersetzern gibt. Gründe dafür gibt es wahrscheinlich viele. Neben den Sprachkenntnissen und den phraseologischen Kenntnissen des Übersetzers kann auch der Verleger einen Einfluss haben. In den Übersetzungen von *Dem fliegenden Klassenzimmer* und *Dem doppelten Lottchen* zum Beispiel gab es Übersetzungen von Fluchformeln, die den ausgangssprachlichen Formeln stilistisch und oft auch semantisch nicht entsprachen. Das liegt wahrscheinlich daran, dass das Fluchen in einem Kinder- und Jugendbuch als unpassend empfunden wurde. Die Übersetzung von *Dem doppelten Lottchen* war auch wesentlich kürzer als das ursprüngliche Werk. Das hat sicherlich einen Einfluss auf das Übersetzen gehabt.

Nach dieser Untersuchung wäre es wünschenswert, dass ähnliche Untersuchungen auch mit anderen übersetzten Kinder- und Jugendbüchern gemacht würden. Finnland ist doch ein kleines Land und die meisten Kinder- und Jugendbücher werden übersetzt. Darum darf die Sprache in übersetzten Kinder- und Jugendbüchern nicht unberücksichtigt bleiben. Es wäre auch interessant den Gebrauch

von Phraseologismen in den übersetzten und den ursprünglich auf Finnisch geschriebenen Kinder- und Jugendbücher zu vergleichen.